

KAMUS
BAHASA INDONESIA - BAHASA TONSEA II

DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN

92 512
M

KAMUS
BAHASA INDONESIA-BAHASA TONSEA II

TIDAK DIPERDAGANGKAN UNTUK UMUM

KAMUS

BAHASA INDONESIA - BAHASA TONSEA II

Aneke Sumarauw P
F.L. Cambey U
Cornelis Tintingo
Baby Hakim
Wantania

PERPUSTAKAAN
PUSAT PEMBINAAN DAN
PENGEMBANGAN BAHASA
DAPARTEMEN PENDIDIKAN
DAN KEBUDAYAAN

Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa
Departemen Pendidikan dan Kebudayaan
Jakarta
1996

Pustakaan Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa

R No. Kasifikasi 499.213 992 SJ KAM n	No Induk : 0498cy Tgl. : 2-9-96 Ttd. : MZ
---	---

KAMUS BAHASA INDONESIA - BAHASA TONSEA II

Penyusun

Dra. Aneke Sumarauw P.
Dra. F.L. Cambey U.
Cornelis Tintingon
Baby Hakim, Sm.Ak.
Dra. Wantania

ISBN : 979.459.648.5

Pembina Proyek

Dr. Hasan Alwi

Pemimpin Proyek

Drs. A. Murad

Penyunting

Dra. Hartini Supadi

Pembantu Teknis

Radiyo

Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa

Jalan Daksinapati Barat IV

Rawamangun

Jakarta 13220

Hak cipta dilindungi undang-undang
Sebagian atau seluruh isi buku ini dilarang diperbanyak
dalam bentuk apa pun tanpa izin tertulis
dari penerbit, kecuali dalam hal pengutipan
untuk keperluan penulisan artikel
atau karya ilmiah.

KATA PENGANTAR **KEPALA PUSAT PEMBINAAN DAN PENGEMBANGAN** **BAHASA**

Proyek Pembinaan Bahasa dan Sastra Indonesia-Jakarta yang berada di bawah Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa. Departemen Pendidikan dan Kebudayaan, sejak tahun 1974 mempunyai tugas pokok melaksanakan kegiatan kebahasaan dan kesastraan yang bertujuan meningkatkan mutu pemakaian bahasa Indonesia yang baik dan benar, menyempurnakan sandi (kode) bahasa Indonesia, mendorong pertumbuhan sastra Indonesia, dan meningkatkan apresiasi sastra Indonesia. Dalam rangka penyediaan sarana kerja dan buku acuan bagi mahasiswa, guru, dosen, dan tenaga peneliti, tenaga ahli, dan masyarakat umum, naskah hasil penelitian dan penyusunan para ahli diterbitkan dengan biaya proyek ini.

Kamus dwibahasa yang diterbitkan mencakupi kamus bahasa Indonesia-bahasa daerah dan kamus bahasa daerah bahasa Indonesia.

Terbitan ini, *Kamus Bahasa Indonesia-Bahasa Tonsea II* merupakan salah satu dari seri itu yang naskahnya berhasil disusun berkat bantuan tenaga dan pikiran. Dra. Aneke Sumarauw P, Dra. F.L. Cambey U., Cornelis Tintingon, Baby Hakim, Sm. Ak., dan Dra. Wantania. Untuk itu, kepada kelima pakar ini saya sampaikan terima kasih dan penghargaan yang setinggi-tingginya.

Ucapan terima kasih juga ingin saya sampaikan kepada Drs. A. Murad (Pemimpin Proyek 1995/1996), Drs. Suharna (Sekretaris Proyek), Drs. Suhadi (Bendaharawan Proyek), Sdr. Tukiyar, Sdr. Radiyo, dan Sdr. Sunarko (Staf Proyek) yang telah mengelola penerbitan buku ini.

Jakarta, Januari 1996

Dr. Hasan Alwi

UCAPAN TERIMA KASIH

Puji syukur, Tim Penyusun Kamus Bahasa Indonesia-Bahasa Tonsea telah dapat menyelesaikan tugas penyusunan kamus tahap II dengan dana dan daya yang tersedia. Kegiatan ini dimungkinkan atas adanya dana dari Bagian Proyek Pembinaan Bahasa dan Sastra Indonesia tahun 1993/1994.

Sehubungan dengan itu, kami sampaikan ucapan terima kasih kepada Dr. Hasan Alwi, Kepala Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.

Ucapan yang sama kami sampaikan kepada Dr. Edwar Djamaris, Pemimpin Bagian Proyek Pembinaan Bahasa dan Sastra Indonesia 1993/1994, beserta stafnya, yang telah memungkinkan terlaksananya kegiatan Penyusunan Kamus Bahasa Indonesia-Bahasa Tonsea tahap II ini.

Demikian pula ucapan terima kasih ini kami sampaikan kepada Drs. H.A. Patoni, sebagai Koordinator tim yang telah memberikan motivasi dalam melaksanakan kegiatan ini. Selain itu, laporan ini tidak akan terwujud tanpa bantuan dan kerja sama Ibu Hartini yang telah membantu kemudahan penyelesaian laporan ini. Oleh karena itu, pantaslah kami ucapkan terima kasih kepada beliau.

Artinya, ucapan terima kasih kami sampaikan kepada semua pihak yang telah membantu penyelesaian kamus ini, baik secara langsung maupun tidak langsung.

Tentu banyak manfaat yang dapat dipetik dari hasil penyusunan kamus ini, baik untuk umum khususnya dunia Pendidikan.

Jakarta, 24 Februari 1994

Ketua Tim

PETUNJUK PEMAKAIAN KAMUS

A. Ejaan

Ejaan yang dipergunakan di dalam kamus Bahasa Indonesia-Bahasa Tonsea adalah ejaan bahasa Indonesia yang diatur dalam buku Pedoman Umum Ejaan Bahasa Indonesia yang Disempurnakan (1991).

B. Kata Dasar, Kata Turunan atau Kata Jadian, dan Kata Ulang

Kata dasar dipakai sebagai dasar bentukan kata yang dijadikan kata utama, sedangkan bentuk-bentuk turunannya termasuk juga perulangan kata diperlakukan sebagai kata turunan atau kata jadian contoh:

Bahasa Indonesia:

- 1 Kata dasar : keliru, kelola, cabut
- 2 Kata jadian: mengelirukan, mengelola, mencabut

Bahasa Tonsea:

- 1 Kata dasar : kesala, totol, sawut
- 2 Kata jadian: pakisala, tumtol, sumawut

Dalam bahasa Tonsea terdapat pula bentukan kata jadian dengan menambah imbuhan:

prefiks : ma, pa, aki, neika, se, ipa, kina, pina
infiks : in, um, in

sufiks : en, an, i

C. Ortografi atau Lambang Bahasa

1. *Garis hubung satu*

Garis hubung dipakai untuk menghubungkan kata dalam bentuk perulangan kata.

contoh : **maopo-opo n
makapei-kapei vi**

2. *Cetak miring*

Huruf-huruf yang dicetak miring digunakan untuk menuliskan lambang kelas kata dasar maupun kata jadian, dan kata.

contoh: **kewur v, mengabulkan vt** dll.

3. *Cetak tebal*

Cetak tebal dipakai untuk entri dan subentri.

contoh: **repet, marepet**

4. *Koma (.)*

Tanda koma dipakai untuk menandai bagian pemerian sebagai pilihan kata.

contoh : dewak (dai mananam epa-epa)
peen hiu (peen sela)

5. *Titik koma (;)*

Tanda titik koma dipakai untuk memisahkan bentuk-bentuk kata yang bermakna sama atau hampir sama (sinonim) yang terdapat pada penjelasan makna.

contoh : wangko; sela; muntu; wuntu; runtu
dumaud; medoud; pakidoud; dumewes

6. *Tanda kurung ((.....))*

Tanda kurung dipakai untuk menunjukkan bahwa kata atau kalimat yang diapit oleh tanda kurung itu merupakan keterangan penjelas kata atau pernyataan yang terdapat di depannya.

contoh : tepuk (tarndem)
madembe (dumangkas u pangale-ngeleen)

7. *Tanda garis miring (/)*

Tanda garis miring dipakai sebagai tanda penjelasan atau kata lain.

contoh : kekanen/sendeen
sesakei/leos pesta

8. *Angka Arab cetak tebal*

Angka Arab cetak tebal (1, 2, 3, ...) dipakai untuk menandai kata yang mempunyai makna lebih dari satu (yaitu arti kesatu, arti kedua, dan seterusnya).

contoh : **leos** artinya: 1 baik; 2 menyimpan
rawoy artinya: 1 lelah; 2 susah
rasa artinya: 1 kabur; 2 sakit dst.

D. Terdapat pula reduplikasi.

contoh:

leos- maka-leos /baik
wuri- mawuri-wuri/bolak-balik
upi - maipi-upi/marah-marah

E. Label

Dalam penyusunan kamus dwibahasa ini, digunakan label kelas.

contoh	<i>a</i>	adjektiva	<i>v</i>	verba
	<i>adv</i>	adverbia	<i>vi</i>	verba intransitif
	<i>n</i>	nomina	<i>vt</i>	verba transitif
	<i>num</i>	numeralia	<i>p</i>	partikel
			<i>pron</i>	pronomina

L

- la.ba** *n* awes. banyak -- *orang jualan baso itu*, mawangkar baso tii daked neika awes; 2 serapsir;
- ber.la.ba** *v* minauntung *dia berlaba banyak waktu menjual rumahnya*, kinawesan daked rumae sia witu minangker wakna; 2 miserapsir
- la.bah-la.bah** *n* tanu si koropitan kukuna wadu wo diden masiwo tadi sutra minondol mena pootna, witu pureket
- la.bel** */labél/ n* ngaran pa we witu mindam epa wadina pa tempelen witu barang maisa ngaran, epa patoron, wisa ntoona
- la.bil** *n* 1 dai ketet, 2 sesudai maoge, 3 cakodidi, *bangunan rumah yang tidak kuat selalu* --, wale dai ketet susudei maoge, *perempuan yang selalu* --, wewena si cakodidi, *kapal menuju Manado selalu* --, kapal si tomoro manado susudei maoge
- la.bi.al** *a* wiwi (natas wo wawah) sa peneten wo wukan wo mamuah bunyi (p, b, v, f)
- la.bi.um** *n* (eleken witu) wiwi
- la.bo.ran** *n* si tau tuama epa wewene si mapayang witu laboratorium
- la.bo.ra.to.ri.um** *n* un tampa pa susudan barang-barang epa alat-alat pa paken witu ajaran IPA epa Bahasa
- lab.rak** *v* raka; ucus
- me.lab.rak** *v* mawewe; mapawewe; pawewe
- la.bu** sambiki (wauna kuning)
- la.buh** *a* nae kagantong ka wawa jangkau witu kapal, sandaran;

ber.la.buh *v* kapal laut pa sakean ne tan sumengkot; sumandar mena tampa na; masandar;

pe.la.buh.an *n* un tanapa pasandaran epa tanapa kapal laututun udara;
la.buh.an *n* un tanpa pasandaran

la.cak ngelek rumerai, ngelek leos;

me.la.cak *v* mapangelek; *dia ~ melacak terus hingga pembunuhan itu tertangkap.* sia mapangelek akad daupen si minate si tou tii; mangelek maka leos;

pe.la.cak.an *n* papayangan mangelek epa u tou kaileken; epa pangelek maka leos

la.ci *n* tampa koki mena meja epa lemari un toro patariken wo ntongan; tampa koki pa wian doit epa barang mena leman

la.cur seria.

me.la.cur.(kan) *v* sinewo lewo; sumeria; *perempuan itu ~ dirinya dng herbuat jahat.* sia wewene si mawangker mawah na maan sumiwo lewa;

pe.la.cur *n* si tan sumeria. ~ *yg berzinah dng bukan suaminya.* si tou (si wewene) si masiwo lewo (makawu dai kawana), tou wewena epa tuama si sumeria;

pe.la.cur.an *n* pepayangan lewo, pepayangan lewo tanu si wewene lewo tii; tampa paseriaan

la.da *n* kekanen taan pedis rumai, pasewaken witu sendeen epa peen, merica Jawa, pa ween wia sendeen epa pun

la.dang *n* uma, un tana pa tetanemen uwi, kaan, sendeen taan dei pa weoud, nguma;

ber.la.dang *v* manguma *orang yg ~, si tou si mapanguma;*

pe.la.dang *n* si mapanguma; si tou si maayang witu uma

la.fal *n* kura si tan mabunyin ung patarndemem

la.ga *v* karo; mangaro, mapasaru.

ber.la.ga *v* masaruan *ayamnya dgn ayamku ~ kemarin,* kokona wo kokoku masaruan kawiin

la.gak *n* oge *memang tidak dapat dituru -- nya itu, tantu mo dai toro saruan oge na tii, kela.*

ber.la.gak *v* maoge; *apa yg hendak diperlithaikan kpd kita hanyalah ~ begitu,* epa kua pa elekenna wia kita akad man maoge, makela

lagam *n* tom

la.gi *adv* mayang pe; dai kampe simampet; sumaup; awesan; *jangan ribut kamu, sebab papamu -- tidur*, takan kumereo kamu, nu papamu matekel te;

la.gi-la.gi *adv* sesudai; pasaupen: ~ *dia meminjam uang tetapi tidak dikembalikannya*, susudai si mapakue doid taan dai pawuriana; paawesan; pasiwon; kasii

la.gu *n* kentaren: *orang yg masuk gereja melakukan -- rohani*, si tou si gumereja kumentar un kekentaren ne opo;

ber.la.gu *vi* kumentar: *saya tidak bisa ~ dangdut*, nyaku dai toro kumentar dangdut.

me.la.gu.kan *vt* mangantar: *anak sekolah ~ Indonesia Raya*, si rente sekolah mangentar Indonesia Raya makakos

la.had *n* wokwok; wokwok mena tana pa wean si tou minate; paleosan si tou minate

la.han *n* tana sela; tana payangan; tana toro taneman epa siwon bangunan

la.hap *a* doho; makaan sadaap; degdeg; serookep: *ia -- kalau makan bubur manado*, rumae sia sa makana tinutuan;

me.la.hap *vt* madoho; makaan; sadaap; madegdeg; maserookep

la.har *n* watu wo tana pasu minondol witu kentur paapian; ape minondol witu kentur

la.hir *v* timea; kinarintean;

me.la.hir.kan *vt* matimea; mawe pendapat: *temanku masih ~ walaupun sudah banyak anaknya*, kariaku matimea pe maan daked do intena; *di rapat temanku banyak sekali ~ pendapat*, mena rapat si kaloku tii daked rumae mawe pendapat;

ke.la.hi.ran *n* timea mena: *anakku ~ Manado*, rinteku timea mena Manado

la.hi.ri.ah *a* kinawakan

la.in *a* wadina; dai masuat: *dia bukan orang -- (bersaudara)*, sia dei tou wadina ; *biar mereka bersaudara tetapi --*, maan sera matuari taan sera dai masuan;

ke.la.in.an *n* kina wedinaan; mawadinaan

la.jang *adv* rera tua; dai kimaweng apa wewene: *dia perempuan yg dibilang orang --*, sia si wene pakuan ne tou rera tua

la.ju a repet

me.la.ju *vi* marepet; rumepat: *mobil itu ~ di jalan layang*, noto tii marepet mena lalan sendow

la.jur n lalana witu kertas

la.ki *n* kaawu; --*saya baik benar*, kaawuku leos rumae

la.ki-la.ki *n* tuama; tume tongai: ~ *itu jahat sekali*, tuama tii lelewo rumai

lak.nat *n* tobat; tinobat; ungkung ne opo

la.kon *n* babaken witu paleongan (maengket wo leleongan); *di -- terdapat tiga -- (petik padi, naik rumah baru, bersuka cita)* mena manekget naan tedu lakon (mawowi marambak wo lelayan)

¹**lak.sa.na** tanu mitu; siwo: *matanya -- matahari*, werenna tanu si endo;

me.lak.sa.na.kan *vt* masiwo; maayang; *tidak gampang ~ pekerjaan itu*, tantumo wuted sa maayang paayangen tii; siniwo;

pe.lak.sa.na *n si* maayang; *dia sbg ~ pekerjaan itu*, sia si mayaang payangen tii; pasesiwon

²**lak.sa.na** *p* masiwo kos; tanu ni wulan ngina

lak.to.sa *n* teriis witu susu**la.ku** *v siwo*; kawangker; maayang

me.la.ku.kan *vt* masiwo; mapaayang: *untuk ~ hal itu terlalu berat baginya*, sia dai maha siwo payaang tii nu taloso wuted;

mem.per.la.ku.kan *vt* mapasiwo; mapaayang; minapaayangan;

pe.la.ku *n si tou si* maayang; si tou si masiwo;

per.la.ku.an *n* paayangan

la.lai a dai tutud; dupa; *dia -- mengerjakan hal itu*, sia dai tutud mayaang pepayangen tii; *krn -- dompetnya hilang*, mina elang dompetna nu sia mina dupa; dompon;

me.la.lai.kan *vt* dedupaan: *jangan ~ bantuan orang*, tak kan dedupaan leleas ne tou; madedompon;

ke.la.lai.an *n dai* kinatutudan; kinadupaan; kadomponen

la.lang *n* dukud rakek wo sela

la.lap *n* sendeen sombor pa kanen dae pa dutu; sendeen pa kaanen,

me.la.lap *vt* makaan un sendeen dai pa dutu; makaan un palalapen;

- la.lap.an** *n* sendeen somber ung pa kanen; sendeen un pakaanem
- la.lat** *n* laler; amus; lalet
- la.lim** *a* lelewo rumae; *dia pemimpin yang -- sia si tanaan si lelewo rumae; lewo, ketet;*
- ke.la.lim.an** *n* kelelewoan; kelewoan
- la.lu** *adv* dewaat; tangalen;
- ber.la.lu** *vi* dumewaat; tumangalen;
- me.la.lu.i** *vt* dumewat; madewat; *orang itu menuju kebun ~ sungai, si tou tii mange mena um dumewat doud selo; dinewaat; timangal;*
- ter.la.lu** *adv* talooso: *anak itu ~ pendiam, rinte tii talooso pedak; neikadewat; neikatangelen;*
- ke.ter.la.lu.an** *a* talooso rimai: *apa yang dibuatnya adalah suatu yang ~, epa siniwona talooso rimai*
- la.lu-la.lang** *v* dumewat-dewaat; mawuri-wuri; *selalu dia -- di jalan itu, susudai si mawuri-wuri mena lalan tii;*
- ber.la.lu-la.lang** *vi* madewatan
- la.ma** *a* ure; dou rumae: *sudah -- saya tidak melihat dia. ure mo sia dai paelekenku;*
- la.ma-ke.la.ma.an** *adv* kaure-urean; kaure-ure; kaurean; *akhirnya ~ dia jadi baik juga, kaure-ure lako sia mamualikan leos;*
- se.la.ma.nya** *adv* susud dai: *orang tidak ~ jahat, si tan dai susudai lelewo; kaureemeen*
- la.mar** *vt* diwag;
- me.la.mar** *vt* maddediwag; kewit: *perantara dr pihak pria ~ gadis yg berlesung pipit, waduk si makatuonua mange dumiwag si gadis si naan kendis;*
- pe.la.mar** *n* Si tou dumiaig;
- la.mar.an** *n* diwagan
- la.mat-la.mat** *a* kewur
- lam.bai** *v* maayo un dengen; kapei;
- me.lam.bai** *vi* maego dengen; mayoanan un dengen; makapei,
- me.lam.bai.kan** *vt* maego-egoan dengen; paayoman un dengen; mapakapei;
- lam.bai.an** *n* egoan dengen; paayomayoan dengen
- lam.ban** *a* wue; ngerer rumai; doat: *perempuan itu kerja – sekali, wewene*

ti sa maayang tantumo wue;

ke.lam.ban.an *n* kawuean

lam.bang *n* papetan; rundang epa puti; tanda;

me.lam.bang.kan *vt* mapepet; patandaan: *merah ~ berani, putih ~ suci*, rundang mapepet rai, puti mapepet leos

lam.bat *a* ure; wue; ngerer: *ia -- de bekerja*, sia ure sa maayang;

lam.bat-lam.bat *a* ngerer rumai; mangerer: *dia kalau berjalan ~ sekali*, sia sa kumelang ngerer rumai

ter.lam.bat *adv* nai kaure nai kawue: *ia ~ tiba di sekolah*, sia nai kaure mawia lako witu sekolah

lam.bung *n* 1 poot sela; 2 poot; 3 demba: *jikalau selalu terlambat makan siang -- akan sakit*, sa ko susudai kaure makaan ma sakit poot sela;

me.lam.bung.kan *vt* madembaen

lam.pau *a* dewat;

ma.lam.pau.i *vt* madewatan; dinewat; dinewatan;

ter.lam.pau.i *a* kinadewatan

lam.pi.as *a* sempet;

me.lam.pi.as.kan *vt* sumempet

lam.pik *n* tikar papahan witu pestane Slam; tepe

lam.ping *n* ingkeren

lam.pi.on *n* solo; solo sinowo witu kertas

lam.pir awes;

me.lam.pir.i *vt* tundun witu surat; paawesen witu surat: *kalau orang melamar tentu ~ ijazahnya*, sa si ton mangelek paayangan tantu, tundu witu surat tii ijazahna;

me.lam.pir.kan *vt* tumundu surat wadina witu surat ketare

lam.pit *v* tepe siniwo witu taiisi

lam.por *n* sakit

lam.pu *n* solo; palista: *-- saya bukan lagi dr minyak kelapa*, soloku daimo solo mapake dana popo

lan.cang *a* corde; sela suma: *-- sekali mulutnya*, corde rumae sia;

ke.lan.cang.an *n* kacordean; kaselaan sima

lan.car *a* tumoro-toro; tumere-tere; repet; seriok

me.lan.car.kan *vt* matoroan; parepeten; paserioken;

- ke.lan.car.an** *n* katoroan; kerepetan; keserioken
- lan.cip** *a* tadem; tarius
- lan.cong** *v* siar;
me.lan.cong *vt* masiar, masesiar;
- pe.lan.cong** *n* semapasiar; semasiar
- lan.cung** *a* dai toro percayan, dai leos suma; towo
- lan.da** *vt* tena;
me.lan.da *v* matena; timena; tinena;
- ter.lan.da** *vi* naikatena; tinenaam
- lan.dai** *a* tungei; etung; riiping
- lan.das** *n* patok;
ber.lan.das.kan *vt* pinepatokan; papatokan;
- la.das.an** *n* papatokan; pinepatokan
- lang.gan** susudai;
ber.lang.gan.an *vt* mawangker wo mateles tatap; maendo susudei ewaan
- 'lang.gar, me.lang.gar** *vt* masaruan; mawewe-an; dewat;
pe.lang.gar *n* si tan si masaruan; dimewat;
- pe.lang.gar** *n* e dimewat
- 'lang.gar** *n* un tampa koki pa sembahyangan ne Slam; un tampa sombayangan ne tou Slam
- lang.geng** *a* akad kaure-ure
- la.ngit** *n* dangit;
me.la.ngit *vi* madangit
- lang.ka** *a* toyo mokan; susah pangeileken; toyo maun;
ke.lang.ka.an *a* katayo na mokan; mahasusahna mo pangeileikan; kasewikan
- lang.kah** *n* dewat; daes;
me.lang.kah.kan *vt* madaeo; dumae; dumewat
- lang.ku.as** *n* tawi masuad wo lengalei, lengalen
- lang.sing** *a* royor; koki;
ke.lang.sing.an *n* karoyoran; kahokian
- lang.sir** *v* makelang mawuri-wuri; ma papetari; tauan;
me.lang.sir *vi* matauan
- lang. sung** *a* toroan; temetoro;

ber.lang.sung *vi* matoroan; tumoroan; matetoro;
ke.lang.sung.an *n* katoroan; makatoroan

lan.jur sala; tepu;
ter.lan.jur *adv* katepu; nai katepu; nei kesala

lan.jut *a* terusan; rangket;
ber.lan.jut *vi* materus; tumerus; marangket;
me.lan.jut.kan *vt* materusan; makaterusan; marengketen;
ke.lan.jut.an *vt* katerusan; kinaterusan; karangketen

lan.tai *n* wawana un tana; wawak; sinememan;
me.lan.tai *vi* madansa; maengket; maramba

¹lan.tak *v* keted wewen wo kimeras un tana; bean;
me.lan.tak *vt* maketet mawene wo kumelet un tana; mabean

²lan.tak *n* kayu pawewen wo patangen un tana

lan.tang *a* rakek; kareo; rai rumai macerita

¹lan.tar *nei wa;*
ter.lan.tar *a* neiwaya; pawayean
me.lan.tar.kan *vt* neiwayaan

²lan.tar *n* baumpean; epa sakoban; degodago
me.lan.tar.kan *vt*

lan.tas *p* wo

lan.tik *vt* endoan sumpah; popos;
me.lan.tik *vt* masesumpah; mapopos;
pe.lan.tik.an *n* un acara paendoan sumpah; papoposen

lan.tur, me.lan.tur *vi* masea

la.pang *a* leos; sela; *hatinya* --. natena leos, *kebungnya* --. numama sela;
 leos un ate; pangpang;
me.la.pang.kan *vt* maleosan; sumela; mapangpangen; matangkayang
la.pang.an *n* tana sela ung paleongan

la.par *a* marem; arem;
ke.la.par.an *n* kina mareman; kamareman; kaareman

la.por *v* daok;
me.la.por *vi* madaok;
me.la.por.kan *vt* dimaok;
la.por.an *n* daokan

- la.puk** *a* tewuut; wukiwuh; rombe;
me.la.puk *vi* matewuut; mawukiwuh; marombe
- la.rai** *elet;*
me.la.rai *vi* maelet
- la.rang** *vt* dai toro; sinan; sero; sambeang;
me.la.rang *vt* masinan; masero; masambeang;
ter.la.rang *vi* kasinaunen; neisero
- la.rap** *a* mawe tadi; ipa toro
- la.ras** *n* wangun;
se.la.ras *a* sewangunan; wangunan;
pe.nye.la.ras.an *n* pawangunan
- la.ri** *v* kelang repet; mineilang; teitei;
ber.la.ri *vi* makelang repet; matei-tei;
me.la.ri.kan maparepet; parepetan; mateiteien, timeitei
- la.rik** *n* baris ipa susung witu kentaren; (masiwo wuleleng un wesi) pepa
 garis patantun ung pa bacaan
- la.ris** *a* un pawangkeren; repet maakis; repet rumae wo maakis
- la.ron** *n* sendow
- la.rut** *v* ure; sewok; unow;
ber.la.rut-la.rut *vi* kaure-ure; maunow-unowen;
me.la.rut.kan *vt* masewokan; simewok; maurean; minaunowen;
la.rut.an *n* sewokan; mina sewak; unowen
- lar.ya** *n* ude koki mammali (govela)
- las** *n* pasambungan um besi pawe witu napi
- la.ser** *n* lalat mamondol cahaya rakek
- las.kar** *n* suraro;
ke.las.kar.an *n* kasuraroan
- la.so** *n* dodeso
- la.tah** *a* lewo suma; sawola
- la.tar** *n* kintal; data;
me.la.tar.i *vt* madatai;
pe.la.tar.an *n* kintal
- la.tar be.la.kang** *n* perongan; paperongan; naiperongan;
me.la.tar.be.la.kang.i *vt* ipasebab; timondo nitu
- la.ten /latén/** *a* kapendam; dai paeleken

la.tih *v* siwo; ayang; tataa; wowas; gegid;

ber.la.tih *vt* masiwo wo metan; maayang wo katawan; tinataa; mawegegid;

ma.la.tih *vt* masiwo se tou wo metan; mapepatan; matataa; mawoswos; magejid;

ter.la.tih *vi* metaumo; raemo tinataaen; mawewowasen;

la.tih.an *n* nai pepatan; epa pasiwon; tataaen; wowasen;

pa.la.tih.an *n* tampa masiwo; epa pasiwon; minatataaen; minawowasen

la.uk *n* peen; kamun; tataa

la.ut *n* pante, doud asin; tagas; tasik; doud wangko;

me.la.ut *vi* mange mena tagas; mange mena tasik; mange mena doud wangko;

la.ut.an *n* doud asin sela; tagasen; tasiken; doud kewangkaan

pe.la.ut *n* si tou si maayang mena doud asin; si tou si mayang mena tagas; si tou si mayang mena tasak; si tou si mayang mena doud wangho

la.va *n* pece pasu minondol witu kentur paapian

la.wak *n* si tou si masiwo kekekean; ~ *Sion datang dr Manado.* si tou si masiwo kekean Sion minai mena Manado;

me.la.wak *vi* masiwo kekekan; masi se tou kumeke; ~ *adalah pekerjaan yg baik.* masiwo kekekan tantumi pepayangen leos;

pe.la.wak *n* si tou si masiwo tou kenake

lawan *n* saru; wenben;

ber.la.wan.an *v* masaruan; mawenbenen; *tari Kabasaren Perang dr Minahasa biasanya ~ tetapi berkelahi,* kabasaran Minahasa masaruan taan dai makoroan;

me.la.wan *vt* masaru; mawenben: *saya tidak mau ~ dia krn dia besar aku kecil,* nyaku so masaru sia nu sia sela nyaku koki;

per.la.wan.an *n* sesaruan; kura sumaru; wenbenen; ~ *mu kurang baik hingga akhirnya tidak dapat berbuat apa-apa lagi.* dai leos kura sumaru si kekorona tii nitumo sia daimo makekura

la.wat, me.la.wat *vi* masengkot; sumengkot;

la.wat.an *n* sesengkotan; mane mena mbanua wadina

la.yak *a* toro; ilaya-laya. *pemuda itu -- bagi orang tuanya,* si tare tomou

- tiilaya-laya ne tua na;
ke.la.yak.an *n* kalayaan; katoroan;
se.la.yak.nya *adv* satoro; weta: ~ *kamu jangan berbuat jahat*,
 sataro kamu dai masiwo lewo
- la.yan**, **me.la.yan.i** *vi* mawe genang; gumenang; *jangan lupa ~ orang*
miskin, takkan papadupan mawe genang se tou lengei;
pe.la.yan.an *n* pagenangen
- la.yang** *v* lelempal;
me.la.yang *vi* melelempal
- la.yar** *v* senhot; deden;
ber.la.yar *vi* sumengkot; dumenden
pe.la.yar.an *n* sesengkotan; dededenen
- la.yat** *v* mange mena wale esa,
me.la.yat *vt* minange mena wale esa; *ibuku ~ saudaranya yg*
meninggal, si inaku minange mena wale esa se katuarina si minate;
pe.la.yat *n* si tan si mange mena wale esa
- la.yu** *a* dedas; keles; kundel;
me.la.yu *vi* maddedas; makeles; makundel
- la.zim** *a* susudai; dai mo weru;
ke.la.zim.an *n* kabiasaan; tetaroan
- le.ak** /léak/ *n* wewangat
- le.bah** *n* tenteng; gogori; kalumpenes ngengeng
- le.bar** /lébar/ *a* sela; dawa;
pe.le.bar.an *n* paselaan; padawaen
- le.bar.an** *n* Hari Basar ne Slam sa sera sumampet dai kiman wo melep un
 nendo epat na pudu nendo;
ber.le.bar.an *vt* malebaran
- le.bat** *a* daket rumai; sembok; *pohon mangga di dekat rumahnya --*
buahnya, pohong kawidei rende walena daket rumai wuana;
me.le.bat *vi* madaket rumai; masembok
- le.bih** *a* daked; wales; wukid;
me.le.bih.i *vt* maddedaked; wales pe; wukid pe;
ke.le.bih.an *n* kadakedan; neikawales; neikawukid
- le.bur** *v* keraska; kemu; towal; wekwek;
me.le.bur *v* makeraska; makemu; matowal; mawekwek;

pe.le.bur.an *n* pakeraskaen; pakemuen; patowalen; pawekweken
le.cet /lécét/ *a* pela

le.bur *v* mina cair

le.ci *a* wua kekanen; leci puti

le.dak wesaa; riawu;

me.le.dak *vi* makehe rakek; mawesaan; mariawu;

me.le.dak.kan *vt* makeke pa rakekeken; mapawesaan; mapariawuen;

pe.le.dak *n* si tou si mawesaar; simapariawuen;

le.dak.an *n* wasaaen; riawuen

le.ga *a* leos; sela; pisot;

me.le.ga.kan *vt* maleosan; mapisoten

le.gal /légal/ *a* masuat wo epa neiator

le.ga.li.sasi /légalisasi/ *n* pasuaten epa neiator

le.ga.li.tas /légalitas/ *a* masuat wo paatoran

le.gen.da /legénda/ *n* cerita ne tua

le.gen.da.ris /légendaris/ *a* masuat wo cerita ne tua

le.gis.la.tif /législatif/ *a* se tou se masiwo un peraturan/undang-undang

le.git *a* tariis rumae

le.gi.ti.ma.si /légitimasi/ *n* ukung pa ketet un pa weteng

le.gi.un *n* se suraru

le.go /légo/ *v* nei wangker; neioper

le.her /léhér/ *n* dee; tepos; tikoo; lego-lego: -- nya panjang, dee

le.jit, me.le.jit *vi* makelang repet

le.kang *a* timanda; mawenda; repu

le.kas *a* repet; marepet; marior; sewsen

le.kat *a* daput;

me.le.kat *vi* madaput; dumaput; dimaput; kadaputan; pinadaputan; padaputan

le.kuk *n* depet; somsir; dewong; dingkekung; kewo golei;

ber.le.kuk *vi* madepet; masomsir; madewong; melekuk; makewo; mudingkekung

le.lah *a* wendu; rawoi;

me.le.lah.kan *vt* mawenduan; marawoian; marawoi; mawendu;

ke.le.lah.an *n* kawenduan; karawoian

le.la.ki *n* tuama

le.lang /lélang/ *n* wangkeran paelehen ne pejabat lelang; wangker;
me.le.lang *vt* mawangker tanu malelang;

pe.le.lang.an *n* tampa pa wangker tanu lelang; pawangkeran
le.lap *a* kete, mina tekel leos, tekel;

ter.le.lap *v* neikatekel leos; neikatel

le.le /lélé/ *n* peen doud karengan; tawi masuad ung kabos taan kekokian
 toyo; pin tawi masuat kabos taan koki

le.leh /léléh/ *a* unow; niirus;

me.le.leh *vi* maunow; maniirus

le.lu.a.sa *a* sela; kepaaden

le.lu.con *n* uwaken; mauwak; paiwaken; leongan

le.lu.hur *n* opo, tonas; paopoan; paempungen; waidan; lumuut

le.mah *a* dai ketet, rawoi; apis.

me.le.mah.kan *vt* marawoian; maharawoian; karawoian; maapisen.

ke.le.mah.an *n* karawoian; kaapisen

le.mak *n* tawa; walole; warewes; denu; diidi;

ber.le.mak *vi* matawa; kinatawaan; kina waloleen; mademu

le.mang *n* sihari

le.ma.ri *n* tampa siniwo witu kaya epa pawean dambung epa kaanem:
 lamari; pa wean dambung epa kaenen

le.mas *a* dai mo maka irup napas, mapatemo; dai siapa ketet,

me.le.mas.kan *vt* mapepatemo; masiwo se tou mapak

lem.ba.ga *n* patoroan; tampa patoroan; un tampa pa paayangen;

me.lem.ba.ga. *vi* masiwo un patoroan;

ke.lem.ba.ga.an *n* kina siwo patoroan;

pe.lem.ba.ga.an *n* paha siwo patoroan

lem.bah *n* tedoi

lem.bap *a* date doudan; paupek;

me.lem.bap *vt* madate doudan; mapeupek;

me.lem.bap.kan *vt* madate pa doudan; mapapeupek;

ke.lem.bap.an *n* mapadate kinadoudan; kapeupeken

lem.bar *n* dedaun, daun;

lem.bar.an *n* dedaunen

lem.ba.yung *n* wunga mawarna unguu

lem.bek /lembék/ *a* wewek; tambulow; dintai;

ke.lem.bek.an *n* kawewek; katambulowen; kadintaien
lem.bing *n* tetual; towid

lem.bu *n* tawi masuat si sapi; sapi

lem.bur *n* maayang lebeh;

me.lem.bur *vt* ma lebeh papayangen; maayang palebehen

lem.but *a* alusen; wowo; elud (elur; elud; edud);

me.lem.but.kan *vt* maalusen; mawwooen; maeluden;

ke.lem.but.an *n* haalusen; kawwooen; kaeluden

lem.par /lémpar/ *v* dombo; tadiinep; udo; demba;

me.lem.par *vt* madombo;

lem.par.an *n* domboan;

pe.lem.par *n* si tou si dumombo

lem.peng /lempéng/ *n* teree; tumieree

lem.per *n* kekanen siniwo witu kaan pudut wo pa wean peen witu lalem;
     lalampa

lena /léna/ *a* ngaran ne wewene; dai mo metan tou; genang;

ter.le.na *vi* ginengang

len.can *n* tanda pawean se tou sa minayaang makaleos

len.dir *n* dua, warowos; dintir; rere sepun;

ber.len.dir *vi* naan dua; eweren, marere naan sepun

le.ngah /léngah/ *a* dai tidu mamikir dai-dai;

ter.le.ngah *vi* dai katidu;

ke.le.ngah.an *n* dai katiduan; karawoian

le.ngan *n* dengen

le.ngang *a* pedak;

ke.le.ngang.an *n* kapedaken

leng.gang /lénggang/ *n* agoian; landeng;

me.leng.gang *vi* maagoi; malandeng

leng.kap *a* genang; lekepan;

me.leng.kap.i *vt* magenangen; malekepan;

pe.leng.kap *n* pagenangan; halekepan;

ke.leng.kap.an *n* kahenangan; halekepen

leng.ket /léngkét/ *a* daput; dikat; tanak; tetan

leng.king *n* kareo; rangat;

me.leng.king *vi* makareo; marangat

- leng.kung** *n* sengkok; sedoi; wareng; weroi;
me.leng.kung *vi* masengkok; masedor; mawareng; maweroi;
- leng.kung.an** *n* sengkokan; sedoian; warengen; weroien
- len.sa** /lénsa/ *n* kaca paselaeleken
- len.so** /lénsó/ *n* lenso; papaken witu maengket epa masusian; porong
- len.te.ra** /lentéra/ *n* solo make dana karenggen (dana popo)
- len.tik** *a* lampesik
- len.tur** *a* dingkekuk;
ke.len.tu.ran *n* kadingkekuken
- le.nyap** *a* pai mo wia; minailango; dimbus;
me.le.nyap.kan *vt* mailangan
- le.pas** *v* pido; tela; doso;
me.la.pas.(.kan) *vt* mapidoan; matela; madoso.
- ter.le.pas** *vi* nai kapido; kapido; katela
- le.pot, ber.le.pot.an** *vi* masewakan wo pece
- lep.ra** /lépra/ *n* panyaki pela dai makaleos; panyakian nei sumpal ne opo
- le.puh** *a* duntip; dintup;
me.le.puh *vi* maduntip; manditung
- le.rai** *a* tasa; mamontol se tou makoro; pontol se tou makoro;
me.le.rai *vt* matasa; minatasa; mamontol se tou makoro
- le.reng** /léréng/ *n* talete; dimede; ingkiren
- le.sap** sepsep;
me.le.sap *vi* mausepan; masepsep;
- ter.le.sap** *vi* neikausep; sinepsep;
- pe.le.sap.an** *n* pausepan; pinsepsepen
- les.bi.an** /léšbian/ *n* si wewene si makapaad; si masuad karia na wewene
- les.ta.ri** *a* susud; tanu ne ketare; lalai;
me.les.ta.ri.kan *vt* masusuden; mapaketarean; mapalaleien.
- ke.les.ta.ri.an** *n* katarean; palaleien;
- pe.les.ta.ri.an** *n* pakatarean; palaleien;
- ke.les.ta.ri.an** *n* kalaleien
- le.su** *a* senso; rawoi; werkus; kalotbat;
ke.le.su.an *n* kasensoan; karawoian; kewerkusen; kakalobaten
- le.sung** *n* kendis; lisung wanita itu -- pipit. wewene tii naan kendis; --
dipakai untuk menumbuk padi; lisung papaken mapawewe kaan;

tenget

le.tak *n* tampa; pido; tuwar;

me.le.tak.kan *vt* naipido; neituwar;

ter.le.tak *vi* pinido; pinatuwar;

pe.le.tak.an *n* papidoan; kaipidoen; kaituwaran

le.tih *a* rawoi; wendu;

ke.le.tih.an *n* kawenduan; karawoian

le.tup seriuk;

me.le.tup *vi* maduntip; madintup; maseriuk;

le.tup.an *n* duntipan; dintupan; seriukan

le.tus serok; wenta;

me.le.tus *vi* madetas; maserok; mawenta;

le.tus.an *n* detasan; seriukan; seroken; wentaan

leu.ke.mi.a /léukemia/ *n* panyaki kanker daa

le.vel /lével/ *n* lelean

le.ver /léver/ *n* nate; panyaki witu nate

le.ve.ran.sir /léveransi/ *n* tou si tumenda epa-epa pakanen wo papaken

ne tou wadina

le.wat /léwat/ *v* dangkoi; talel;

-- **cepat** dadap;

me.le.wat.i *vt* dumangkoi; madangkoi; tumalel;

ke.le.wat.an *n* kadangkoan; katelelen

le.zat *a* sedaap pahanen;

ke.le.zat.an *n* hasedapan pahanen

li.ang *n* wokwok

li.ar *a* tadui; dai papiaran; siru;

ke.li.ar.an *n* kataduiyan; kasiruen

li.at *a* repuk

li.bat, me.li.bat.kan *vt* maingkaan;

ter.li.bat *vi* kaingkaan; kinaingkaan;

ke.ter.li.bat.an *n* neikaingkaan

li.be.ral *a* meilek sela wo mawukaan

li.bur *v* dai maayang;

ber.li.bur *vi* dai payangen

li.cik *a* rai; lailu;

- ke.li.cik.an** *n* karaean; lelailuen
li.cin *a* diwuut;
- me.li.cin.kan** *vt* madiwuut;
- pe.li.cin** *n* padiwuur
- li.dah** *n* dida (lila)
- li.di** *n* papaken sa masapu witu hatanaan
- li.ga** *n* pakasaan ne pira negara epa bola kaki
- li.hai** *a* rae;
- ke.li.hai.an** *n* haraean
- li.hat** *v* eleh;
- me.li.hat** *vt* maeleh;
- mem.per.li.hat.kan** *vt* mapaillehkan;
- peng.li.hat.an** *n* paelehkan;
- ke.li.hat.an** *n* neihaelek
- li.ku** *n* sedai;
- ber.li.ku-li.ku** *vi* masedai-sedai
- li.ku.i.da.si** *n* kura mator un parusahaan sa bubarau
- li.lin** *n* sesoloan siniwo wita dana katanaan
- li.lit** *n* lilit; tariikes;
- me.li.lit** *vt* malilit; matiriikes;
- me.li.lit.kan** *vt* malilitan; tumatarikesen;
- li.lit.an** *a* liliten; tariikesen
- li.ma** *num* dima;
- ber.li.ma** *vi* madina
- li.man** *n* rerengatan pakoan gajah
- lim.bah** *n* doud pawo mena pabrik; dewu; tai;
- pe.lim.bah.an** *n* wowok paoan ne doud mena pabrik; padewuen
- lim.bang** *v* mawoas un mas; intan wo wadina, mapake un niru
- lim.fa** *n* alat mena poat natas kawi
- li.mit** *n* ahad nitu
- li.mi.ta.si** *n* nei ahaden
- lim.pah, ber.lim.pah** *a* dumaked; neikadeked; ere; minaere, weewe; maweeewe
- me.lim.pah** *vi* madaked; maere; maweeewe;
- lim.pah.an** *n* kedakedan; ereen; weeween

li.nang, ber.li.nang *v* maondolan due, welwel; mawelwel
lin.cah *a* rae; riiken; totoi;

ke.lin.cah.an *n* hareaan; kariikemen; katoitoien

lin.dung, ber.lin.dung *vt* timidung; dena; madena;

me.lin.dung.i *vt* dumena;

per.lin.dung.an *n* patidungen; kadenaan

li.ne.ar /linéar/ *a* mabentuk garis; pagarisan

ling.gis *n* besi tadem pa paken mawowok untuk tana

ling.kar *n* wuleleng; tariikes; wanaring;

me.ling.kar *vi* mawuleleng; matariikes; mawanaring;

me.ling.kar.i *vt* wulelengen; matiriikes; matawanaring

ling.kar.an *n* wulelengen; tarikesen; wanaringen

ling.kung, ling.kung.an *n* tana nei kauntup witu wuleleng tii; tongkep; tongkepen; sangkum; sangkumem

ling.kup *n* iuntup witu sena wuleleng, diput;

me.ling.kup.i *vt* mauntup witu sena wuleleng; dumiput

ling.lung *a* wuleng; bingo; mawuleng; wulengan

lin.tah *n* dinta; piaraan masap daa ne tou; sepsep; dinta

lin.tang *n* welar; eper; lawat;

me.lin.tang *vi* mawelar; maeper; malawat

lin.tas dempet; rutus;

me.lin.tas *vt* madewat; madembet; marutus;

me.lin.tas.i *vt* dumebet; rumutus;

lin.tas.an *n* dewatan; dembeten; rutusen

li.nu *a* supih; rikemen

li.on.tin *n* paperongan ne wewene (mas, berlian) witu dee nera; ramei; tumbeaga (anting-anting)

li.pan *n* kaki saribu; wuuntunden; kama; karamkam

li.pas *n* tanu serangga tere asyapna

li.pat *v* depet;

me.li.pat *vt* madepet;

me.li.pat.kan *vt* dumepet; madepeten;

ter.li.pat *vi* naikadepet;

ke.li.pat.an *n* pakadepetan; kedepetan

li.pit *n* depetan koki;

- me.li.pit** *vt* madipit
- lip.stik** *n* pawean witu wiwi ne wewene, naan rundang, parundangan wo wadina
- li.pir** *v* leos;
- me.li.pir** *vt* maleos;
- pe.li.pir** *n* si tan si maleos
- li.pur** *v* sunenang
- li.put** *n* sumiwo laporan mena peristewa, kerker;
- me.li.put** *vt* maliput; makeker
- li.put.an** *n* kinaliputan
- li.rik** *v* meleh sena weka weren;
- me.li.rik** *vt* maeleh sena weka weren;
- li.rik.an** *n* elehan sena weka weren
- li.san** *n* tudu; tarndem; dakut;
- me.li.san.kan** *v* matudu; matarndem; medakutan
- li.sen.si** /lisénsi/ *n* pawean izin mewa barang
- lis.trik** *n* keteden manuali pasu
- li.ter** *n* paukuran nisi
- li.uk** *n* nawok maoge epa pe sa royor
- li.uk-li.uk** *n* tambaken sinewo witu batang wene
- li.ur** *n* ewe
- lo.ak** *n* tampa pa ween barang daimo pa paken;
- me.lo.ak** *vt* ma wangker barang dai mo pa paken;
- lo.ak.an** *n* barang-barang pa wangkeren nu dai mo pa paken
- lo.ba** *a* doko; taloso doko doit;
- ke.lo.ba.an** *n* kadokoan
- lo.bak** *n* sendeen tawi masuat wortel taan puti
- lo.bi** *n* tampa witu rende panutepen mena hotel naan meja kursi paentoan tamu
- lo.bi-lo.bi** *n* esa pohon nu rakeh 15 m, wuarnya toro kanen
- lo.gam** *n* mineral u dai paeleken; toro mewa pasu witu besi; timah, emas, wo wadina
- lo.ga.rit.ma** *n* nalat papaken witu parekenan
- lo.gat** *n* tarndem fa paken ne tou; epa buku paelekan tarndem dai katauan
- lo.gi.ka** *n* pepatua kura mamikir

- lo.gis** *a* masuat wo logika
- lo.gis.tik** *n* mapanaan tanu kanen, pakear; kelangen
- lo.go** *n* i patanda wo papengertian ne tou; (ngaran)
- lo.ka.karya** *n* paransakan se tou ahli tumarndem ung kaleosan
- lo.kal** *a* tampa sela
- lo.ka.li.sa.si** *n* nei patasa; dai toro pasewohan ne tou wadina mu naan panyikin
- lo.ka.si** *n* un tampa ne tantu
- lo.ket /loké/** *n* jendela koki mena kantor papaken maer doud, listrik epa wadina
- lo.ko.mo.tif** *n* nudu ung kereta api
- lo.los** *v* nai kapido; timeitei;
- me.lo.los.kan** *vt* mapidoan
- lom.ba** *n* repeten leleongan; toong; karayat;
ber.lom.ba *vi* marerepetan leleongan; tumoong; kumarayat;
- per.lom.ba.an** *n* maparerepetan; tetoongen; kekarayaten
- lom.bok** *n* tampa um mbanua; merisa
- lom.pat** *v* poipoi; dongdong; kolontang;
me.lom.pat *vi* mapoi-poi; madongdong; makalontang;
- me.lom.pat.i** *vt* mina poipoi; neikadongdong; neikolontang;
- ter.lom.pat.i** *vi* neika poipoi; kinadongdongan; kinakolontangen
- lom.pat.an** *n* poipoian; dongdongan; kolontangen;
- pe.lom.pat** *n* si tou si mapoipoi; si tou si madongdong; si tou si ma kolontang
- lon.cat** dewat; tungkeda; karoikoi;
me.lon.cat *vi* madewat; matungkeda; makaroikoi;
- me.lon.cat.i** *vt* mapadewat; tumungkeda; kumaroikoi;
- lon.cat.an** *n* dewatan; tungkedaen; karoikoian
- lon.ceng /loncéng/** *n* bel; reget
- long.dres /longdrés/** *n* dambung tontoi papaken ne wewene
- long.gar** *a* doang; wadai; riwasog
- long.sor** *a* neikawana; dingatingat
- lon.jak** *v* makaatas; tengkar;
me.lon.jak *vi* mapakaatas; matengkar
- lon.jong** *a* wulelem dambo; tadimbuyun; tindum

- lon.tar** *v* madombo; tetanemen;
me.lon.tar.kan *vt* mapadombo
- lon.tong** *n* haan nei dutu makaleos; ongkor
- lo.per** *n* kehelang ma-wa koran, surat epa wadina
- lo.reng** /loréng/ *a* magegaris-garis
- lo.rong** *n* lalan hoki
- los.men** /losmén/ *n* wale paentoan ne tou taan dai pasediaan hanen
- lo.teng** /loténg/ *n* soldor mena mbale; posar
- lo.tre** /lotré/ *n* kauntungan witu undian
- lo.wong** *n* naan tampa; dewang;
- lo.wong.an** *n* pepayangen; dewangen
- lo.yal** *a* lele; malele makaleos
- lo.ya.li.tas** *n* kalelelan
- lu.ap** *a* tampa dai entoan ne tou;
- me.lu.ap** *v* mamuali daked;
- lu.ap.an** *n* dakedan
- lu.ar** *n* ondol
- lu.as** *a* sela; diong; doang;
- me.lu.as** *vi* masela; madiong; madoang;
- mem.per.lu.as** *vt* mapasela; mapadiong; mapadoang;
- per.lu.as.an** *v* mapaselaan; diongen; kadoangen
- ke.lu.as.an** *n* kaselaan
- lu.bang** *n* wowok; potpot; tigo;
- me.lu.bang.i** *vt* mawowongken; mapopoten; matigoen
- lu.ber** /lubér/ *a* wese; kedakedan doput; doud mena tambu mina daked wo wese
- lu.buk** *n* roro nate; petik
- lu.cu** *a* uwag;
- me.lu.cu** *vi* manwag;
- ke.lu.cu.an** *n* kauwaken
- lu.cut** *v* endon wo pido; rampi;
- me.lu.cut.i** *vt* endon wo pidoen; marampien
- lu.dah** *n* duda;
- me.lu.dah** *vi* maduda;
- me.lu.dah.i** *vt* dumuda; dudaen

- lu.des** daimo siapa; minakaabisen; pakaalusin
- lu.gas** *a* tere; ruang;
- ke.lu.gas.an** *n* katerenan; karuangen
- lu.gu** *a* wesu;
- ke.lu.gu.an** *n* kawesuan
- lu.hur** *a* Empung; nei opo; Opo Wangko; Opo Wailan; Empung Wangho; empung wailan;
- le.lu.hur.an** *n* kaopoan; kaempungan
- lu.ka** *n* pela; karow;
- me.lu.ka.i** *vt* kina pelaan; mapelaen; mapekarow
- luks** *a* wangun
- lu.luh** *a* kemu;
- me.lu.luh.kan** *vt* neipa kemu
- lu.lus** *v* telas;
- me.lu.lus.kan** *vt* neipa telas
- lu.lus.an** *n* telasen;
- ke.lu.lus.an** *n* katelasen
- lu.mas** *vt* ules;
- me.lu.mas.i** *vt* maulesen;
- pe.lu.mas** *n* sipaules
- lu.mat** *a* wekwek;
- me.lu.mat.kan** *vt* mapawekwek;
- pe.lu.mat** *n* sipawekwek
- lu.ma.yan** *a* toro
- lum.ba-lum.ba** *n* peen si sumana masemud
- lum.bung** *n* walean pa saluken um bene
- lum.puh** *a* depet; lailai;
- ke.lum.puh.an** *n* kadepetan (rerenan epa huhu) kalailaien
- lum.pur** *n* depo; lotak; desow; keput
- lu.mur, ber.lu.mur** *vt* karemusan depo (lotak) desow;
- me.lu.mur.i** *vt* makeremusan depo (lotak) desow
- lu.mut** *n* kudat;
- ber.lu.mut** *vi* makudat
- lu.nak** *a* leme; tambulow;
- me.lu.nak.kan** *vt* maleleme

lu.nas *a* waer;

me.lu.nas.i *vt* makawaer/kinawae

lun.cur, me.lun.cur *v* iris; mairis; sambeelok;

me.lun.cur.kan *vt* mairisen; masambeeloken;

pe.lun.cur *n* si tou si mairis; simapasambeeloken

lung.lai *a* loiloi

lun.tur *a* keas; kelkel;

me.lun.tur.i *vt* kinakeasan; kinekekeli;

ke.lun.tur.an *n* kakeasan; kakelkelen;

lun.tur.an *n* keaaasan; kelkelen

lu.pa *a* dupa;

me.lu.pa.kan *vt* madupaen;

ter.lu.pa *vi* kinadupaan;

pe.lu.pa *n* pepadupa; si tou si dumupa

lu.put *a* telas;

me.lu.put.kan *vt* matelasen;

ter.lu.put *vi* neikatelas

lu.rah *n* hukum tua/Kunta Kapala; Tonaas;

ke.lu.rah.an *n* un tampa paransaken ne tou mena mbanua; tanpa ni
Kapala maayang

lu.rik *a* rakak patere-teren

lu.ruh *v* ragos

lu.rus *a* tere; tetel;

me.lu.rus.kan *vt* tumeren, tumetel

lu.sa *adv* endo na susa

lu.sin *n* mapudu dua

lu.suh *a* dambung lewo daimo paoasen wo keaso

lu.tung *n* angko (naan) ipusna

lu.tut *n* kurur; tuyu;

ber.lu.tut *vi* timurur; timuyu;

me.lu.tut *vi* makurur; matuyur

la.wes *a* woiwoi;

ke.lu.wes.an *n* kawoiwoien

M

ma.af *n* leos; tawea;

ber.**ma.af-ma.af.an** *vi* maleos-leosen; matawe tawean

ma.buk *a* wuleng;

me.**ma.buk.kan** *vt* mawulengan;

pe.**ma.buk** *n* si tou si susudei wuleng

ma.cet *a* dai toro kunelang;

ke.**ma.cet.an** *n* dai toro kelangan

ma.dat *n* lewo

pe.**ma.dat** *n* si tou lewo

ma.du *n* rina

ma.fi.a *n* pasaan witu tilalem witu pasiwon lewo

ma.gang *n* 1 si tou mapepanjang; 2 wewe

ma.gis *a* tanu si magi

mag.ma *n* wewatuan mina lalel do witu tutus bumi wo pasu rumau

mag.net /magnét/ *n* pepontolan um pamualin wo toro makekenet wesi

ma.ha.gu.ru *n* guru wangho

Ma.ha.ku.a.sa *adv* Opo wangha

ma.hal *a* ente;

ke.**ma.hal.an** *n* kaenteen

ma.ha.sis.wa *n* siswa (rinte masekola) wangho;

ke.**ma.ha.siswa.an** *n* kasikolaan wangho

ma.hir *a* toro; dintas;

ke.ma.hir.an *n* katoroan; kadintasen

mah.ka.mah *n* .....

mah.ko.ta *n* sunting; tuding;

ber.mah.ko.ta *vi* make sunting; make tuding

mah.li.gai *n* si mate tuding

ma.in *v* leong;

ber.ma.in *vi* maleong;

me.ma.in.kan *vt* lumeng;

pe.ma.in *n* si lumeng

per.ma.in.an *n* leleongan

ma.ja.lah *n* pabacaan wo nisina daked rumae

ma.je.lis *n* masaan witu pepayaangan ne pemerintah

ma.je.muk *a* neikasena taan masaan

ma.ji.kan *a* tanteren

ma.ju *v* mange;

me.ma.ju.kan *vt* maangean;

ke.ma.ju.an kaangean

ma.ka *p* wo

ma.ka.lah *n* bacaan sa we seniman

ma.kam *n* un tampa, wainga;

pe.ma.kam.an *n* pa siwon acara

ma.kan *v* kuman

ma.kan.an *n* hanem

ma.kar *n* lewo; seluk

ma.ke.lat *n* se tou si minamuali parantara ne tou

ma.ket /makét/ *n* dadiden (gedong, wo epawadina)

makh.luk *n* tou, epa tou koki

ma.ki, me.ma.ki *vi* pasinanan;

ma.ki.an *n* sinanan

ma.kin *adv* endo

mak.lum *v* metan;

me.mak.lum.i *vt* mapetan

mak.lu.mat *n* pepetanan

mak.mum *n* tou si neitudu witu si Imam

mak.mur *a* duket kanen wo dai siapa kaendeen;

ke.mak.mur.an *n* haleosan

mak.na *n* narti;

ber.mak.na *vi* kinatian

mak.ro *a* sela

mak.si.at *n* lewo;

ke.mak.si.at.an *n* kalewoan

mak.si.mal *a* kadekedna; karakehna

mak.si.mum *adv* kadakedan

mak.sud *n* toroan;

ber.mak.sud *vi* makatoroan

ma.lah *adv* taan

ma.lam *n* wengi;

ke.ma.lam.an *a* kinawengian

ma.lang *a* kekud;

ke.ma.lang.an *n* kakekuden

ma.la.pe.ta.kan *n* kinakekuden

ma.la.ri.a *n* govela; kiit

ma.las *a* balegbeg;

ke.ma.las.an *n* kabalegbegkan;

pe.ma.las *n* si tou si balegbeg

ma.lu *a* idang;

pe.ma.lu *n* dai tou si maidang

ma.ma.li.a *n* reringaten si matoto

mam.pat *a* ento;

me.mam.pat.kan *vt* maentoan

mam.pu *a* toro;

ke.mam.pu.an *n* katoroan

ma.na *p* wisa

ma.na.je.men /menajemén/ *n* katonasaasan

ma.na.jer *n* si tonaas

ma.na.ka.la *p* satoro; sawisa

man.cung *a* tewul

man.cur *n* wuroso

man.dat *n* palakat

man.da.ta.ris *n* si tou simakelang paperentahan

man.dau *n* peda

man.di *v* lumele;

me.man.di.kan *vt* malelean;

pe.man.di.an *n* palelean

man.di.ri *a* mangesa/tasa; senapa; tampas;

ke.man.di.ri.an *n* katasaan; katampasan; kasenapaen

man.dor *n* matung

man.dul *a* wanto mansor (dei kina rintean)

man.fa.at *n* laya;

ber.man.fa.at.an *vi* malaya;

pa.man.fa.at.an *n* palayaan

mang.kuk *n* paelepan

man.kus *a* leos

mang.sa *n* kekanen;

pe.mang.sa *n* si makaan

ma.ni.fes.ta.si /manifestasi/ *n* neikasena

ma.nik-ma.nik *n* leloloian

ma.ni.pu.la.si *n* pawengian;

me.ma.ni.pu.la.si.kan *vt* mapawengian

ma.ri *p* meiwo

ma.ri.nir *n* suraro menaoud tela rumae

mar.kas *n* tampa kaumpean ne tonas/wurangei

mar.ko.nis *n* si tou simator pasungkudan kaapa palelepan tou wo wadina
wituoud sela

Mars *n* planet kaepat witu endo

mar.ta.bat *n* genang-genang ne tou

ma.sa *n* 1 tempona; 2 taan

ma.sak *v* dutu

me.ma.sak *vt* madutu;

ma.sak.an *n* dedutuan

ma.sa.lah *n* dediwagen pa tetuduan;

per.ma.sa.lah.an *n* padediwagen pa tetuduan

ma.sam *a* karesem

ma.sa.se *n* i pauru

- Ma.se.hi** *n* Tahun Kristus
- ma.sih** *adv* naan pe
- ma.sin** *a* masina
- ma.sing-ma.sing** *adv* maesa-esa
- ma.si.nis** *n* si tousi mapaayang witu masina
- ma.sir** *a* kaerisan
- mas.jid** *n* tanpa pasembahyang/paransakan ne ne tou Slam
- mas.ka.pai** *n* pawewangkaran pamusan pasesengkot
- mas.ka.win** *n* pamuaya; peko
- mas.ker** *n* 1 nalat papenet ngio; 2 nalat papaken ne dokter papapenet
- mas.ter** *n* suma wo nirung nera; 1 si tou si matido si tou wadina/ si Katare;
2 Magister
- mas.tur.ba.si** *v* kura mapapaaden dai masiwo
- ma.suk** *v* muntep;
- pe.ma.suk.an** *n* mauntep;
  - ke.ma.suk.an** *n* nai kauntep
- ma.sya.ra.kat** *n* se tou daked;
- ber.ma.sya.ra.kat** *vi* masaan;
  - me.ma.sya.ra.kat.kan** *vi* mammali witu masaan
- masy.hur** *a* palaya-laya, paasa-asaren;
- ke.masy.hur.an** *n* palaya-laya; paasa-asaren; paketauan-leos ne tou daked
- ma.ta** *n* weren; um beren
- ma.ta.dor** *n* si siga (nae) pasaka sumaru si sapi kaapa dangkou(w); si tou kumoro wo banteng wo papaten witu teteongan
- ma.ta.ha.ri** *n* endo; si endo; u nendo (un nendo)
- ma.ta.ma.ta** *n* si ma-wetik; si ipaki wetik; si nei pakiwetik; si tou si mangelek makaleos taan dai ma tarendem
- ma.tang** *v* dutu; leos; ruga;
- me.ma.tang.kan** *vi* i-pepadutu (pamuali dutu); mapadutu, mapaleosen. marupa;
  - ke.ma.tang.an** *n* ung kadutuen; kaleosen; karugaen
- ma.te.ma.ti.ka** /matématika/ *n* tetauan maukur; pepatu witu parekenen
- ma.te.rai** *n* segel; doit taan sinadinen witu kertas
- ma.te.ri** /matéri/ *n* un udit pagenangen; un udit patarendemen; un udit

- pamemualin un udit pasiwon; un endonpatarendemen/pamualin/
pasiwon; genang; papaken witu paeleken
- ma.te.ri.al** /matérial/ *n* u mamuali ingka-ingkaan witu u masiwo, manipulu,
kaapa maledadid; papaken witu pa siwon wale epa wale sela
- ma.ti** *a* mate; ilang-minailang; dai mo wia; menang wo; glinep; lengkoi;
- ke.ma.ti.an** *n* ung kepatean; um pepatean; u mate; kagiinepen;
kalengkoien
- mat.ra** *n* endo kaudud; endon tanu nukuran; endon patoro genang kaapa
were-werenan; paukeren dambo; raket wo dempa
- mat.ras** *n* u pawela; papaken witu olahraga sa makalontang
- mat.riks** *n* nu udud siruwo/tinotal tanu u mamuali palelean witu um
pasesiwon/paimpulan; garis-garis sela pa we witu pasiwoen
- mau** *adv* paad: toro; masesiwo
kemauan *n* pepaada; kepaadan; lele genang; kapaaden
- ma.ut** *n* pate; kepatean; kapatean
- ma.war** *n* bunga rosi; rosi
- ma.was.di.ri** *v* melek u leos
- ma.ya** *n* tanu man pangele-ngeleken; tanu man um pakawerenan; dai idit
metou-tou kaapa kaingka-ingkaan; paipian
- ma.yang** *n* pusu
- ma.yat** *n* nawak minate; nawak dai maaseng; nawak ne tou minate
- ma.yor** *n* dembe; wawo; lebe; lako u; dumembe lako u; wawo u/ni; lumabe
wo u; pangket sela ne suraro
- ma.yo.ri.tas** *a* kedakedan ne; kadekeden
- me.bel** /mébel/ *n* mebel; am papaken; wia mbale; perkakas (kaumpean)
wo kahanenen papahem witu wale
- me.da.li** *n* lelaya; medalion pa wean se tou sa naam simiwo leos
- me.dan** /médan/ lesal, lesar; kelasan; tana doang; tana sela
- me.dia** /média/ *n* si mamuali pedaup; u nendo tanu pedaup; kekelang
paaker/panyaker; pakiyayo; pakidaup; tampa witu pa wean tetudu
- me.di.ta.si** /méditasi/ *n* takenan; patakenan; kauneden ngenang;
bermiditasi *vi* mapatakenan; makaumeden ngenang
- me.di.um** /média/ *n* si pakiseip; si kekelang; si paaker; u nendo nukuran
uned, dai sela dai koki; si mepadauf; walian, wadian; si maseip;
wewaduk; ukuran si tou dai selai dai hohi

- me.dok** *a* tepu tarendem (talous tepu malele man u tarendam mbanua na, dai kaensoan sa tumarendem tarendem ne tou wadina), pot-poten
- me.ga** /méga/ *n* lalemdem; lugur
- me.ga.fon** /mégafon/ *n* u parengat u tarendem kaapa tambak patoro se tou matadinga/materang
- me.gah** *a* laya wo kareo (dai pakoo-koot); awun witu dangit,
bermegah-megah *vi* malaya-loya karia kareo; mapaaawun-awun;
ke.me.gah.an *n* kaawunem
- me.ga.lit** /mégalit/ *n* watu sela nei tudou puuna (watu mawe udud u manimuali puuna); watu sela nei pido ne tua
- me.ga.li.ti.kum** /mégalitikum/ *n* ung katou touan puuna se tou mapakeimau watu witu pemandungan nera; endo watu sela witu sesilig
- me.ga.ton** /mégaton/ *n* u mapeke wo maserandak semiwo ni tou (denamit) karia keketeden senaton; paukuren witu kaketededen esa na ton dinamit
- ma.ga.watt** /mégawatt/ *n* ung kaketededen aduyan listrik akad 1000000 watt; kaesaar
- Mei** /mei/ *n* Mei (leloan), leloen ka dima witu na tanu
- me.ja** /méra/ *n* um patotolan pemandungan kanen, pepantikan wo ang kasuat; papaken witu wale sa makan wo ma pantik
- me.jan** *n* u rara/saki wetu roro tian, yo maondol doa wo lender urtu u tumai; panyakin madombo doud sela pa sewoken daa; seseputen dai maka riawu
- me.ka.nik** /mékanik/ *n* si rae matobol mesin; simetan mesin; sitou dintas witu mesin
- me.kar** *v* sombor (sumombor), sumela, mawuka, maseput;
pemekaran *n* papakisela u; papakiseombor; paseseputen
- me.la.min** /mélamin/ *n* u kristal kaapa pamualean gelas, u dai si warna (udud), patiwon paawes kaaplastik, tanu kristal
- me.la.rat** *a* lengei,
kemelaratan *n* kalengeian
- melata** *v* merayap, rendah/hina, lengei. (si papiaraan) matuang
- me.la.ti** *n* manuru
- melesat** *v* kapido repet kelangna; nei kapido

- me.lo.di** /mélodi/ *n* tambak rondor kekantaran; tedu epa leke witu musik
witu kakentaren
- me.lu.lu** *a* uman; mokan; man; nitu man
- me.mang** /mémang/ *a* udit; rondor; tanu nitu; tantu
- me.mar** *a* pela mena roro nawak (dai paileken mena wawo kudit); wekwek
witu lalem nawakna
- me.mo** /mémo/ *n* u naipantik tanu u nudet pawé genang witu um paaker,
papakuén wo kasuat; papantiken witu pagenangan
- mem.pan** *v* i-kedampin, toro mapaleos witu kekeniten
- mem.pe.lai** *n* si kuwaweng (wewene kaope tuama); si patetotolen witu
nawu; si tou si makekawing
- me.nang** *a* laya (wawo-laya); witu ung koro, seke witu u maendoan witu
mawalesan un tetauan; kaketedan, katirukan, katido'an, kadintasan;
duma;
- memenangkan** *vt* lumaya u/um/un/ung; mendo, minendo;
madumaen,
- pemenang** *n* si wawo lumaya lelaya; si tou maduma
- kemenangan** *n* kaloyaan; kadumaen
- me.nan.tu** *n* si mamosan wia; mamosan
- me.na.ra** *n* wale rakek rum wale dimempot u tineren-rakek paendon
mamuali pagena-genangen ne tou; wale rakek rumae
- men.da.dak** *a* tanghompo; pahompo'an, hompo'auge; nei hompo
- men.di.ang** *adv* si mina; si dai mo wia; si minange; si mena mo senaweka
rege-regesan; nei tou minate
- men.dung** *n* lalendem, engur; awun didem
- me.nga.pa** *p* taan; taan tu; kura tu wo; epa tu wo
- meng.kal** *a* padua dutu; tawi madutu; dimangkoyo u sombor; dai kampe
dutu; sombor
- me.ni** /méní/ *n* cet rundang; pamuali wela u cet wadina; paperundang
witu kayu epa wesi
- me.nit** *n* pepontol ka enampudu u jam; paukuren witu endo 1/60
- me.no.pa.u.se** /ménopause/ *n* minentomo (wea se wewene), u paondolan
daa kawenean nu dimangkaso un ta im tinantu witu nawak nera (se
wewene); dai mo paondólen daa susud leloen nu tua mo
- me.nor** /ménor/ *a* mapake (damung)/madamung kaapa maperong un awak

- kareoa rimae (malabe witu u pangela-ngeleken ne tou); make dambung talouse sena
- men.tah** *a* sombor; maba; saong; songot
- men.tal** /ménタル/ *n* um pangewa-ngewan ni tou tanu un udit pakeketedan nate wo genangna witu u masaru ang kasusaan, karawoyan wo mbaye a doi matena witu natena; maan witu pepatuen ne tou
- men.te.ga** /mentéga/ *n* mentega; werewes siniwo witu susu
- men.te.reng** /mentérēng/ *a* lumebe; dumangkoy ung kauaramen ne tou deked witu u maperong nawak kaapa madamung, masiwo pesta (muamuali mo kanarame ne tou kaya), wangun
- men.te.ri** *n* si matuud pepontol kaperentaaan mbawa; kapala witu esa departemen (papayangen)
- men.ti.mun** *n* welan
- me.nu** /ménú/ *n* u nendo kanen (witu u pesta wo ang kasuat); pepantiken witu kekanen
- me.nung** tengteng; genang;
termenung *a* matengteng, neike genang
- me.rah** /mérah/ *a* rundang; reudang; daka;
memerahkan *vt* i parundang; i pakirundang; pamualin rundang, pasiwon rundang; rumundang u; makerundang u; parundangen;
pemerah *n* un i peparundang (wiwi, paki, kuku); u peparundang; maperundang
- me.rak** *n* tetelewan kario dee dambo wo tatelen wo ipus wangun/kendis rimae; manuru rundang
- me.ra.na** *a* rawoy; mangmipupus; sogen
- mer.de.ka** /merdéka/ *a* kapido witu um pakungkungan; dai mo si makompania; dai mo paliliten dosoen,
kemerdekaan *n* ung kapidoan witu a mawakes si tou witu u dai kepaadha sumiwo kaapa manuali, dai kewakes witu u tetotolan u dai kepaadna, kadosoen
- mer.du** *a* tambak ni tou kaapa ne burung; intoy wo daudoy; wangun kendis paterangan (patandingan), wangun makentar;
- kemerduaan** *n* kadondoyan, kaintouan, kakendisan patadingan; kawangunen kentaren
- me.rek** /mérék/ *n* um endo tando um paimpulun; tanda pawe witu

pawangkeren

me.ri.ang *a* makenit toyo u nawek; dai sedap nawak; wangun masaki; mapendam rowoy nawak; pepasuen nu dai leos unawah

me.rin.ding *a* kinaendeen wo mina tere weriwisen

mer.pa.ti *n* 1 ngaran ne kurung; 2 se tarentumon wo se rawan mawadi-wadi; pisok

mer.tua *n* pamosaraan

me.sin *n* u maoge/maagoi pabrik; noto; parkakas papaken witu maegor epa makekelang ung roda

me.siu pelor; endon paseput; bahan papaken witu maeriawu

meski maan; kendati man

mes.ki.pun kendati mau; maan tu; maan pe

mes.ra *a* rempe wo rendem (karis rendem); leos;

kemesraan *n* karempean rendem; kedaputan penda-pendamen wia/karia; kaleosloasan

mes.ti udit pamualin; tantu;

se.mes.ti.nya *adv* rendai niitu; leos mau pa; musti mo; udit weta; leos niitu; ipa; tantumo

me.sum *a* u dai leos witu kanareman; u masiwo u mekaidongan; um pakaidongan witu sesiwon (matena sesiwon ni tuama wo wewene u rangket doi pepaelek se tou daked, kaapa sesewo ne tuanen wo wewene dai senaawu); sambek; wiran;

kemesuman *n* sesiwon um paidongan ne tou; sesiwon u dai tanu ung kanaramen (eleken mesum); kasambeken; kawirauen

me.ta.bo.lis.me /métabolisme/ *n* ung kelang daa witu nawek ne tou lumele u dinadid (da dai lumele niitu, masaki mo nawak ni tou); masaduien witu fisika wo kimia witu nawah ne tou

me.ta.fi.si.ka /métaphysique/ *n* u tetaunan matena u dai pangele ngeleken (mberen); papetan witu dai paeleken

ma.ta.fo.ra /métaphore/ *n* ung kekuan kaapa tetudu dai udit ingka-ingkaan taan pauhud mau u witu pagena-genangen; kekuan tanu um pagenangen ta au itoro (iudud) witu um pangele-ngeleken; matarendem dai pa tepuen

ma.ta.mor.fo.sa /métamorphose/ *n* u maenso-enso wibu un udud pangele ngeleken

- ma.ta.nol** /métanol/ *n* bahan papaken minendo witu tana masewok karbon wo hidrogen
- ma.te.or** /météor/ *n* benda witu dangik manutup witu bumi wo karagas manuah meteorit (nikel)
- me.te.o.ro.lo.gi** /météorologi/ *n* papetau witu cuaca sa munda epa dai
- me.ter** /météter/ *n* ukuran dampo
- me.tode** /métode/ *n* paataren witu pangenangan makaleos
- met.ro.po.li.sa.si** /métropolisasi/ *n* masiwo sesiwon umbanua mawangun metropolis
- me.wah** /mewah/ *a* wangun wo leos
- mig.rain** *n* kumenit senaweka un nudu
- mi.ka** *n* siko
- mik.ro** *n* koki rumae
- mik.ros.kop** *n* parkakas papakean maelek banda-benda koki ung dai kaeleken witu weren ne tou
- mik.ser** *n* alat mapasewok ung pakembesen
- mil** *n* esaan paukuren dou
- mi.li.ar num** seribu juta
- mi.li.gram** *n* paukuran wutet
- mi.lik** *n* tamber;
- me.mi.lik.i** *vt* matemberen;
- pe.mi.lik** *n* simatamber;
- pe.mi.lik.an** *n* patemberen
- mi.li.me.ter** /miliméter/ *n* esaan paukuren dambo
- mi.li.o.ner** /millionér/ *n* si tou si daked rumai doit na; tou waidan
- mi.li.si** *n* atoran mauntep kumaria suraro
- mi.nat** *n* kawadian; kapaaden;
- ber.mi.nat** *vi* makawadian; makapaad;
- pe.mi.nat** *n* sikawadian; si makapaad
- min.der** *a* kekokien
- mi.ne.ral** *n* benda ketet masuat dai organis neikasiwo wo naan komposisi kimia
- Ming.gu** *n* nendo katare kaurean witu pitu nendo,
- ming.gu.an** *n* susud pitu nendo

mi.ni.a.tur *n* pasusuden witu epa mau taan kinokian

mi.ni.bus *n* noto pasakean taan kekokian toyo sa pasuatan ne wadina

mi.ni.mal *a* tumoyo-toyo

mi.ni.mum *a* tetoyoен

mi.nor *n* dai talos papandungen

mi.no.ri.tas *n* katoyen nei tanapas witu kedakeden golongan epa tou

min.ta makue: *selalu dia – uang pd saya*, susudei si makue doit wi nyaku; makuwe;

meminta(-minta) si mapakue; mapakuwe;

menuntut, menyuruh berikan, makiwe;

~ *dng sangat, dng memelas, mangunpupus;*

~ *dl doa, mengalei;*

~ *(memohon) doa disertai persembahan korban, manginayo;*

permintaan *n* pemakuean; pemandungan; um pakuen; um pinakue; um udit pandungen; pakueen;

pe minta(-minta) *n* si mopakue, si makue-kue; si udet makue; si mapanguinpoa; simapakuwe

mi.num *v* elep; melep;

minuman *n* elepan; lepen; palepen;

peminum *n* si mepaelep. mepa-lep; si malep; si melep; si minelep

mi.nus *a* toyo, tomoyo pe wo u rangket paimpulun; kesaru kedakedan (lawan surplus), wawa; tongkis; tingkes

mi.nyak *n* dana;

perminyakan *n* kedanaan; mbaya a matena "dana". pakadanaan

mi.ring *a* wilang; tilen; sear; dai teren; dai udit-rondor; dai rendai; sere; sombilang; temping; tilen tombari; elee;

kemiringan *n* ung kawilangan; dai rendai; dai teren; dai rondor; ung katilenan; ung kasearan; kaserean; kesombilangen, katempingen; k :tilenen; katombarien

mirip *a* wangun man tanu kaudud toyo si/u rangket masuat asar (u); tanu; tawi masuat;

kemiripan *n* pakaududan wo; pasuatan wo; paasaran witu wia; kasuatan

misal *adv* endon tanu; ipepasuati wo; asaran; paudud u; endon tanu; kasual;

memisalkan *vt* mapasuat; ipakiudud; ipapasuat; maendo tami nu udud; maasar; si/u; kasuaten

misan katuari kasudu; kaapa kapuyun; rinte matuari

misi *n* 1 paimpulun ne gereja Katolik witu maderaup paemanan; 2 paayangan leos papesamani tou karia rondor nate tanu laya witu ingkaan na witu agama, rendem mbanua; 3 tou paaken maunpulu poayang lumaya mbanna; 4 si tou si neiaker ne mbanua sela mange mena mbanua sela wadina maayang khusus witu diplomatik epa wadina

mi.si.o.na.ris *n* si tou udit mepakadood toutouan-na witu u madaup wo maoman un ajaran Kristus ilele paemanan ne Katolik kaapa paemanan Kristen wadina; si tou si neikayos witu tetudu ne opo wia se tou dai pe metau opo

miskin *a* lengei, dai siapa epa-epa; dai meka apa (kura) nu dai si toro paneretan doi nenaan um paneretan;

mis.kram *n* pakaliongan koapa pakalewoan witu ung kakarianawakan nu wewene; neikagogoren

mis.tar *n* kayu renet kaapa kasuat (palsatik, aluminium dsb) pakeong karenetaan/karendaian wibu u sumiwo garis, kaapa u paukur kedamboan (dedaesan; kadoangan, kaselaan, dsb), pagarisen; pasaputen

mis.te.ri *n* dai katudu witu un udit mamuali wo tu pakadiawan genang ne tou; ung kaliung witu un udud pamualian; un dai kesawatan witu um padiwaben; sesasa-sasah nu daipe ketauwan

mis.tik *n* 1 posan, papasan, kaposanan, kapelian; 2 u dood witu genang ni tou, leos kaapa lewo, nenaan kaketedan madaupan wo mapendam witu mburi (senaweka) toutouan wia rege-regesan; sa tu leos, yo tonu lewo kaapa lumewo tou yo tu sesiwon ne kesaru ne Opo Empung (Iblis); 3 kaesaan witu ne Opo Empung; 4 sasaa ondol witu nuteh (dei katoroon ne utek)

mo.bil *n* karea kaketedon mesin; u pasakean ne tou sa mange dou, up udit winean kakatedan motor/mesin wo makelang witu papat roda tumutud a lalan; noto (pasekean witu katanaan nei egor mesin, naan rua bolana epa lebe)

mo.bi.li.sa.si *n* 1 nipulu mbanua tumawa wo rumansak se tou mamuali

suraro nu sumaru se suraro ne mbauna kekor, kaapa se tou lewo wia mbanua; 2 nupulu rumansak kaketedan (tou kaapa doid) nu masesiwo paayangan sela; 3 kadakeden ne tou paki untep suraro nu naan tetokolen

modal *n* kaketedan doid wo ang kasuat; rinansak mamuali terubal-sulang witu um paimpulun wo um paayangan; ung kaketedan doid wo ang kasuat; senawia-wia witu um paumpulun; doet wo epa wadina pasiwon pokok papaayangen epa pawangkeren;

bermodal *vi* naan kaketedan doid wo ung kausat mamuali paneretan witu um paimpulun/paayange, naan kaketedan doid senawia-wia tanu paneretan (tombol-suleng) un impulun; naan doit epa wadina;

pemodal *n* si taou mamuali paneretan karia doid (wo ang kasuat)- na sewawia-wia, sumawang witu un impulu; si tou makadoit

mo.da.li.tas *n* un endo ingka-ingkaan wia si tou (toro nu kasenawia-wiaan doed na mamuali paneretan, taan toro kassi nu un udit kaketedan witu um pangewa-ngewan na akad sia toro paasa-asaren ne tou); un endo paasa-asaran wia si tou; pasaan tetudu witu kanditen

mo.de /modé/ *n* u mamuali pauudan ne tou daked witu u pepontol netaun; pangewa-ngewan ne tou daked lumele ung kedakedan kosenang ne tou (dambung, ung kura wo kura witu u molepuan wo madaupan); tumutud pepontol netaun; papaken witu kasuaten

mo.del /modél/ *n* udud palelean (dambung etc); u mamuali paasaren/ pauudan witu u pasesuwon/paumpulun; papaken epa si tou si manuali ung papahen

moderat *n* 1 pangewa-ngewan u soo/dai udit madempot kaape dumembe witu u papaadan ne kedakedan tou; udit mawetin un uned witu u pepaadan matakikudan ne tou daked; lalan uned witu u lalan mabadikudan; mawetin um pagenangen kepaad ne tou daked; 2 susudei mapa uned witu tetudu epa patarndemen (kapala witu patarendemen)

me.de.ra.tor *n* si tou mamuali si matitol, madaup wo masyeip au taendem ne tou rinansak wo pinasungkud, mo sia udet masiwo un toro endon tanu um pepaadan pasungkud witu am pepaadan matadikudan; se tou se susudei mapa uned witu tetudu epa patarndemen

mo.dern /modém/ *a* pangewa-ngewan weru wo melek u maensok, rangket

malele u weru u maenso-ensok; wernen;

memodernkan *vt* mepawerun un ute u pamendamen dai mo matenaan wo pemandungan endo nania; menso u genang wo pengewangan we un undit dai mewa kadoodan witu um paimpulun netou; mawernen;

pemodernan *n* um paweruan un ure (pengewa-ngewan ne tou wo mbaya u dai mo matena am pemandungan undo nania wo endo mai); umpaensoan wibu un ure wo dai mapekadoodan ilele mo u weru wo toro pakadoodan; pawernen

mo.der.ni.sa.si/modérnisasi *n* paweruan un ure lele pemandungan weru; wo tu mamuali pangewa-ngewan endo inania; paayang maegor witu pawernan endo inania

mo.di.fi.ka.si *n* paensoan witu un udit dai mo pemandungan, ipapasuat wo um pemandungan endo inania (weru); kakayoen

mo.dis.te *n* si tou wewene matitol wo, mawilet dambung, lumele ung paa-paadan ne tou nania, kaapa paa-paadan ni tou makiwilit; wewene si dintas mawilit

mo.dul *n* pontol witu un ukuran paendon witu maimpulu kaapa paayangan; pontol senapa taan papaken marengan kaapa mawadi-wadi karada a pontol wadina witu u maimpulu kaapa paayangan; sasaan witu paukuren

mo.dus *n* lalan uned mendo witu u pasungkudan ne tou saa un tarendem mabadikudan rimae; kura wo kura paimpulun witu u kumelang um paayangan kaapa sumampet um pasuwon; udud; lelele

mo.ga impupus (karapes); ndoon; pengaleian; udit;

semoga *adv* sa tanu un toro; satoro; karengan man; eh udoan; meta kine; samerot; kaudit

mo.gok *v* mento maayang kaapa dai maayang nu naan padikaten wia si mee paayangan; umun; dai maayang; dai makelang;

mobil mogok, orang mogok makan puasa. mento dai tanu kepaad udit;

pemogokan *n* impulu ne sena kuwu tou marenegan mento maayang nu naan padikaten wia se mee paayangan; mento doi maoge tanu um udet paimpulun; padaien maayang; padaren makelang

mo.hon *v* makue karia hormat; panguup;

memohon *vt* yomayo um papepakuuen; makue; ~ *dng merendahkan diri mengorbankan rasa malu sungkan*, manginpupus; ~ *dng doa, mengalei*; ~ *doa disertai persembahan korban*, manginayo; mapanguup

permohonan *n* um payayo witu u makue; pakuean; papanguupen
mok.sa *n* nei katela witu kalengien

mo.lek /molék/ *n* kendis; wangun; toro; kakendisen;

kemolekan *n* kekendisan; kewangunan; karayoren

mo.le.kul *n* pepontol rintek udit u manamuali wibu pakewouan atom u winakes/mesa lumele proses kimia; kekokian witu atom

mok.sa *n* wibu un agama Hindu; un toutouaan pido wo u rege-regesan; pido wo un katouan sumoup witu pangemanan/paemanan ne Hindu

mo.lo.tov *n* bom siniwo koria botol tinorean kerosin (muya-tana); sa tu idombo wo katena u dinomboan, mapesut; bom koki rengis pa paken ne domonstran pakidomboe se polisi

mo.men /momén/ *n* pepontol tangkompo witu menis kaapa detik, u tumena u pemandungan witen pamualian; pepontol nendo

mo.men.tum /moméntum/ *n* tempo udit tumena pemandungan witu u pamualian; kasempuen witu pepontol nendo

mo.nar.ki *n* kaprentaan ne raja karpu Sultan yo ipaterens wia se rinte/ katuare ni raja/Sultan itu; dadid paperentaen si mahapala raja

mon.cong *n* semud (suma) ni rerengaten (osu, wawi, wo lasud)

mon.dar-man.dir *n* mawuri-wuri, madangko-dangkoy; liong; tiow; urip
mo.ne.ter /monetér/ matena u paimpuluan doit ne Pemerintah witu u

mabotolan wo mbanua wadina (doid muntep wo mondol witu mbanua wo mbanua wadina); taaned witu doit

mo.ni.tor *n* u matundu, melek wo mawetik u mammali wo tu endo tanu un udit pagenangen witu um paimpulun, tou maelek witu papaayangen;

me.mo.ni.tor *v* maelek witu papaayangen

mo.no.po.li *n* u tebotolan witu um paimpulun, un udit man malaya se tou senakuwu taan matotol pemandunen tou daked wia mbanua;

memonopoli *vi* mainpulu man pemandungan senakuwu wou witu u matotol pemandungan tou daked; maimpulu man kalayaan ne tou pira witu pemandungan ne tou daked

- mon.ster** *n* 1 un-endo mamuali tanu un udud a pawangkeren kaapa payeyayo; 2 u mekaindeen wo makade de sen malewo pangelengeleken wo pamendamen ni tou; 3 pawan si nei elek ne tou daket epa leoso/taromo/wangumo
- mon.tir** *n* si tou ma totol, mabetul/maleos mesin patakean pakelang karia mobor; si rae motobol mesin noto wo kasuat; si tou si mapaa yang witu maleos mesin sa lewong
- mon.tok** *a* rebur rimae witu pepontol nawak; kelempei; lempege kemontokan *n* 1 kareburan nawak; 2 talous rebur; kelempegen
- mo.nu.men** /monumén/ *n* mbale kaapa tampa nenaan arti sela witu kaboutouan ne tou, wo a minamuali dimangkoy-dangkoi (punina mbale kaapa watu minamuali lalei witu gena-genangan ne tou nu naan minamuali kariana nenaosa puuna)
- mo.ral** *n* genang leos wo rondor-nate ni tou; bermoral *vi* nenaan genang leos wo nate; rondor udit genang, pangewa-ngewan wo sesiwon; udit witu leos pagenangan; pengewa-ngewan wo pasiwoan
- mor.fin** *n* u nundam masiwo sitou doi mapendam kenit; taan sa talous daked mamuali racung witu u nawak ni tou; nundam padai kenit, taan rangket papaken toun u pasedap pendam kendali tu lumewo nawak
- mor.fi.nis** *n* si tou minamuali ata u morfin; dai mo toro kedoian morfin wo tanu man si tou saki kaapa gila; si tou si rangket mapeliong u mapake morfin tanu u pawedap penda-pendamen akad tu lumewo nawakna
- mo.saik** *n* pepontolan wewantuan pira udud (warna), tinotolsewak wo inesa karia pedaput, mamuali wotee kendis pakuan mozaik
- mo.tel** /motél/ *n* u mbale, kedakedan mena luar kota, pinamuali paentoan/padoandon rewek ne tou diu kelayan (udit man sena-wia-wia wa garasi mobil)
- mo.ti.va.si** *n* u mamuali matondo wo mosela nate ni tou wibu mainpulu u paayangan sela
- mo.tor** *n* u mooge mesin pakelang nobo wo kasuat kaafoa mesin pabrik kaapa pakelang u listrik sumena mbale wo kaenat
- motto** *n* un endo tanu lelaya tarendem kaapa pepantik ni tou wibu msia

- mainpulun kaapa masiwo paayangan sela
mo.yang *n* se opo; se tua puuna; se puuna; se ketare wibu u katetouan
 pabuarian ne tou
mu.ai sumela, mamuali sela;
memuai *v* mamuali sela; sumuwo sela; sumela
mu.ak *a* madidis akad tempa dua mo; madi des akad u witu roro tean
 tanu u pamenda-mandang maondol sumoup witu un suma;
memuakkan *vi* mekadidesen runiae akad tempa dua
mu.al *a* u roro tian tanu sineksek wo rangket man tempa dua;
memualkan *vi* .....;
kemualan *n* .....
mu.a.lim *n* si masetir kapal (mena wawana naan; juru mudi
mu.a.ra *n* ondolan lalana doud;
bermuara *vi* u lalana doud sumampet witu ondolan mena
mu.at *v* tou;
ber.mu.at.an *vt* matonun;
me.mu.at matou;
mu.at.an *n* touen;
pe.mu.at.an *n* patouen
mu.ba.lig *n* si tou si matudu agama Islam
mu.ba.zir *a* dada; dega
mu.da *a* sombor;
pe.mu.da *n* tare tumon; si tou si sombor pe;
ke.mu.da.an *n* kasomboren
mu.dah *a* tiruh;
ke.mu.dah.an *n* katuruhen
mu.hi.bah *n* leleos; marendemen
mu.ja.kat *a* .....
mu.ja.rab *a* leos;
ke.mu.ja.rab.an *n* kaleosen
mu.jur *a* serapsir;
ke.mu.jur.an *n* kasarapsiren
mu.ka *n* gio;
ke muka madouk;
me.ngemu.ka.kan *vt* dumaok

- mu.kim** *n* tinaan; maapar;
     ber.mu.klim *v* titinaan; timaapar;
     pe.mu.kim.an *n* tetinaan; tetimaapar
- muk.ji.zat** *n* wewidot
- muk.min** *n* se tou si malele ne Opo Empung (Islam)
- muk.ta.mar** *n* pakeharen ne tou daked
- mu.la, mu.la-mu.la** *adv* hatare;
     per.mu.la.an *n* hantarean
- mu.lia** *adv* we mo
- mu.las** *a* keniten un poot
- mu.lia** *a* leos;
     me.mu.lia.kan *vt* makaleosan;
     ke.mu.lia.an *n* kaleleosen
- mu.luk** *a* wangun; leos
- mu.lus** *a* seriok
     ke.mu.lus.an *n* kaseroiken
- mu.lut** *n* (manusia) suma; (binatang) semud
- mu.mi** *n* si tou minate winean balsem
- mu.na.fik** *a* matowo
- mun.cul** *v* mondol; denup;
     ber.mun.cul.an *vi* mapaondol; madenup;
     ke.mun.cul.an *n* haondolan; hadenupen
- mun.dur** *v* soro; surompot; widwid;
     ke.mun.dur.an *n* kasoroan; kasurompoten; kawodwiden
- mu.ngil** *a* koki; royor
- mung.kin** *adv* kaapa;
     me.mung.kin.kan *vt* mahaapan;
     ke.mung.ki.nan *n* haapan
- mun.tah** *v* dua;
- me.mun.tah.kan** *vt* dimuaan
- mu.rah** *a* koskos;
     pe.mu.rah *n* si tou si makoskos; leleos
- mu.rai** *n* .....
- mu.ram** *a* tuku; salem;
     ke.mu.ram.an *n* katukuan; kaselemem

mu.rid *n* si tou si maajar pe

mur.ni *a* pepusa;

me.mur.ni.kan *vt* mapepusaen;

pe.mur.ni.an *n* pepusaen;

ke.mur.ni.an *n* kapepusaen

mu.sang *n* tawi masuat si ngeong

mu.se.um /muséum/ *n* tampa paemasen barang tuamo

mu.si.bah *n* karukalen

mu.sik *n* tetanan witu pakentaren

mu.sim *n* endo nei tantu;

mu.sim.an *n* katentuen nei endo

mus.lim *n* si tou Slam

mus.nah *a* rengis;

me.mus.nah.kan *vt* marengisen;

ke.mus.nah.an *n* karengisen;

pe.mus.nah.an *n* parengisen

mus.ta.hil *a* dai toro nuali

mu.suh *n* kekoro;

me.mu.suh.i *vt* kumoro;

per.mu.suh.an *n* pakoroen

mu.sya.wa.rah *n* sulien; tedim; etip

mu.sya.wa.rat *n* sulien; tumbuas; waakes;

per.mu.sya.wa.rat.an *n* sesulien; lawaakesen

mus.rik *n* si tou si mahiopo

mu.ta.si *n* kaensoen witu pepaayangen

mut.lak *a* makasa; katoroen

mu.tu *n* paukeren kaleosen un barang,

ber.mu.tu *a* leos

N

na.ba.ti *a* waya a matena tetaneman

na.bi *n* si tou tudus neyaker ne Opo Empung wia se tou wia rege-regesan
na.da *n* kerakekan tambak ni tou witu u tumoubak kaapa makanten; u
matantu kerakekan kaapa kepagaran tambak kekantaren

na.di *n* noat sela witu u dedaupan dengan u pamendamen mataptap

naf.kah *n* u papaelekan ni tou karia/witu u maimpulu/mapaayang; u
pawear kanen wo pemandungan udit witu u toutouan ni tou; kanen;
menafkah *vt* mawe u pawewaer kanen mo a pemandungan udit wia
si tou; nakakanen;

menafkahkan *vt* mepamuali pawewaan kanen kaapa pemandungan
udit ni tou; mawekekanean

naf.su *n* pepaadan ente kaapa udit rimae witu maendo kaapa mangelele
kaapa mainpulu kaapa madedaok; pepaadan talous madempot; maipi
ruman;

ber.naf.su *vt* mapepaupi

na.ga *a* ude sela (sawa, patola); ude witu u tarendem,/sisilan ne tou Cina;
lempal; lelampala

naf.su, bernafsu *vi* talous paad

na.ik *v* ade; made; sosod; angkat; matas;

menaikkan *vt* mapaade; iade; ipepaade; pepasosod; isosod; mangkat;
angkaten

najis *a* doi leos wo mekadidisan; tai; tetaian

- na.kal** *a* masiwo u dai kasenang ne tou; lewo; sawa;
kenakalan *n* u kenakalan; u lewo pasiwo-siwon; u sesiwon udit dai
 kasenang ne tou; kalewon; kasawaen
- na.kho.da** *n* si udit maprenta mena ung kapal
- na.lar** *n* katidoan genang; gegenang u tido umae; gegenang wo pamendam
 u matutud si tou witu toro siwonna;
penalaran *n* pepatutud genang udit witu; u pabarendemen, pasesiwon,
 paimpulun
- na.lu.ri** *n* roro genang wo penda-pendamen ni tou
- na.ma** *n* ngaran
- na.mun** *p* taan; kendati man; kendati tu; maan
- na.nah** *n* nana
- nan.ti** *adv* mokan; (un endo) nendo (jam, taong) tumenda; (un endo)-
 nendo-esa (nendosa); (un endo)-nendo muri ni itu; un tumundu yaay;
 u mai muri yaang/niitu; toento; eleken nohan
- menanti** *vt* manto-ento; mantonto; mangento;
- me.na.ti.kan** *v* mangentoakan;
- penantian** *n* paento-entoan; u maento-ento
- na.pas** *n* aseng; un aseng; un nasengan;
pernapasan paasengan; u nasengan; paase-asengan
- na.ra.pi.da.na** *n* si niingga wo kinungkung nu pinutoso (ginirot) ni Hakim
 simalai witu un siniwo, yo naikaliang dai linele tetotolan ronder-
 mbanua
- na.ra.si** un tarendem maparendai a daes witu un engketan pe paelek
 wia se tou; kaapa pepatadinga wia se tou nu dai udit papengartin u
 nuwu (bahasa) pinake witu engketan; curita
- nar.ko.tik** un undam padedai; kenit; taan sa talos daked (dai limale u
 timantu ni udit mepangundam), yo mamuali racung u lemewo toutouan
 ni tou; keweiten paseleken, pakanen, palepen wo pasuntikan yo naan
 kasii u papeosen kaapa pasiongen man
- na.si** *n* kaan
- na.sib** *n* kelangan u toutouan ni tou; u mamuali witu un toutouan ni tou u
 dai lumele man kepaadna udit, taan tanu u tinantu ni Opo Empung
 mena Nabas
- na.sa.bah** *n* si mamuali rangket wo udit mapake u dood ni Bank

- papinjangan wo paleosan doid
na.si *n* kan dinutu; proses: kan pinamuali waas wo dinutu witu doud pasir akad dutu; papanen karia sesende wo peen kaapa um pasedap tiko wadina
- na.sih.hat** *n* patuun; tetudu; patutudan; paakitan; kekuru; sinan; **menasihati** *vt* mattun; patuduan; patutudan cenang (wo kelanga, lalan, toroan); pawean tetudu, keburu; pasinauan, pasinan
- na.si.o.nal** *n* matena u pemandungan, ingka-ingkaan un udit mawales pemandungan witu u leos wo dood u mbanua wo ntana parondon-dondoran wo kinatouan
- na.si.o.na.li.sa.si** *n* mendo karia kaketedan ronder mbanua u dai ningka
- nas.kah** *n* pepantikan nei pantik karya dengen
- Nas.ra.ni** *n* se tou Kristen se mapatundu epa nei ajaren ne Yesus Kristus
- na.kal** *n* endo witu kina timeaan ne Yesus
- na.tu.ral** *n* dai kampe kinawean epa-epa ne wadina
- na.tu.ra.lis.me** *n* ajaran nu dai pe kinawean epa-epa ne wadina
- na.ung, ber.na.ung** *v* kaduung; madaung; duuk; maduuk;
- na.ung.an** *n* duungan; duuken
- na.vi.ga.si** *n* tetanan witu kura kumelang ung witu kapal laut epa kapal udara
- ne.ga.ra** *n* swnapaa tou si mento witu ketanaan wo matat masa-sasa ung hatou-touan ne waya dai mangesa
- ne.ga.tif** /négatif/ *a* dai katutud; ung paendoan padakedan witu patekenen;
- ke.ne.ga.tif.an** *n* dae leos; lewo
- ne.kat** /nékat/ *a* paad rumai;
- ke.nekat.an** *n* kapaaden rumai
- ne.la.yan** *n* se tou si mapangelek peen tanu papayangen na
- ne.nek** /nénék/ *n* pa tawaan ne puyun si tou si naan no rente wo rente na hina rentean no; pataan witu si tou (wewene) tua mo
- ne.ner** /nénér/ *n* bibit ne peen bandeng (tanu cekalang) wo dambona akad 20-30 mm
- ne.on** /néon/ *n* solo listrik peputian;
- pe.ne.on.an** *24n* paweon solo listrik peputian witu wak epa lalan
- ne.ra.ca** *n* tampa paukuran wutedi; papantikan witu kauntingan epa kakurangan

- ne.ra.ka** *n* tampe sa kita minate mo sa kita daked sumiwo lewo; sae
ne.to /néto/ *n* tanu nitu; wangun
net.ral /nétral/ *a* paadan; dai siapa nai ingka;
 me.net.ral.kan *vt* mapaaaden;
 ke.net.ral.an *n* kapaaden
- nga.rai** *n* temping
- nge.ri** *a* indee;
 me.nge.ri.kan *vt* maindeen;
 ke.nge.ri.an *n* kaideen
- ngi.lu** *a* indee witu engkok
- ni.a.ga** *n* terok;
 per.ni.a.ga.an *n* pateroken
- ni.at** *n* pepaaden;
 ber.ni.at *vi* makapaad
- ni.hil** *a* dai mo siapa
- ni.kah** *v* kaweng;
 me.ni.kah *vi* kumaweng;
 me.ni.kah.i *vt* kawengen;
 me.ni.kah.kan *vt* makawengen;
 per.ni.kah.an *n* pakawengen
- ni.kel** *n* logam dingbekuk peputien nomor atom 28
- nik.mat** *a* dangiowen
- ni.ko.tin** *n* papeate witu tebaken pasiwon nobat wo insektida
- ni.la** *n* ramei biru
- ni.lai** *n* pawaeren/panargaen;
 me.ni.lai *vt* mahargai;
 pe.ni.lai.an *n* papawaeren; papanargaen
- ni.na.bo.bok** *n* ondon (makentar);
 me.ni.na.bo.bok.kan *vt* maondo-ondon
- ning.rat** *n* se tou bangsawan tou muntu/ runtu
- ni.ra** *n* .....
- nir.wa.na** *n* tanu witu haleosan tana witu ketooden
- ni.sab** *n* tana witu hadomeeian
- ni.san** *n* tetuda neiteken witu walesa
- nis.bi** *n* dai makatantu; toro tanu ninya wo tanu nitu

nis.ca.ya *adv* wo; satoro

nis.ta *a* lengiei; wawa;

me.nis.ta *vt* malengei; mawawa;

ke.nis.ta.an *n* kalengeran; kawawaen

nit.ro.gen /nitrogén/ *n* gas dai pawouen; dai siapa warnana

no.da *n* talaata;

me.no.da.i *vt* matalaataen;

ter.no.da *vt* neikatalaata

nol *num* .....

no.men.kla.tur /noménklatur/ *n* pawean ngaran witu papetanen

no.mi.na *n* hata dai toro pawean; hata dai

no.mi.nal *n* ngarana man

no.mi.na.si *n* ngaran ipasosot witu sineyayo

no.mor *n* itong;

ber.no.mor *vt* maintong;

me.no.mor.i *vt* maintongan;

pe.no.mor.an *n* paintongan

no.na *n* kehe; wiho

non.a.gre.si /nonagrési/ *a* dai ma simporaen

non.ak.tif *a* dai mo mayaang se sunaro wo wadina

non.blok *a* mbanua sela dai maesaan witu politik epa mbanua sela wadina

non.sens /nonséns/ *a* towo

no.rak *a* dai kasuaten; nei kaleke

no.rit *n* papaken sa kumeniit um poot

nor.ma *n* nei tantu witu mbanu epa kaesaan

nor.mal *a* timundu witu aturan ne waya

nos.tal.gi.a *n* gegenangen witu haurean

not *n* nada/kungi witu kahendaren

no.ta *n* pepantiken

no.ta.ris *n* si tan situ situmenua lelayan witu matoro un pepantiken ne tau

no.tu.len *n* epa neipantik witu patarendenen

no.vel /novél/ *n* pepantiken dambo masil se tan kura pasiwona

No.vem.ber /novémber/ *n* wulan kapudu esa ne tamu

nu.an.sa *n* dai masuaten witu paeleken wo patadingaen

nu.jum *n* katotien pa watien

- nu.kil** *v* pantih tumaup;
me.nu.kil *vi* mapantih sumaup;
nu.kil.an *n* pantihen sinaupen
nu.me.ra.li.a *n* tetuda makuan paitongan
nu.ra.ni *n* pepolos
nu.sa *n* mbanua sela
nu.san.ta.ra *n* mbanua sela witu tana wo doud kita waya Indonesia
nut.ri.si *n* pepatauen witu gizi
nyai *n* ngaran ne wewene si kimawingo (si papiaraan)
nya.la *n* rayar; tutung;
ber.nya.la *vi* minarayar; minatutung;
me.nya.la *vi* marayar; matutung;
me.nya.la.kan *vt* maparayar
nya.li *n* pepait; pependamen
nya.man *a* senang;
ke.nya.man.an *n* kesenangan
nya.muk *n* kiit
nya.nyi *v* kentar;
ber.nya.nyi *vi* kumentar;
me.nya.nyi.kan *vt* makentar;
pe.nya.nyi *n* si mangentar
nya.ring *a* kreoh
nya.ris *adv* dai karar; dadi wait
nya.ta *a* tarang
nya.wa *n* nawah; rumukud;
ber.nya.wa *vi* mapanawah; maimukud;
se.nya.wa *n* minaimukud;
ber.se.nya.wa *v* mapaimukud;
per.se.nya.wa.an *n* paimukuden
nye.nyak *a* depdep
nye.pi *n* Taun weru Syaka wia se matundu Hindu Darma
nye.ri *a* kumenit tanu pa sunge witu nawah
nyi.nyir *a* wangelen;
ke.nyi.nyir.an *n* kawangelen

nyi.ru *n* popo

nyo.nya *n* wewene si kimawengo pakoar nyonya

O

oasis *n* tana kalatan erisen toro tanemen tetanamen wo paentaan ne tou
o.bat *n* undam;

ber.o.bat *vi* mangundam;

meng.o.bat.i *vt* mapangundam;

per.o.bat.an *n* paundamen;

peng.o.bat.an *n* makaundam

o.bjek /objék/ *n* kekoroan; tan siminamuali haroan

ob.jek.tif /objéktif/ *n* epa un nei toro;

ke.ob.jek.tif.an *n* ung keteroroan

ob.li.ga.si *n* pepantikan piminjang parentean wia se pamerenta un toro pawangkeren

o.bor *n* solo si newo witu keraskas ep kemcut ma raked kentarennna

ob.ral *v* mawangker barang epa perkakas nei turung harganna;

ob.ral.an *n* epa ipa obral;

peng.ob.ral.an *n* mapa obral

ob.ral, meng.ob.rol *v* sela tarndem; matarndem

ob.ser.va.si /obsérsasi/ *n* maelek leos;

meng.ob.ser.va.si *vt* mapaelek leos

ob.se.si /obsési/ *n* pawulengan ngenang dai kawurian

o.di.tur *n* ukung ne suraro

o.fen.sif /ofénsif/ *n* sumaru; sesaruan

o.fi.si.al /ofisial/ *n* se mapatantu witu kaleongan epa se majar witu leongan

o.jek /ojék/ *n* lospede epa motor si ma bongceng tou taan se tou tantu mawaer;

meng.o.jek *vi* maojek

ok.num *n* Si Opo Esa; ton; seneton

ok.si.da. *n* dipdip minesa witu kimia kedakedan logam

ok.si.da.si *n* dipdipan mamuali minesa witu zat wo oksigen

ok.si.gen /oksigén/ *n* gas perumusan O_2 , dei mawarna, dei maendam, dei mawon witu kimia

ok.taf *n* wadu nada witu bunyi pa kentaren

Ok.to.ber *n* ka pudu wulan witu sena taun

o.ku.la.si *n* cara se tan sumiwo tetanemen wem witu pohong wadina; kuditna wukaan wo pohong wadina daputen witu

o.lah siwo; ayang;

meng.o.lah *vt* masiwo; maayang;

o.lah.an *n* epa pasiwon; epa paayangen;

peng.o.lah *n* si ton si masiwo; si ton si maayang;

peng.o.lah.an *n* kura masiwo kura maayang

o.lah.ra.ga *n* maketet unawak; maleong

o.lah.ra.ga.wan *n* maleong

o.leh /oléh/ *adv* sipa si minayang

o.leh-o.leh /oléh-oléh/ *n* epa ipa yado

o.leng /oléng/ *a* moleh; googo; agoi

o.les /olés/ **meng.o.les** *vt* peos; mameos,

o.les.an *n* papeosen

o.lim.pi.a.de *n* lelawaan un paleongan we ton ai man mena lalem mbauna taan mondol mbanua

om.bak *n* googoan ne doud mahasela wo mawulelen

o.mel /omél/, **meng.o.mel** *vi* upi daked tarndem maupi wi daked tarndem

om.pong *a* rope; kina ragosan gigi

om.preng /ompréng/ *v* mangelek pakanen wadina wi maojek;

meng.om.preng *vt* maayang ompreng

o.pi.um *n* pawe se ton wo mawuleng

op.na.me *n* mendo gambar ne ton; pakekodaken si ton saki muntep mena rumah saki akad leos

- o.po.si.si** *n* se ton dei masaan wita paesaan
- op.sir** *n* suraro si pangkatti sela
- op.tik** *n* witu paeleken; tampa mawangkar kaca mata
- op.ti.mal** *a* alelei; pepaonjangan; dai makadompon; makaleos, makarakeh; witu
- op.ti.mis** *n* si ton si mawe mapagenangen
- o.rang** *n* ton; sia;
    se.o.rang se ton; ni sia;
- per.se.o.rang.an** masasa; matasaen
- or.bit** *n* lalan kinelangan ne toti, endo, wulan epa ne wadina witu dangik;
    meng.or.bit *vi* maego witu pa orbiten
- or.der** *n* perenta wi tantu siwon
- om.zet** /omzé^t/ *n* kedakedan doit witu pa wangker ung pawangkeren mena sena taun epa wulan
- ong.kos** *n* sa pira ung waer;
    per.ong.kos.an *n* pira pawaeren
- ons** *n* parekenen witu wuted mena esa papuduan sena kilogram
- o.pen** *n* si maayang mahaleos;
    meng.o.pen.i *n* si ton si maayang makaleos, si tan tidu
- o.pen** /ópen/ *a* dodika; padutuan witu watu tedu
- o.pe.ra.si** *n* denai; wintaan;
    meng.o.pe.ra.si *vv* madenai; mawinta;
    meng.o.pe.ra.si.kan *vv* mapadenai; mapawinta;
    peng.o.pe.ra.si.kan *n* padenaian; pawintaan
- o.pe.ra.for** *n* si ton si madenai; si ton si mawinta
- o.pi.ni** *n* iden; kapaaden
- o.tak** *n* utek;
    ber.o.tak *v* naan utek
- o.to.ma.tis** *a* mangesa maayang
- o.to.nom** *a* paprentahan mangesa
- o.to.no.mi** *n* maator, magenang dei wo se wadina
- o.top.si** *n* si ton minate mo wo pawintaan pangeleken epa sia wo mate
- o.to.ri.sa.si** *n* sei we maperenta
- o.to.ri.tas** *n* maator; umbanua neiwemo ni maperenta wo leos kelangen witu paperentaa

o.to.ri.ter /otoritér/ *a* maparenta mangesa-esa; dai mapandung se karya
maperenta; mangesa

o.tot *n* dodot;

meng.o.tot *v* madodot

o.vum *n* atedu witu kewewenean

P

pa.be.an /pabéan/ *n* boom; papriksaan am pawan ne tou muntep kaapa mondol mbauna; bea cukai

pab.rik *n* tampa pasiwon wo pamualian barang pemandungen ne tou; pabrik

pa.cek.lik *a* lemewo paupuan akad a tinamen lako dai mee wua leos

pa.cu *n* um papaken ne masake kualo witu u sepatuna; naan tanu u roda koki mawaang tadem, yo paleek lako witu n tian ni kualo, akad si kualo tii dumentas teiteina

pa.cu *u* pasiwon dumintas/meparesak teitei, paayang, kaapa pa paimpulun me tou;

berpacu *v* tubeitei mangete-ngenten; mepaudit/dumintas/rumekek teitei, pasiwon kaapa paimpulun; malelowa si makelang kaapa mateitei mena puuna;

memacu *vt* rumepepet, meparepet, rumewek, dunimbas kelang/teitei/ paayang/pasiwon

pa.cul *n* pasol

¹**pa.da** *p* wia; witu, mena, aki, itoro si/u; mena

²**pa.da** *a* matoro; matutud mena; patoroan kelang; sampet; toro mo dai lebe, dai kurang;

memadai *vi* toro mo; masampet pemandangan

³**pa.da** *adv* karengan man; pe, kampe: *belum -- datang*, dai kampe (pe) minai

pa.da.hal *p* taan; kendati man

pa.dam *v* pate; mate;

memadamkan *vt* mapate (solo); mate (mate solo);

sedang ~ dalam mapate; mapepate;

pemadaman *n* pematean; patean

pa.dat *q* puding; dadid; maseksekan (tou wia mbale); wuned; diimed;

pe.ma.dat.an *n* pamudingan; paseksekan; padadidan; pawuneden; padimeten

pa.di *n* mené (mbene); kan; kambene; wene

pa.du *a* kuwu (minakuwu); minaesesa-esa, sungkud; ransak; daup,

memadukan *vt* 1 ipadaup; dumaup; idaup; 2(= **menyambung**,

mempertemukan) isungkud; pasungkud; sungku-sungkudan; 3

(= **mengabungkan**) lales; iransak, peransaken; inesa; paesaen;

paduan *n* pasungkudan, pinasungkudan; dedaupan-dinanpar;

pakuwuan; pinakuwuan; paesaan; pinaesaan; maesa/minaesesa;

paransakan, pinaransakan; palalesan, pinalalesan

pa.gar 1 reen; ren; parenan. 2 syeip, masyeip.

memagari *vt* renan, parenen (iparenen, meparenen); maseip; sumeip, mareen

pa.gi *n* wondo

pa.go.da *n* u wale tanu tumotowa sela wo rakek, mammali paposanan ne tou Budha mena Kamboja, Muangthai, India, Cina, Jepang

pa.gut rawak, wetwet; kaol/kaul;

mamagut marawak; rumawak; mawetwet; metwet, makaol(an)

pa.ha *n* paa, le

pa.ha.la *n* kamang (ni Empung); tadidi; kadoodan; tenden;

berpahala *vi* leos pangewa-ngewan; leos pasiwon/sehiwon; tumenden

pa.ham *v* ingka-ingkaan genang; ingka-ingkaan

memahami *vt* nendo witu u genang; nendo genang; inendo genang, nendo mo (witu u) genang pagena-genangen udit;

pamahaman *n* paendon genang; pagenang udit; pekaleosan genang

pa.hat *n* kerot; keauw; kerir; kiskis; tengkik;

me.ma.hat *vt* makerot; makerir; makeauw; makiskis; manengkik

pa.hit *a* pait,

kapahitan *n* kepaitan; kapaiten: ~ hidup. kaksawoyan tou-touan

- pah.la.wan** *n* wawo palaya-layan; udit paasa-asaran (ren), lelaya udit, wuaya, suana, tonas;
- ke.pah.la.wan.an** *n* kauuayaan; kalayan witu pangewa-ngewan; kalayaan witu sesiwon; katonaasan; kalelayaan, kasuanaan
- pajak** pontol-sawang; tokak-sawang, pepontol un arga am pakaeleken un udit pawe/payayo wia si mamaraita;
- perpjakan** *n* a matena un udit pawaeren wia (se mamaranta) u mbanua tanu pepongol am pakaelekan witu um paayangan/paimpulun susud ni tou
- pa.jang** *v* perong; palaya-laya; pawe ipe paelek se tou dakedi tanu; un udud am payeyayo/pawewangker, paendon genang ne mateteles.
- memajang** *vt* maperong; mawe ipepaelek se tou tanu u mudud am payeyayo kaapan pawewangker, yo maendo genang ne melek wo mateteles;
- pajangan** un ipaperong; un ipepaelek se tou daked tanu un udud am payeyayo kaapa pawewangken yo pepaendon genang ne waelek/ mateteles;
- boneka ~ penggangi*, teteles
- pa.kai** *v* pakadood; pake;
- memakai** mapake: ~ *baju*, mapake damung, madadood,
- pakaian** *n* dambung; damung;
- pemakaian** *n* pemakean; padamungan; pakadoodan; kinapakean
- pa.kar** *n* I tuos, patuosan; tonas; onaan ne tempangudu
- pakat** pasungkudan genang; masungkudan genang; matenaan, malelean, madaupan genang, paesaan-pinaesan,
- sepakat** *a* minadaupan genang, minasungkudan genang; minaleean kapaadan; minaesaan;
- kesepakatan** *n* um pinasungkudan; um pinaesaan/pinasasaan; tanu u dinaup lako (kinadaupan genang)
- pa.ket /pak~t/** *n* u/a sinaput payayo/pawe/pakirim wia se tou wadina dumungkoi "pos", kekelang, payaker, paket
- pak.sa** *v* pakisiwo maan tu doi kepaad kaapo soo siwon ni tou, pakisiwo sumaru un udit kepaad;
- memaksa** *vt* makisiwo si tou un udit kasoo (dai kepaad) ni tou tii siwon; makisiwo sumaru u nudit rono nate ni tou;

paksaan *n* um pepakisiwo; ung kasoo ni tou udit; um pepakisiwo sumaru; un udit kepaad ni tou

pa.ku *n* pasekat taan wesi; papentek witu u balak kayu;

memaku *vt* masekat/mapentek; u paku witu balak; matenem genang ni tou witu un udit paimpulun;

terpaku *adv* nai mo kapentek; um paku witu balak; nai mo kawakes witu tampa/witu paayangan/paimpulun

pa.lang *n* alawat; kayu naiwe dimewat lalan kelangan kaapa leloangan mbale

pa.la.pa *n* 1 wua pait rumae; 2 tiwa ni Mahapatih Gajahmada wia Mojopahit dai makekan

pa.let /palé/*n* sa daipe minaesa se nusantara

¹**pa.ling** *adv* wangun; rae

²**pa.ling** *v* wareswes;

ber.pa.ling *vi* mawareswes

pal.su *a* towo

me.mal.su.(kan) *n* matowo

pe.mal.su.an *n* patowoan

pa.lu *n* dedinsidan

pa.lung *n* gangga

pa.man *n* ito; pak tua; pak ade

pa.mer /pamér/ *v* pepaelek;

me.ma.mer.kan *vt* mepepaeleken wia se tou wo mabela;

pa.mer.an *n* pepaeleken

pam.flet /pamflét/ *n* pepantiken senedaun

pa.mong *n* si tou maeman; si tou si masela

pa.mor *n* wangun, wewangunen maan daimo maperenta

pam.rih *a* mapaayang tutu rumae;

ke.pam.rih.an *n* katutuen

pa.nah *n* ireg; nayo;

me.ma.nah *vt* maireg; mananyo;

pa.nah.an *n* paitegen; panayoen

pa.nas *a* pasu

pan.cung *n* mayo;

- ter.pan.cung** *vi* neisha mayo
pan.car, me.man.car.kan *vt* repot; minarepoten;
pan.car.an *n* repoten
pan.ca.ro.ba *n* pasaduen cuaca
pan.ci *n* tampa padutuen
pan.cing *n* kulu;
me.man.cing *vt* makulu;
pan.cing.an *n* kuluen
pan.cung *v* ayo; tilalon;
me.man.cung *vt* maayo; matilalon
pan.cur *v* resot;
me.man.cur *vi* maresot;
pan.cur.an *n* paresoten
¹**pan.dai** *a* rae; dintas,
ke.pan.dai.an *n* haraean; kadintasen
²**pan.dai** *n* masiwo
pan.dan *n* pondang
pan.dang *v* meleh, gio; weren;
me.man.dang *vt* maeleh; magio; maweren.
pan.dang.an *n* paeleken; pagioen; pawerenan
¹**pan.du** *v* si tou sitoren;
ma.man.du *vt* matoro;
²**pan.du** *v* paeleken witu tampa kompeter;
me.man.du *vt* mapaelek witu tampa kompeter
¹**pa.nel** /pané/*n* tampa witu kendir
²**pa.nel** /pané/*n* pira ne tou si dintas mapaterendam witu se daket tou
pa.nen /panén/*v* punpu; upu
pa.ngan *n* kaanen
pang.gang *v* tunu; rangei; sirun;
me.mang.gang *vt* matunu; marangei masirun
pang.gil *v* kerel nawa;
me.mang.gil *vt* kumeral mawaa;
pang.gil.an *n* panawan
pang.gul *v* pesenan;

- me.mang.gul** *vt* mapesanan
pang.gung *v* paawai;
     me.mang.gung.kan *vt* mapaaawai
pang.kal *n* tuud
pang.kas *v* wekaa; wengkas; maaya,
     me.mang.kas *vt* mawekaa; mawengkas; maaya
pang.kat *n* lelayak;
     ber.pang.kat *vi* malelayah;
     ke.pang.kat.an *n* kelelayahen
pang.ku *v* mumpe;
     ber.pang.ku *vi* maumpe;
     pang.ku.an *n* umpean
pang.li.ma *n* tonaaas; walian
pang.sa *n* pepontolan; kedakeden
pa.nik *a* inde;
     ke.pa.nik.an *n* kaindean
pa.ni.te.ra *n* si tou simingha pepaayangen witu pepantihen pengadilan
     tanu si papantih;
     ke.pa.ni.te.ra.an *n*
pa.ni.ti.a *n* kedakeden tou winetin sumiwo epa papayangen na
pan.jang *a* dambo;
     me.man.jang *vi* madambo
pan.jar *n* waer ketare; dai kampe waren mekara
pan.jat *v* dawa; kawet;
     me.man.jat *vt* madawa, makawet; mapeneh
pan.ji *n*
pan.tai *n* dawanian; tagas (pesisir)
pan.ta.lon *n* dambung papahen ne tou dambo akad mena weren ne kuhu
pan.tang *n* sambeang, sero;
     ber.pan.tang *vi* mapasambeang; mapasero
     pan.tang.an *n* sambeangen; seroen
pan.tas *a* nitu mo
pan.tat *n* penat
pan.tau *v* elek makaleos;
     me.man.tau *vt* maelek makaleos;

- pe.man.tau.an** *n* paeleken makaleos
pan.ti *n* wale, (paentoan ne uda epa se tua) dsb
pan.tik *v* mapaondol daa witu koat daa;
 pe.man.tik *n* si mapaondol daa witu koat daa
pan.to.fel *n* capatu (papaken witu kuku) wawona pinenet dai papaken tadi
pan.to.min *n* sandiwara dai mapake udeng taan nawakna maoge
pan.tul, me.man.tul *vi* kaantangan, makantang,
 me.man.tul.kan *vi* makaatangen;
 ter.pan.tul *vi* neika kaantangan;
 pan.tul.an *vi* pakantangen
pan.tun *n* tarendem
pa.pa *a* ama
pa.pah *v* makelang wo maseret witu pesaan ne tou wadina;
 me.ma.pah *vi* sumawang si tou makelang wo maseret witu pesaan
pa.pan *n* wale
pa.par, me.ma.par.kan *vi* tudu; matuduen.
 pe.ma.par.an *n* patuden
¹**pa.pas, me.ma.pas** *v* tangkol, matangkol
²**pa.pas** *v* longkawit;
 ber.pa.pas.an *v* malongkawiten
¹**pa.ra** *p* sera (se tou daked)
²**pa.ra** *n* goro; paumaen
pa.ra.bo.la *n* antena witu televisi
pa.ra.de *n* reroyoren ne suraro
pa.ra.dig.ma *n* kaududen nutek
pa.ra.hah *a* wutet (daemo kasawangen)
pa.ra.lel /paralél/ *a* masuat
pa.ram *n* undam pagoson witu nawak pailangen un kasaleo
pa.ra.me.dis /paramédis/ *n* si tou si maayang masawang se dokter
pa.rang *n* dabel; pagi selor
¹**pa.ras** *n* gio
²**pa.ras** *a* kapataren; kaparasen
pa.ra.sit *n* ringku

pa.rau *a* sao; paret

par.fum *n* pawanen dangiow

pa.ri.pur.na *n* senewia; lekepen

pa.rit *n* kadien

pa.ri.wi.sa.ta *n* se mapasiar epa urusen pasiaren;

ke.pa.ri.wi.sa.ta.an *n* kapasiaren

par.kir *v* paentoen ne noto wo se wadina taan dai si tou;

me.mar.kir *vt* mapaentoen ne noto wo se wadina taan dai si tou

par.le.men /parlemén/ *n* nawak siniwo wo se tou witu winetin ne rakyat;

DPR

pa.ru-pa.ru *n* maayang asengen

pa.ruh *n* semud;

ber.pa.ruh *vi* naansemud

pa.rut *n* seraapung

pa.sak *n* tolena; palpal

pa.sal *n* kehoroen; bagian witu bab

¹**pa.sang** *n* endu;

²**pa.sang** *v* seput;

me.ma.sang *vt* maseput;

pe.ma.sang.an *n* paseputen

pa.sar *n* tampa witu se tou mawangker wo mateles;

me.ma.sar.kan *vt* mawangkeren;

pe.ma.sar.an *n* pawangkeren

pa.sir *n* eris

pas.por *n* surat pa ingkaan ne tou sa mange mondok witu mbanua sela
wadina

pas.rah *v* engkeng; kumung;

ke.pas.rah.an *n* kaengkengen; kakumungen

pas.ta *n* rampar

pas.ti *adv* riipit

pas.tor *n* si matutud wi paingkaan ne tou Katolik

pa.sung *v* tom;

me.ma.sung *vt* matom;

ter.pa.sung *vi* neikatom;

pa.sung.an *n* tomen

- pa.tah** *a* selawar; tetel; deto;
me.ma.tah.kan *vt* selawaren; tetelen madeto
- pa.ten** /patén/ *n* lelaya nei we ne pamerintah wia se tou si minakaeleh wo dai toro
- pa.ti** *n* tekoru
- pa.tok** *v* tuis; tawaang;
me.ma.tok *vt* matuis; matawaang
- pat.ri** *v* riipit;
me.mat.ri *vt* mariipit
- pat.ro.li** *n* suraro si matambulelen mapangelek se mapangudu epa wadina si lelewo
- pa.tuh** *a* lele;
me.ma.tuh.i *vt* mapalelen;
ke.pa.tuh.an *n* kaleleen
- pa.tuk** *n* kulat; tongko;
me.ma.tuk *n* makulat; matongko
- pa.tung** *n* tetewoen tou epa wadina;
me.ma.tung *vi* masiwo tetewoen tou epa wadina
- pa.tut** *v* sataro;
me.ma.tut *vi* patoroen
- pa.ut** *v* tarikes;
ber.pa.ut *vi* mataniikes;
ter.pa.ut *vi* neikatariikes
- pa.vi.li.un** *n* wale neikawes
- pa.wai** *n* reroyoren (tan epa wadina)
ber.pa.wai *vi* mareroyoren
- pa.wang** *n* tonaa
- pa.ya** *n* taan;
pa.ya-pa.ya *n* taan-taau
- pa.yah** *a* wuteden;
ke.pa.yah.an *a* kawuteden
- pa.yau** *n* doud kasinen tayo nu neikasewoh doud sela
- pa.yu.da.ra.** *n* toto
- pa.yung** *n* adumen;
me.ma.yung.i *vt* maadumen

- pe.cah** *v weti;*
     me.me.cah *vt maweti;*
     ter.pe.cah *vi neika weti;*
     per.pe.cah.an *n pawetien*
- pe.cat** *v ento;*
     me.me.cat *vt maento;*
     pe.me.cat.an *n paentoen*
- pe.cel** *n kekanen kedakeden sendeen (kacang panjang, bayam, taode) wo pawean merisa kacang*
- pe.ci** /péci/ *n songkok*
- pe.cut** *n pawewen se kawalo;*
     me.me.cut *vt mawewen*
- pe.dang** *n sondong kowit*
- pe.das** *a pedis;*
     ke.pe.das.an *n kapedisen*
- pe.da.ti** *n roda pakerenten ne kawalo*
- pe.dih** *a kumenit;*
     ke.pe.dih.an *n kakeniten*
- pe.do.man** *n paingkaan; tanak;*
     ber.pe.do.man *vt maingkan; matanak*
- pe.du.li** *v ngenang;*
     me.me.du.li.kan *vt mapagenangen*
- pe.gal** *a tingkawas*
- pa.gang** *v kampid; keneng;*
     me.me.gang.i *vt makanpiten; makekeneng;*
     pa.gang.an *n kampiden; kenengen*
- pe.gas** *n woran*
- pa.gat** *v tengkol*
- pe.ga.wai** *n si tou si maayong witu pamerenta epa wadina;*
     ke.pe.ga.wai.an *n epa paurusen witu sipaayang*
- pe.jam, me.me.jam.kan** *vt ukek; maukepen;*
     ter.pe.jam *vi neikapenet*
- pe.ka** /péka/ *a toros;*
     ke.pe.ka.an *n katorosen*
- pe.kak** *a paduntengen*

- pe.kan** *n* pawangkeren wo patelesen epa-epa;
 se.pe.kan *num* pitu na nendo
- pe.kat** *a* saapet;
 ke.pe.kat.an *n* kasaapeten
- pe.kik** *n* warangkiren;
 ke.pe.kik *vi* mawarangkiren;
 pe.kik.an *n* pawarangkiren
- pe.lak** /pélak/ *a* simalah; salah winiku
- pe.la.min.an** *n* paumpean ne makaweng
- pa.lan** *a* wue
- pe.la.na** *n* rerenan ni kawalo
- pe.la.ngi** *n* warna leos wo wangen malilit witu dangit
- pe.lan.ting** *v* dombo;
 ter.pe.lan.ting *vi* neika dombo
- pel.ba.gai** *n* daked
- pe.le.pah** *n* pelapah;
 ber.pe.le.pah *v* mapelapah
- pe.le.sir** *v* masiar
- pe.le.ton** *n* kedakeden ne suraro dua mapudu ahad epat mapudu
- pe.li.ha.ra** *v* dukad;
 me.me.li.ha.ra *vt* madukad;
 ter.pe.li.ha.ra *vi* neipadukad;
 pe.me.li.ha.ra.an *n* padukaden
- pe.lik** *a* wangun; ambeigen
- pe.lin.tir** *v* wuleleng;
 me.me.lin.tir *vt* mawuleleng;
 ter.pe.lin.tir *vt* naikawuleleng;
 pe.lin.tir.an *n* pawulelengan
- pe.lit** *a* ketir
- ¹**pe.li.ta** *n* solo
- ²**pa.li.ta** *akr* lima nataun witu mabangun Indonesia
- pe.li.tur** *n* masernaan un noto
- pe.lo.por** *n* tonaaS; tumani
- pe.lo.sok** *n* tampa dou dai kadoaken
- pe.luh** *n* luet;

- ber.pe.luh** *vt* maluet
pe.lu.it *n* masiwih
pa.luk *v* rawak;
ber.pe.luk.an *vi* marawaken;
me.me.luk *vt* marawak;
pe.luk.an *n* rawaken
pe.lu.puk *n* weren
pe.lu.ru *n* uwa
pe.ma.li *n* uru
pe.nal.ti *n* sinan witu leleongan bola kuku
pe.na.sar.an *a* toitoi
pe.nat *a* wendu; lempatei;
ke.pe.nat.an *a* kawenduan
pe.na.tu *n* si tou si pepayangen ne mapipi
pen.cak *n* leleongen wo peketeden nawak witu matolalon pakean ne tou wadina
pen.car *v* kerasot;
ber.pen.car *vt* makeresot
pen.cil, me.men.cil.kan *v* tampas; matampasen
pen.dam, me.men.dam *vt* saluk; masaluk;
ter.pe.dam *vi* neikasaluk
pen.dek /péndék/ *a* poto; kolopu;
ke.pen.dek.an kapotoan; kakolopuen
pen.de.kar /pendékar/ *n* waranei
pen.de.ta /pendéta/ *n* walian
pen.ding *n* sualan
pe.ngan.tin *n* si makekawing
pe.ngap *a* dai makaseng;
ke.pe.ngap.an *a* kadaian asengen
pe.nga.ruh *n* pison;
ber.pe.nga.ruh *vi* makapison;
mem.pe.nga.ruh.i *vt* mapapisoen;
ter.pe.nga.ruh *vi* neikapison
peng.gal *v* sepi; tuun; leleng;
me.meng.gal *vt* masepi; mattun; maleleng;

- ter.peng.gal** *vt* neihasepi; neikatuun; neikale leng
peng.hu.lu *n* wuaya; waranei
pe.nis /pénis/ *n* tonti; kelot
pe.ni.si.lin /pénisilin/ *n* nundam patondo panyaki makelang siniwo witu jamur
pe.ni.ti *n* tetanduren
pen.ja.ra *n* wale ne sumiwo lewo;
    me.men.ja.ra.kan *vt* iuntep mena wale ne sumiwo lewo
pen.ju.ru *n* uned
pen.cil /péncil/ *n* nalat papaken sa mapantik siniwo witu kayo wo menalalem arang
pe.si.un /pénсиun/ *n* dai mo maayang nu neika daok un tanu
pen.tal, ter.pen.tal *vi* .....
pen.tas *n* .....
    me.men.tas.kan *vt* .....
    pe.men.tas.an *n* .....
pen.ting *a* katarean;
    me.men.ting.kan *vt* makatarean;
    ke.pen.ting.an *n* katarean
pe.nuh *a* keteng; puding; seksek;
    me.me.nuh.i *vt* mapaketeng; mapapuding; mapaseksek
pe.pa.tah *n* wanti; silig
pe.pa.ya *n* kapaya
pe.ra.bot(.an) *n* papaken witu wale (meja, kursi)
pe.ra.ga.wan *n* tuama si mapaelek dambung wo mode na
pe.ra.ga.wa.ti *n* wewene si mapaelek dambung wo dambung
pe.rah *v* romes;
    me.me.rah *vt* maromes;
    pe.me.rah *n* simaromes
pe.ra.hu *n* sema
pe.rak /péراك/ *n* lapa
pe.ram *v* ento mana wale;
    me.me.ram *vt* maento mena wale
pe.ran *n* si maleong;
    ber.pe.ran(.an) *v* maleong tanu;

- me.me.ran.kan** *vi* masiwo sesiwon meleong; maleongan;
pe.ran.an *n* sesiwon naleong; paleongan;
pe.me.ran.an *n* kura leleongan
- pe.rang** *v* simpora; tohol;
ber.perang *vi* masimpura; matohol;
me.me.rang.i *vt* simimpura; tinohol;
pe.pe.rang.an *n* pasimpuraen; patokholen
- pe.ra.ngai** *n* wanti;
ber.pe.ra.ngai *vt* mapawanti
- pe.rang.kap** *n* tilaus; dodeso; wasur; guyang;
ter.pe.rang.kap *vt* neikatilaus; neikadodeso; naikaguyang; neikawasur
- pe.rang.kat** *n* nalat papaken witu paayangan
- pe.ran.jat, ter.pe.ran.jat** *vt* kompo; neikakompo
- pe.ran.ti** *n* nalat; epa paken
- pe.ras** *v* empis; welwel;
me.me.ras *vt* maempis; mawelwel;
pe.ras.an *n* empisen; welwelen;
pe.me.ras.an *n* paempisen; pawelwelen
- pe.ra.wan** *n* reraa rawan; keke; kirai;
ke.pe.ra.wan.an *n* karawanen; kekekeen, kakiraian
- per.ban** *vt* roko papaken mawelit u pela
- per.ba.wa** *n* kawangkoan
- per.ca.ya** *a* yayontana witu umpaeleken;
mem.per.ca.ya.i *vt* mayayontana witu umpaeleken
- per.cik** *n* pesik; pikpik;
me.mer.cik *n* mapesik; mapikpik;
per.cik.an *n* papesiken; papikpiken
- per.cu.ma** *a* daimo kaapaan
- per.da.na** *n* si maingha doit daket; katare
- per.du** *n* tetanemen poto taan daket dedinana
- per.gi** *v* ange; lalo;
be.per.gi.an *vi* maangen; malaloen;
ke.per.gi.an *n* kinaangean
- per.gok, me.mer.gok.i** *vt* saksah; sempah, masaksak, masempah
- pe.ri** *n* tudu;

- me.me.ri.kan** *vt* matuduan;
pe.me.ri.an *n* patuduan
- pe.ri.gi** *n* parigi
- pe.ri.hal** *n* epa minamuali
- pe.rik.sa** *v* parpar;
- me.me.rik.sa** *vt* maparpar;
pe.me.rik.sa *n* si tou si maparpar; si maparpar
pe.me.rik.sa.an *n* paparparen
- pe.ring.kat** *n* adanan
- pe.rin.tah** *n* aker;
- me.me.rin.tah** *vt* maaker;
me.me.rin.tah.kan *vt* mapaaker;
pe.me.rin.tah *n* si maaker
- pe.ri.o.de** /periodé/ *n* tempona
- pe.ri.sai** *n* watin; wateng
- pe.ris.ti.wa** *n* epa minamuali
- pe.ri.uk** *n* kure
- per.ka.kas** *n* nalat
- per.ka.ra** *n* parpar;
- ber.per.ka.ra** *vt* maparpar
- per.ka.sa** *a* wuaya;
- ke.per.ka.sa.an** *n* kawuayaen
- per.lu** *adv* pandung;
- me.mer.lu.kan** *vt* mapandungen;
ke.per.lu.an *n* hapandungen
- per.ma.da.ni** *n* karpet siniwo witu wunk ne domba
- per.mai** *a* wangun
- per.mai.su.ri** *n* kaawu ne raja nei katare
- per.mak, me.mer.mak** *vi* sumiwo sumaup akad toro papaken pe
 (dambung)
- per.mi.si** *n* satoro
- per.nah** *adv* aimo
- pe.ro.sok, ter.pe.ro.sok** *v* kanawu witu wokwok
- per.sa.da** *n* tampa parakeken wo naan naadan
- pers.ekot** *n* waer katare

per.sen /persén/ *n* neiwe

per.sen /persén/ *n* sia tumerima ne witu seratus;

per.sen.an *n* pawean

per.sen.ta.se /perséntase/ *n* hadakeden nei ukur witu persen

per.sep.si /persépsi/ *n* katidoen ne tou tumerima epa nei tudu ne tou wadina

per.se.tan /persétan/ *p* payaange

per.sis *a* sempu

per.so.na.li.a *n* renapa wi kantor si maurus se tou maayang; ngaran ngaran ne tou

per.so.ni.fi.ka.si *n* pasuatan se benda mate tanu se tou witu pauditan tetudu

per.spek.tif /perspektif/ *n* paeleken

per.ta.ma *num* katare

per.tan.da *n* nei tudu

pe.rung.gu *n* witen

pe.rut *n* poot

per.wi.ra *n* wurangei

pe.san *n* tudu;

ber.pe.san *vt* matudu;

me.me.san *vt* matudu;

pe.san.an *n* patuduen

pe.sat *a* reweg;

ke.pe.sat.an *n* karewegken

pe.si.mis *a* tape

pe.so.na *n* parendem;

me.me.so.na *vt* maparendem

pes.ta /pésta/ *n* rampor; uri

pes.ti.si.da /péstisida/ *n* nudam papaten rara

pe.ta *n* udad; teteken witu kertas mawe tutudan tana, doud sela, tamporok, mbanua epa wadina;

pe.me.ta.an *n* paudaden; kina masiwo peta

pa.tak /pétak/ *n* petak

pe.tang *n* marapa

- pe.tas.an** *n* mapatutung un mercon
- pe.ti** *n* kotak neikapenet siniwo witu kayu
- pe.tik** *v* muupu;
- me.me.tik** *vt* maupu;
- pe.tik.an** *n* paupuen
- pe.tir** *n* kilat
- pe.tis** *n* kekanen siniwo witu sepu nei welwel wo patutongan ahad ma didem
- pe.ti.si** *n* tetudu neiwe wia se pemerenta
- pet.ro.ki.mia** /pétrokimia/ *n* bahan kimia inendo witu gas alam
- pet.ro.maks** /pétromaks/ *n* solo minahe kaus tanu sumbuna wo ilayas paken spiritus
- pe.tu.ah** souma;
- ber.pe.tu.ah** *vt* mapasouma
- pi.a.gam** *n* pawean hak papantiken witu kertas kunuan piagam
- pi.a.lang** *n* waduk witu pawangkeren wo patelesan
- pi.a.ma** *n* dambung papaken ne tuama sa makekolok
- pi.a.ra** *v* dukad;
- me.mi.a.ra** *vt* madukad;
- pi.a.ra.an** *n* nei dukad
- pi.as** *n* kekelang
- pi.a.wai** *a* tido;
- ke.pi.a.wai.an** *n* katidoen
- pi.cik** *n* pokol; pokal; pulingki
- pi.cu** *n* sempak
- pi.da.to** *v* tudu; sinan;
- ber.pi.da.to** *vi* matudu; masinan
- pig.men** /pigmén/ *n* zat pawe wama witu nawak ne tou; (sa kadakeden si tou manuali budo)
- pi.gu.ra** *n* pepantikan neiwe witu bingkai
- pi.hak** *n* toro; weka;
- ber.pi.hak** *v* mapatoro; mapaweka;
- me.mi.hak** *vt* matoro; maweka;
- se.pi.hak** *a* senaweka
- pi.jak, ber.pi.jak** *v* leleek; maleleek;

- me.mi.jak.kan** *vt* maleleken; maleleekek
pi.jar *n* saliosot;
     ber.pi.jar *vi* mapasaliosot;
     me.mi.jar *vi* masaliosot
pi.jit *v* uru;
     me.mi.jit *vt* mauru
¹**pi.kat** *n* lalel sela paad maransak wo masepsep daa ne kawalo epa kerbau
²**pi.kat** *v* doti;
     me.mi.kat *vt* madoti;
     ter.pi.kat *vi* neika doti
pi.ket /pikét/ *n* dukad
pi.kir *n* genang;
     ber.pi.kir *vi* magenang;
     me.mi.kir.kan *vt* magenangen;
     pi.kir.an *n* sipagenang;
     pe.mi.kir.an 24n pagenangen
pik.nik *v* masiar;
     ber.pik.nik *vi* mapasiar
pi.kul *v* unsun; wenet;
     me.mi.kul *vt* maunsun;
     pi.kul.an *n* usunen; pasaanen
pi.kun *a* puai
pi.lah *v* wateng;
     me.mi.lah *vt* maweteng
pi.lih *v* wetin;
     me.mi.lih *vt* mawetin;
     ter.pi.lih *v* neihawetin;
     pe.mi.lih *n* simawetin;
     pe.mi.lih *n* simawetin;
     pe.mi.lih.an *n* pawetinen
pi.lin *n* kudit;
     me.mi.lin *vt* makudidit
pi.lu *a* rawoi;
     me.mi.lu.kan *vt* marawainen
pim.pin *v* dumpung; patundu;

me.mim.pin *vt* madumpung; mapotundu

ter.pim.pin *v* kinadumpung; neitundu;

pim.pin.an *n* padumpung; tunduan;

ke.pe.mim.pin.an *n* kadumpungen; katunduan

¹**pi.nang** *n* tenga (buah)

²**pinang** *v* peko;

me.mi.nang *vt* mameko;

pi.nang.an *n* pepekoan

pin.cang *a* seod; pureka; keod;

ke.pin.cang.an *n* kaseoden; kapurekaan; kakeoden

pin.da *v* tudu;

me.min.da *vt* manudu;

pin.da.an *n* tuduen;

pe.min.da *n* si tou si tumudu

pin.dah *v* mehor; umum; enso; uwu;

ber.pin.dah *v* pinumum; neipehor; maenso neiuwu;

me.min.dah.kan *vt* maipohoren; naunumumen; pauwuen

ping.gan *n* piding

ping.gang *n* rereenan

ping.gir *n* dikdik; werwer; lewu;

ping.gir.an *n* didiken; lewuen; werweren

ping.gul *n* damet

pi.ngit *v* kewit;

me.mi.ngit *vt* makewit;

pi.ngit.an *n* kawiten

ping.san *a* wuleng

pin.jam *v* makuwe taan wurianokan;

me.min.jam *vt* mapakuwe taan wurianoka;

me.min.jam.i *vt* neipakuwe;

pin.jam.an *n* pepakuwen

pin.ta *n* pakuwe;

me.min.ta *vt* mepakuwe;

pe.min.ta *n* simapakuwe;

pe.min.ta-min.ta *n* si tou lengei

pin.tal *v* tingker;

- me.min.tal** *vt* matingker;
pe.min.tal.an *n* patingkeren
- pin.tar** *a* timbaa;
ke.pin.tar.an *n* karimbaaen
- pin.tas, me.min.tas** *vt* tenghol; matenghol;
pin.tas.an *n* tengholan;
se.pin.tas *adv* senatenghol
- pin.tu** *n* leloangan
- pi.pa** *n* kadi
- pi.pet /pipét/** *n* kadi koki
- pi.pi** *n* tadimbuyun
- pi.pih** *a* toopek;
me.mi.pih.kan *vt* matoopeken
- pi.ra.mi.de** *n* walean paemaen tonaa mena Mesir
- pi.rang** *a* wuuk witu nudu karundangen
- pi.ring** *n* piding;
 --hitam piding didim
- pi.sah** *v* elet; siat; tadikud; tayan;
ber.pi.sah *vi* sueleten; sariaten; tadikud; sutayanan;
- me.mi.sah.kan** maseleten; masiaten; matadikuden; matayanan
- pi.sang** *n* punti
- pi.sau** *n* pagi;
ber.pi.sau *vi* naan pagi
- pis.tol** *n* paseseputan koki wo poto
- pi.ta** *n* roko dambo
- pi.u.tang** *n* doit nei pinjang;
ber.pi.u.tang *vi* pininjangan doit
- pla.fon** *n* kaakaden witu wale
- pla.gi.at** *n* paendoan tetudu ne wadina kumuan anuna
- pla.net /planét/** *n* tetoti witu dangit si dai paondolan pasu
- pla.sen.ta /plasénta/** *n* kekana
- plas.ma** *n* dedonna dai siapa wama witu daa ne tan, sa tiga 5% witu
 wutedna
- plas.tik** *n* toro siwon epamaan
- pla.ti.na** *n* logam, puti masan

- ple.i.doi** /pléidoi/ *n* tetuduan nei baca ni advokat pabelaan na si simiwo lewo
- ple.no** /pléno/ *n* makaasa
- po.di.um** *n* tampa sa matudu
- po.hon** *n* tetanemen; makuwe
- po.jok** *n* tempok;
- me.mo.jok.kan** *vt* matempoken;
ter.po.jok *v* neikatempok
- po.kok** *n* poong; tetanemen; tuudna ketet
- po.le.mik** /polémik/ *n* mahoro witu patetuden pawean witu surat kabar
- po.les** /polés/ *v* sesena;
me.mo.les *vt* masesena;
po.les.an *n* pasesenan
- po.li.o** *n* kekenit witu rerena wo masiwo supi (dai toro makelang)
- po.lip** *n* panyaki dimaput witu duana ngirung
- po.lis** *n* surat paingkaan witu makario asuransi
- po.li.si** *n* nawak pamerenta si maayang maduhad witu haleosan
- po.lit.bi.ro** *n* senapa witu partai komunis si maurus wo matantu witu politik
- po.li.tik** *n* tetanan witu mbanua;
ber.po.li.tik *v* mapatan witu mbanua
- po.los** *a* rangket;
ke.po.los.an *n* karangketen
- pom.pa** *n* riko;
me.mom.pa *vt* mariko
- pon.dok** *n* walean;
me.mon.dok *vi* mawalean
- po.pu.la.si** *n* kedakeden ne tou epa wadina witu esa un tanpa
- po.pu.ler** /populér/ *a* patanan;
ke.po.pu.ler.an *n* kapatananen
- po.rak-po.ran.da** *a* sawuli
- po.ri** *n* wokwok koki witu kudit;
po.ri-po.ri *n* kawokwoken;
ber.po.ri-po.ri *vi* mawewokwok
- po.ros** *n* puser

por.se.len /porselén/ *n* nalat nei siwo wita katanaan nei

por.si *n* wetengen witu pepayangan; sena piding kekanen

por.tal *n* leloangen sela witu mbanua pauntepan

por.to *n* waeran witu pawan (barang, surat epa wadina)

po.si.si *n* ingka-ingkaan; tampa

po.si.tif *a* ai tantu; leos

pos.ter *n* pepantikan sela naiwe witu tampa ne daked tan

po.ten.si /poténsi/ *n* naan woo yo toro isela;

ber.po.ten.si *v* naan woo

po.ten.sial /poténsial/ *advi* kura mawoo

po.tong *v* tangkul; dawek; iwaas; ketor; taa;

me.mo.tong *vt* matangkul; madawek; maiwaa; mataa;

pe.mo.tong *n* si tou si tumangkul; si tou si tuiwaaen;

pe.mo.tong.an *n* tetangkulen; pepaiwaen tetaaen

pot.ret /potré/*n* tekenen;

me.mot.ret *vt* mateken;

pe.mot.ret.an *n* patekenen

pra.du.ga *n* ingkot

prag.ma.tis *a* paketaren tou daked

pra.ha.ra *n* reges nupik

pra.ju.rit *n* suraro;

ke.pra.ju.rit.an *n* kasuraroan; kateterusen

pra.kar.sa *n* siwo;

mem.pra.kar.sa.i *vt* mapasiwo

pra.ki.ra *n* komba;

pra.ki.ra.an *n* kombaan

prak.tik *v* siwon epa nei tudu witu tetuduen;

ber.prak.tik *v* masiwo epa nei tudu witu tetuduen

prak.ti.kum *n* wetengen witu tetuduan wo paujian witu apa nei tudu

prak.tis *a* toro siwon; pasuaten witu tetuduan

pra.mu.ga.ra *n* tuama si maayang witu pasosoten ne waya (udara, laut, darat)

pra.mu.ga.ri *n* wewene si maayang witu pasoseten ne waya (udara, laut, darat)

pra.mu.ka *n* Praja Muda Karana, Paesan ne tou sombor pajaran witu

katidoan epa wadina

pra.mu.wi.sa.ta *n* si tou si naayang witu Pariwisata mawe tetuden wia
se tou masian

pra.na.ta *n* epa neitu witu tetuduan ne sanawanua

prang.ko *n* pawé genang witu pawaeran pos

pra.sang.ka *n* papagenangen lewo witu dai kampe metan

pra.sa.ran *n* pagenangen neiwe witu paransakan ne tou daked
(homferensi, muktamar epa wadina)

pra.sa.ra.an *n* waya um pasuaten masawang witu pasiwon (usaha,
pembangunan)

pra.sas.ti *n* pepantiken witu watu

pras.ma.nan *n* setou makaan mawetin kapaad na

pre.di.kat /prédikat/ *n* weteng kalimat si matudu witu subyek;
ber.**pre.di.kat** *v* naan ngaran

pre.man /préman/ *n* dai suraro; si tou lelewo

pre.ma.tur /prématür/ *a* dai kampe dutu

pre.mi /prémi/ *n* wewean wo madintas

pre.mis /prémis/ *n* epa nei genang leos tanu sesampet

pre.pa.rat /préparat/ *n* sesiwon neisadia witu kimiawi

pres.ta.si /préstasi/ *n* epa nei daok;

ber.**pres.ta.si** *v* madaok

pria *n* tuama

pri.ba.di *n* katotoan

pri.bu.mi *n* tou makatana

pri.ha.tin *a* raway;

ke.**pri.ha.tin.an** *n* karawoyan

pri.ma *a* katare; wangun

pri.ma.do.na *n* weweng si kumentar katare witu kelayaan/opera

pri.mi.tif *a* tanu se puuna (witu teintuman)

prin.sip *a* karengan man nitu

pri.o.ri.tas *n* katare;

mem.**pri.o.ri.tas.kan** *v* makatarean

pri.vat *n* sasa; siaman

pro.blem /problém/ *n* kakoroan, kawulengan

pro.duk.si *n* kura maodolan um pakaelekan

- pro.duk.tif** *a* toro makaelek
- pro.du.sen** /produsén/ *n* makaelek pawan
- pro.fe.si.o.nal** /prefésional/ *a* paundungan witu katidoan
- pro.fe.sor** /profesor/ *n* ngaran papaken witu se tan tido witu paskolaan rahek
- prog.ram** *n* kura masiwo un pasesiwon;
     me.prog.ram *vt* masiwo kura pasesiowan;
     pem.prog.ram.an *n* pasesiwongan
- prog.re.sif** *a* tumoro un kawangunen
- prok.la.ma.si** *n* patetuduan pakeen wia se sena mbanua;
     mem.prok.la.ma.si.kan *vt* matetuduan pakeen wea se sena mbanua
- prok.la.ma.tor** *n* si tou si matetudu
- pro.le.ta.ri.at** *n* se tou se tanu pawawaan
- pro.log** *n* papunaan; tudu; pakatarean
- pro.mo.si** *n* kaadean witu paingka-ingkaan; kura tumerima ngaran doktor;
     mem.pro.mo.si.kan *vt* mapatau wia se tou daked
- pro.mo.tor** *n* tou simatena
- pro.mo.ven.dus** /promovéndus/ *n* tou si masiwo kapantikan wo kiné makaeleh ngaran doktor
- pro.pa.gan.da** *n* tetuduan wia se tou daked kura tetoroan
- pro.sa** *n* pepantikan loas
- pro.se.dur** *n* adean witu kapayangan; kura pakelangan witu papaayangan
- pro.ses** /prosés/ *n* kura egar witu kasampetan paayang;
     pem.ro.ses.an *n* sesiwon paayangen
- pro.te.in** /protéin/ *n* pepontolen panualian organik wo kadakedan asem animo, wo tanu hatarean pasiwon sel, zat atedu
- pro.tek.si** /protéksi/ *n* pakaadumen
- pro.tes** /protés/ *v* tetuduan kasooan;
     mem.pro.tes *vt* matetudu kasooan
- pro.to.kol** *n* pepantikan pakeen pawaan epa pinasaan; tou si mator pakelangan witu layan
- pro.vo.ka.si** *n* pepayangan witu sumiwo si tou manpi
- pro.vos** *n* esaan si mapaayang tanu se polisi witu kasasaannera

pro.yek /proyék/ *n* kura masiwo um papayangen witu nasaren

pro.yek.si /proyéksi/ *n* tekenen

psi.ki.at.ri *n* si tou mangumdam tou saki (dokter) wo se sake mukud

psi.ko.lo.gi *n* tetauan maingkaan witu paleosan wi leleos wo lelewo witu
pasiwo-siwonua

pu.as *a* wesu;

me.mu.as.kan *vt* mawesuan;

ke.pu.as.an *n* kawesuan;

pu.a.sa, ber.pu.a.sa *v* dedan; madedan

pu.ber *n* tange

pub.lik *n* tou daked

pu.cat *a* talemtem; dedas

pu.cuk *n* sombor; tempok; doun

pu.dar *a* talemtem;

me.mu.dar *vt* matalemtem

pu.gar *v* payang makaleos;

me.mu.gar *vi* mapayang makaleos;

pe.mu.gar.an *n* pepayangen makaleos

pu.ing *n* walolong

pu.i.si *n* tetarendem neiantur witu arendem, patotolan paogean kaapa
tambak, paukuren wo gains

pu.ja *v* anur;

me.mu.ja *vt* maanur;

pe.mu.ja *n* si maanur;

pe.mu.ja.an *n* paanuren

pu.jang.ga *n* si tou dintas

pu.ji *n* laya;

me.mu.ji *vt* malaya;

pu.ji.an *n* klayaan

pu.kat *n* kalasei

pu.kau *n* tena;

me.mu.kau *vi* matena;

pu.kul *n* antar; wewe; bean;

me.mu.kul *vt* mantar; mawewe; mabean;

pu.kul.an *n* antaren; wewen; beanen;

pe.mu.kul *n* si tou si mantar; si tou si mawewe; si tou si mabean;
pe.mu.kul.an *n* pinawewean

pu.la *adv* awes

pu.lang *v* esu;

ke.pu.lang.an *n* kaesuen

pu.las *a* depdep;

ke.pu.lau.an *n* kadepdopen

pu.lau *n* tana sela;

ke.pu.lau.an *n* katanaan sela

pul.sa *n* esaan parekenen witu telpon

pu.nah *a* towal;

me.mu.nah.kan *vt* matowalen;

ke.pu.nah.an *n* katowalen

puun.cak *n* porok; tempok; (gung alelei (kepala));

me.mun.cak *vi* mamorok; matempok

pung.gung *n* rerenan

pu.ngut *v* purut;

me.mu.ngut *vt* mamurut

puntung *n* pokol

pu.nya *v* naan;

mem.pu.nya.i *vt* nenaan;

ke.pu.nya.an *n* kinanaan

pur.ba *a* ure rumae

pur.ba.ka.la *n* kaure-ure rumae

pu.ra-pu.ra *a* towo;

ber.pu.ra-pu.ra *vt* mapaitowo;

ke.pu.ra-pu.ra.an *n* katetowoan

pu.ri *n* wale ne raja

pu.ring *n* ngaran ne peen witu doud sela

pu.ri.tan *n* tou si leleos wo mapikir sa malaya-laya witu tanu simewo
 lewo

pur.na.wi.ra.wan *n* si tou dai mo mayaang witu kasuraroan

pu.sa.ka *n* makedoit neiwa ne tua

pu.sar *n* tuntung

pu.sa.ra *n* mbanua tua

pu.sat *n* pused;

ber.pu.sat *v* mapapused;

me.mu.sat.kan *vt* mapuseden;

pe.mu.sat.an *n* papuseden

pu.sing *a* wawadengen; waya; kaduwku kulait; wuleng;

me.mu.sing.kan *vt* neiwawadengen; neiwayaan; neikulait

pus.ta.ka *n* pepantikan;

ke.pus.ta.ka.an *n* kapantikan

pus.ta.ka.wan *n* si tou si mator ung pepantikan

pu.tar *n* tayu; tingker;

ber.pu.tar *vi* tetayuen; tetingkeren;

me.mu.tar *vi* matayu; matingker;

pe.mu.tar *n* si matayu; si matingker;

pe.mu.tar.an *n* patayuen; patingkeren

pu.tih *a* puti;

me.mu.tih.kan *vt* maputien

ke.pu.tih.an *n* peputien

put.ra *n* utu; tole; rinta tuama

put.ri *n* keke; wiko; rinte wewene

pu.tus *v* gitor;

me.mu.tus.kan *vt* magiroten;

pu.tus.an *n* giroten;

ke.pu.tus.an *n* kagirotan

pu.yuh *n* toti pitu

R

ra.ba *v* rikap; upi; kerayat; kongkog;

me.ra.ta *vt* marikap; rumikap; makongkog; makerayat;

pe.ra.ba *n* maparikap; si tou si marikap

ra.bi.es /rabiés/ *n* panyaki ne asu; wo se dedikaten wadina

Ra.bu *n* nendo ne katedu

ra.buk *a* kekudu witu dadina

ra.bun *a* daimo maelek; rara

ra.cik *v* dodeso; wetes; rumai;

me.ra.cik *v* mawetes; madodeso; mairis paraciken;

ra.cik.an *n* padodesoen, pawetesen, epa nai racik; pawetesen; padadosoan

ra.cun *n* zat masiwo si tou masaki epa mate; daokek; rewo;

me.ra.cun.i *vt* mapaten se tou marewo;

ke.ra.cun.an *n* neikapaten tou; karewoan; neikarewo

ra.dang *a* maupi; rangoan; upi makaleos; upi rumai;

me.ra.dang *vi* maupi; maupi rumai; maupi makaleos; marangoan;

pe.ra.dang.an *n* paupian; rerangoan; minaupi makaleos; minaupi rumai

ra.den /radén/ *n* ngaran papaken wia tinte ne raja tuamoo epa wewene; ngaran ne rente raja; pakuan

ra.di.a.si *n* karesotan cahaya/sinar

ra.di.a.tor *n* nalat padedate mesin; papedate noto

¹**ra.di.kal** *a* akad witu tuurna; tanu nei pati

²**ra.di.kal** *n* gugus atom toro muntep akad witu kekokian; daomis; keted
witu pasaan

ra.di.o *n* pakiwean sereok witu udara; dedaoken witu suara

ra.di.us *n* adakan witu puser tumoro tambulelen; pasenaan wo pakelangan
mangewa keketeden

ra.fia *n* sesiwon tadi; tas wo wadina witu dedauna simbel

¹**ra.ga** *n* nawak

²**ra.ga, be.ra.ga** *v* papaelek, mapapaelek

¹**ra.gam** *n* udud;

be.ra.gam *v* maudud

²**ra.gam** *a* maleosan; maesaan

¹**ra.gi** *n* zat nenaan ragi (pasiwon roti wo wadina);

pe.ra.gi.an *n* lalanna maragi

²**ra.gi** *n* warna (roko)

¹**ra.gu** *a* sensa

me.ra.gu.kan *vt* masensaan;

ke.ra.gu.an *n* kasensaan

²**ra.gu, me.ra.gu** *vt* dae leos, tape;

ke.ra.gu.an *n* kinadaian leleos; kina tapeen

ra.ha.sia. *n* titalem;

me.ra.ha.si.a.kan *vt* matitalem

rah.mat *n* liandong; tamber

ra.ih *v* koul;

me.ra.ih *vt* makaol; makoul

ra.ja *n* tonaas; wurangian; walak,

me.ra.ja.i *vt* mapai walak; mapai tonaas; mapai wurangian

ke.ra.ja.an *n* mbanua paparentan ni tonaas (walal/wurapi)

ra.jin *a* tiruk;

peng.ra.jin *n* simatiruk;

ke.ra.jin.an *n* katiruken

ra.juk, me.ra.juk *v* sono; masono

ra.jut *n* wilit;

me.ra.jut *vt* mawilit;

ra.jut.an *n* waliten

¹ra.kit *n* roreng

²ra.kit *v* senadua

rak.sa.sa *n* tanu si tou taan sela rumaeey

ra.kus *a* angkum; sorem;

ke.ra.kus.an *n* kaangkumen; kasoremen

rak.yat *n* se tou sena mbanua

ra.lat *n* sei rendai;

me.ra.lat *vt* maparendai

ra.mah *a* metau nadat

ra.mai *a* rame;

ke.ra.mai.an *n* karamean

ra.mal *n* wati; kombaa;

me.ra.mal *vt* mawati; makomba;

ra.mal.an *n* watien; kombaan;

pe.ra.mal *n* si tou si mawati; si tou si makomba

ram.bat, me.ram.bat *v* siok; masiok

ram.bu *n* tadi neika werkus paperongen witu lenso

ram.but *n* wuuk

ra.mi *n* tetanemen rakekna esa akad tedu meter dambo dadina pitu akad

    mapudu dima wo marogi pasiwon tadi

ram.pas *v* kaat; kudu;

me.ram.pas *vt* makaat; makudu;

ram.pas.an *n* kaaten; kuduen;

pe.ram.pas.an *n* pakaaten; pakuduen

ram.pat *v* wanti;

me.ram.pat.kan *vt* mawantien;

pe.ram.pat.an *n* pawantien

ram.ping *a* royor;

pe.ram.ping.an *n* paroyoren

ram.pok *n* kudu;

me.ram.pok *vt* makudu;

pe.ram.pok *n* simakudu

ram.pung *a* kawus; kelekepan;

- me.ram.pung.kan** *vt* makawusen;
pe.ram.pung.an *vt* pakuwusen
ra.mu *v* sewok;
me.ra.mu *vt* masewok;
ra.mu.an *n* sesewoken
ra.na, me.ra.na *a* weedut; maweedut
¹**ran.cang** *n* patok (pawean tawaang)
²**ran.cang** *v* siwo;
me.ran.cang *vt* masiwo;
ran.cang.an *n* wisoen;
pe.ran.cang *n* simasiwo
ran.cu *a* masewoken,
ke.ran.cu.an *n* kasewoken
ran.du *n* pohong randu (dai kete wo peputien)
rang.ka *n* waru;
be.rang.ka *vi* mawaru
rang.kai, me.rang.kai.kan *vt* wukud; mawukuden;
rang.kai.an *n* wukud;
pe.rang.kai *n* simawukud
rang.kak, me.rang.kak *v* kelang witu wedwed; makelang witu wedwed
¹**rang.kap** *v* ukup witu dengen;
me.rang.kap *vi* maukud witu dengen
²**rang.kap** *a* dua tedu nadadina minamuali esa
me.rang.kap *vi* maukup witu dengen
rang.kul, me.rang.kul *v* wedwed; mawedwed,
be.rang.kul.an *vi* mawewedan;
rang.kul.an *n* wedwedan
rang.kum, me.rang.kum *vt* kaaka; makaaka;
rang.kum.an *n* kaakaen
rang.sang *v* keruit;
me.rang.sang *vt* makeruit;
rang.sang.an *n* keruiten;
pe.rang.sang *n* pakeriiten
ran.jang *n* kekoloan

ran.jau *n* dodeso

ran.sum *n* kekanen mina weteng witu senapa tou

ran.tai *n* tadi mina kiiten nei siwo witu plastik; ambeikiten,

be.ran.tai *vi* maambeikiten;

me.ran.tai *vi* maambeikit

ran.tang *n* tampa pawean kanen pira na susun wewean dengen;

ran.tang.an *n* maendo kekanen pawean witu rantang

ran.tau *n* sorot;

me.ran.tau *vi* masorot;

pe.ran.tau *n* simasorot;

pe.ran.tau.an *n* pasoroten

ran.ting *n* rangkang;

ra.num *a* dutu; wowo

¹**ra.pat** susut;

me.ra.pat *vi* masusut;

me.ra.pat.kan *vt* sumusuten

²**ra.pat** *n* suwa; erur;

me.ra.pat.kan *vt* sumsuwaen, mapaueruen,

pe.ra.pat *vi* pasuwa; paenur

³**ra.pat** *n* maransak; kekar

ra.pel /rapél/ *n* tedoi witu paterimaan gaji, wo wean nokan

ra.pi *a* leos;

me.ra.pi.kan *vt* maleos

ra.por *n* papantikan (buku) mawei senaan witu hatidoken se rente masekola

ra.puh *a* tampuk; puyu; rimukuruk;

ke.ra.puh.an *n* katampukan; kapuyuen

ra.sa *n* pean; pendam;

me.ra.sa *vt* mapean; mapendam;

me.ra.sa.kan *vt* papeanen; papendamen;

pe.ra.sa *n* si tou si mapean; si tou si mapendamen;

pe.ra.sa.an *n* pepeanen; papendamen

ra.sio *n* pagenangan palele un utek

ra.si.o.nal *a* palelean ngenang wo parekenan un utek

- ra.si.o.na.lis** *n* si tou si malele pagenangen rasional
- ra.suk, me.ra.suk** *vi* untep ne mukud witu nawak ne tou mauntep witu nawak ne tou;
- ke.ra.suk.an** *vi* kauntepen ne mukud
- ra.sul** *n* si tou situmerina tetuduan si Opo Empung wo ipatudu se tou wadina
- ra.ta** *a* masuat rakek epa masuat poto;
- me.ra.ta.kan** *vi* masuaten rakekna;
- pe.me.ra.ta.an** *n* pasuaten rakekna
- ra.tap, me.ra.tap** *vi* kuow = makuow;
- me.ra.tap.i** *vi* makuowen;
- ra.tap.an** *n* kuowen
- rat.na** *n* wewene fatung
- ra.tu** *n* si tou wangko (wewenena)
- ra.ung** *n* ele;
- me.ra.ung** *vi* maele;
- ra.ung.an** *n* eleen
- ra.up, me.ra.up** *vi* sarup; masarup
- ¹**ra.ut, me.ra.ut** *vi* matetadem pensil epa wadina;
- ra.ut.an** *n* alat papeken witu matetademen pensil epa wadina
- ²**ra.ut** *n* ngio
- ra.wa** *n* taau;
- be.ra.wa-ra.wa** *vi* mataataau
- ra.wan** *a* rawoy;
- ke.ra.wan.an** *n* karawoian
- ra.wat** *v* dukad;
- me.ra.wat** *vi* madukad;
- te.ra.wat** *vi* neikadukad;
- pe.ra.wat** *n* si madukad;
- pe.ra.wat.an** *n* padukaden
- ra.ya** *a* sela
- ¹**ra.yap** *n* being; si tou simapaendo doit ne tou wadina
- ²**ra.yap, me.ra.yap** *v* dangow; madangow
- ra.yon** *a* senapa witu mbanua mena pinaleosen

¹ra.yu *a* gion; rawoy;

²ra.yu (*ra.yu.an*) *n* kongkeng;

me.ra.yu *vt* makongkeng;

pe.ra.yu *n* si tou si makongkeng

ra.zia *n* payangen pawadiwadi witu (papiriksaan)

re.ak.si /réaksi. *n* saliusuk;

be.re.ak.si *v* masaliusuk

re.ak.tor /réaktor/ *v* simasaliusuk

re.a.li.sa.si /réalisasi/ *n* kura mamualian witu pasenaan;

me.re.a.li.sa.si.kan *vt* kura minamamualian witu pasenaan;

te.re.a.li.sa.si.kan *vi* kura neika mualian witu pasenaan

re.a.li.tas /réalitas/ *n* pasenaan

re.bah *v* kanawu;

me.re.bah.kan *vt* makenawu

re.bo.i.sa.si /réboisisi/ *n* pananemen sumaup

re.bung *n* sendeen (buluh)

re.bus *v* duga;

me.re.bus *vt* maduga

rew.but *v* kaat; leklek;

be.re.but *vt* makaaten; malekleken;

me.re.but *vt* makaat; maleklek;

mem.pe.re.but.kan *vt* mapakaaten; mapalekleken;

pe.re.but.an *n* pakaaten; palekleken

re.ceh /récéh/ *n* doit koki

re.da *v* ento; toyo;

me.re.da *vi* maento; matoyo;

me.re.da.kan *vt* maentoen; matayoen

re.dak.si *n* nawak (pesuratkabaran) si mawetin wo mator pepantikan witu surat kabar

re.dak.tur *n* si tou kaapa kapala si maotor witu redaksi

¹re.dam, pe.re.dam *n* paduntengen wo papilowen; si tou si paduntengen wo papilowen

²re.dam repuk; repot;

pe.re.dam si marepot

re.duk.si /réduksi/ *n* pawean tayo wi kaeleken

re.dup *a* talentem;

me.re.dup.kan *vt* matalentemen

re.fe.ren.dum /réferandum/ *n* kekoroan neiwe wia se tou daked wo ipatantu

re.fe.ren.si /référentsi/ *n* patunduan

ref.leks /réfléks/ *n* neika egoi dai siniwo

ref.lek.si /réfléksi/ *n* egoren nawak nu timena sena;

me.ref.lek.si.kan *vt* maegaren nawak nu timena sena

re.for.ma.si /réformasi/ *n* pawaduyen akad tuurna witu paleosan

re.gang, me.re.gang *a* kereng, makereng;

pe.re.gang.an *n* pakerengan

re.ge.ne.ra.si /régénération/ *a* pasuduien kaketedan wo katutuden

re.gi.o.nal /régional/ *a* witu/sama mbanua

re.gu *n* pira na tou maayang maesa;

be.re.gu *vt* ka pira na tou maayang maesa

re.guk, me.re.guk *vt* elep, maelep

re.ha.bi.li.ta.si /réhabilitasi/ *n* neiwuri witu ketarean;

me.re.ha.bi.li.ta.si *vt* masiwo neiwuri witu ketarean

re.ka /réka/ *v* mautek;

me.re.ka-re.ka *vt* maute-utek;

re.ka.an *n* uteken

re.kah, me.re.kah *vt* wenta madambo wo neikawuka

re.kam *v* epa neitudu epa mapantik; sinuji;

me.re.kam *vt* matudu epa mapantik; masuji;

re.kam.an *n* epa neituduan epa neipantiken; sinujian

re.kan *n* karia;

re.kan.an *n* kariaan

re.ka.pi.tu.la.si /rékapitulasi/ *n* pepotoen witu sesampelan neitudu

re.kat, me.re.kat *vt* daput, madaput

re.ka.ya.sa /rékayasa/ *n* neiator;

me.re.ka.ya.sa *vt* maator

re.ke.ning /rékening/ *n* rekenen witu pawaeran

rek.la.me /réklame/ *n* tetuduan witu se tou daked epa pawangker

- re.ko.men.da.si** /rékomendasi/ *n* mapakuwe epa neitudu tunduan
- re.kor** /rékor/ *n* epa neipaeleken tam leos (olahraga)
- rek.re.a.si** /rékréasi/ *n* pasigaen nawak wo genangen;
be.rek.re.a.si *vi* masiwo pasigaen nawak wo genangen
- rek.rut** /rékrut/ *n* suraro neicoba;
me.rek.rut *vt* maunteo suraro
- rek.tor** /réktor/ *n* tonaan witu pasekolaan rakek
- re.la** /réla/ *a* we;
me.re.la.kan *vt* mawean;
- ke.re.la.an** *n* kaweaman
- re.la.si** /rélasí/ *n* karia; pasungkudan
- re.la.tif** /rélatif/ *a* dai tantu
- re.le/van** /rélevan/ *a* doongan
- re.ma.ja** *a* matange;
pe.re.ma.ja.an *n* pamatangeen;
- ke.re.ma.ja.an** *n* kamatangean
- ¹**re.mang** *n* kekudu
- ²**re.mang, me.re.mang** *v* maleleh luet
- ³**re.mang, me.re.mang** *a* talentem; matalentem
- re.mas** *v* romes;
me.re.mas *vt* maromes
- re.bes, me.rem.bes** *v* taris; tiis; mataris; matiis
- re.muk** *a* kemu;
me.re.muk.kan *vt* makemu
- re.nang** *v* ego unawak witu doud maatas wo malalem mapake kuku wo dengen;
be.re.nang *vi* maego un unawak witu doud maatas wo malalem mapake kuku wo dengan
- ren.ca.na** *n* sisil; epa atoren;
be.ren.ca.na *vi* masisil; epa paatoren;
- me.re.ca.na.kan** *vt* masisilen; epa maatoren;
- pe.ren.ca.na.an** *n* pasisilen; epa paatoren
- ren.da** /rénda/ *n* terawang;
me.ren.da *vi* materawang

ren.dam *v* tenem;

be.ren.dam *vi* tinenem;

me.ren.dam *vt* matenem

re.ngek /réngék/ **me.re.ngek** *vi* kongkeng; makongkeng

reng.gang *a* doang;

me.reng.gang.kan *vt* madoangan;

ke.reng.gang.an *n* kadoangen

reng.gut *v* sembut;

me.reng.gut *vt* masembut;

reng.gut.an *n* sembuten

re.no.va.si /rénovasi/ *n* pawerman

ren.tang *a* weeleng;

me.ren.tang.kan *vt* mawee leng;

ren.tang.an *n* weelengen

ren.te.nir /réntenir/ *n* si tou simaendo daked witu pakelang doit

re.nung, me.re.nung *v* matengteng;

me.re.nung.i *vt* matentengen;

re.nung.an *n* tentengen

re.pa.ra.si *n* pabetulan epa mina lewo; paleosen

re.por.ter /réporter/ *n* si masusun patetudu

re.pot /répot/ *a* tiruk;

me.re.pot.kan *vt* matiruk;

ke.re.pot.an *n* katirukan

rep.re.sen.ta.tif /réprésentatif/ *a* toro (paendoan witu fungsina sebagai wakil)

rep.ro.duk.si /réproduksi/ *n* padakeden

re.pu.blik /républik/ *n* dadid paperentahan witu mbanuan si rakyatna winewean pepandan wi

re.pu.ta.si /réputasi/ *n* .....

re.sah *a* rawoi;

me.re.sah.kan *vt* marawoian;

ke.re.sah.an *n* karawoian

re.sap, me.re.sap *vi* sepsep;

me.re.sap.i *vt* mapasesep;

me.re.sap.kan *vt* masepsepen;

- pe.re.sap.an** *n* pasepsepen
- re.sen.si** /résénsi/ *n* patetuduen buku
- re.sep** /resép/ *n* sesenaan neiwe dokter wo kura melep nundam
- re.sep.si** /résepssi/ *n* maransak witu pinatan papestaan
- re.sep.si.o.nis** /résepssionis/ *n* si tou si maayang matemua sakei
- re.se.si** /résési/ *n* kesensoen witu
- re.si.di.vis** /részidivis/ *n* si tou simina untepo laho huhuma wo kumeluan
masiwo pe sumaup
- res.mi** *a* neiahu ne maperenta;
- me.res.mi.kan** *vt* maakuem ne maperenta.
- pe.res.mi.an** *n* paakuen ne maperenta
- re.so.lu.si** /résolusi/ *n* paesaan witu tarudem
- res.pon.den** /répondén/ *n* si masawat witu dediwangen neiwe wia sera
wo papandungen witu penelitian
- res.tan** /réstan/ *n* siok
- res.tu** *n* lawid;
- me.res.tu.i** *vt* malawiden
- re.su.me** /résumé/ *n* papetoan witu tarendeman/sisil
- re.tak** *a* tareetes; taruntu; leka; peka; peleul; riang; wenta;
- ke.re.tak.an** *n* katareetesen; kataruntuen; kalekaen; kapekaan;
kawentaaan
- re.tri.bu.si** /rétribusi/ *n* paendoan doit witu pemerinta tanu wewaeren
- re.vi.si** /révisi/ *n* paeleken sumaup
- re.vo.lu.si** /révolusi/ *n* pasaduien witu kaingkaan negara (mbanua sela)
- re.wel** /réwél/ *a* sela suma;
- ke.re.wel.an** *n* kaselaan suma
- re.yot** /réyot/ *a* repuk
- re.ze.ki** *n* epa neiwe ni Opo Empung
- re.zim** /rézim/ *n* tundak ne maperenta mbanuan
- ri.ah, me.ri.ah** *a*
- ri.ak** *n* keko; sese;
- be.ri.ak** *v* makeko; masese
- ri.ang** *a* kaiyan;
- ke.ri.ang.an** *n* kekaiyanen

ri.as *v* perong;

me.ri.as *vt* maperong;

pe.ri.as *n* simaperong

'ri.ba, me.ri.ba *vi* ingka, maingka

²ri.ba *n* makidoit

ri.but *a* kareo; ringka;

me.ri.but.kan *vt* neikareoen; maringkaan;

ke.ri.but.an *n* kakareoen

ri.leks /riléks/ *v* rumember parege-regesen

rim.ba *n* tadun;

me.rim.ba *vi* matadun;

pe.rim.ba *n* mapatadun

rim.bun *a* kerembeng;

ke.rim.bun.an *n* kakerembengen

rin.ci *v* reken;

me.rin.ci *vt* mareken;

pe.rin.ci.an *n* parekenen;

te.rin.ci *vi* neikareken

rin.dang *a* karimbembeng;

pe.rin.dang *n* pakarimbembeng

rin.du *a* paad runei wo magenang okan;

me.rin.du.kan *vi* mapaad runei wo magenang okan;

ke.rin.du.an *n* kapaadan runei wo magenang okan;

ri.ngan *a* dodak;

me.ri.ngan.kan *vt* dumedodak;

ke.ri.ngan.an *n* kadodaken

ring.kas *a* poto;

me.ring.kas *vt* mapoto;

ring.kas.an *n* potoan;

pe.ring.kas *n* simapoto

ring.kik *n* rekik;

me.ring.kik *vi* marekik

ring.kuk, me.ring.kuk *v* mumpe me bongko, maumpe ma bongko

ring.kus *v* (nei wakes kuku wo dengen); tengkel.

me.ring.kus *vt* matengkel

- ring.sek** *a* barang lewo wo repuh
- rin.tang, me.rin.tang.i** *vt* tengkol, matengkol;
- rin.tang.an** *n* tengkolen;
- pe.rin.tang** *n* patengkol
- rin.tih, me.rin.tih** *vi* paos; mapaos;
- rin.tih.an** *n* paosen
- rin.tis** *n* lalan koki (dawas) witu tadun;
- me.rin.tis** *vt* mawuka lalan koki witu tadun;
- pe.rin.tis** *n* si mawuka lalan koki witu tadun
- rin.tik** *n* materitik
- ri.sau** *a* rewoi;
- me.ri.sau.kan** *vt* marawoyan;
- ke.ri.sau.an** *n* karawoyan
- ri.set /risét/** *n* pangleken witu paendoan genang make un atoran; pawetiken
wo patuduan akad kaakadan witu pagenangan leos
- ri.si.ko** *n* pakiwari witu epa siniwo taan dai leos
- ris.kan** *a* sela rumau pakiwuri nitu
- ri.tus** *n* epa pasiwon witu paingka-ingkaan
- ri.uh** *a* kareo;
- ke.ri.uh.an** *n* kakareoan
- ri.val** *n* kasaru
- ri.wa.yat** *n* sisil;
- me.ri.wa.yat.kan** *vt* sumisil
- ro.bek /robék/** *n* sewe; sowe; kisi
- me.ro.bek** *vt* masewe; masowe; makisi
- ro.boh** *a* dooweng; tongai;
- me.ro.boh.kan** *vt* madoowengen; matongaien
- ro.bot** *n* letok; nalat tanu si tou makaegor nu naiegor witu mesin
- ro.da** *n* pawan wuleleng; pepayange materus;
- be.ro.da** *v* naan pawan wuleleng
- roh** *n* imukud
- ro.ha.ni** *n* tanu imukud
- ke.ro.ha.ni.an** *n* kamukudan
- ro.ket /rokét/** *n* uwa wuleleng madawa wo neiegor witu reaksi moto wo
makapayang mena ondol u atmosfeer;

- me.ro.ket** *v* awesen roket;
- pe.ro.ket.an** *n* kura maroket
- rom.bak** *v* gogar; rokrok; sempo;
- me.rom.bak** *vt* magogar; marokrok; masempo;
- pe.rom.bak.an** *n* pagogaren; parokroken; pasempoen
- rom.beng** /rombéng/ *a* roko ure; roko kisi;
- rom.beng.an** *n* rokoen ure; roko kisian
- rom.bong, rom.bong.an** *n* daked magesel geselen;
- be.rom.bong.an** *n* mapageselan
- ro.na** *n* sena un gio
- ron.da** *n* dukad; elat;
- me.ron.da** *vi* madukad; maelet;
- pe.ron.da** *n* si tou si madukad; si simaelat
- rong.ga** *n* dewong;
- be.rong.ga** *vi* madewong
- rong.rong** *v* kekor;
- me.rong.rong** *vt* makekor;
- rong.rong.an** *n* kekorkoren; kekoroan
- ron.ta, me.ron.ta-ron.ta** *vi* sakalele; masakalele
- rontgen** *n* papaken witu patekenen mapake sena X wo kaeleken witu roro nawak
- ron.tok** *v* ragos;
- me.ron.tok.kan** *vt* maragosan;
- ke.ron.tok.an** *n* karagosen
- ro.sot, me.ro.sot** *vi* wawa; mawawa;
- ke.me.ro.sot.an** *n* kawawaan
- ro.tan** *n* taisi; daanan;
- me.ro.tan** *vi* mataisi; madaanan
- ro.ta.si** *n* walolong
- ro.yal** *a* tamaber;
- ke.ro.yal.an** *n* katamberan; katamberen
- ro.yal.ti** *n* tamberen
- ru.ang** *n* pelas; rue;
- be.ru.ang** *vi* naan pelas; naanrue
- ru.as** *n* rewo

- be.ru.as** *vi* marewo
- ru.gi** *a* kaendoan;
- me.ru.gi** *bi* makaendoan,
  - ke.ru.gi.an** *n* kinaendoan
- ru.jak** *n* kebanen siniwo witu daked wua sa dai daked sendeen wo pawen asem; asin, tariis wo werisa;
- ru.jak.an** *vi* masiwo rujak
- ru.juk** *v* 1 wurian; 2 wetik;
- me.ru.juk** *vt* mawurian; mawetik,
  - ru.juk.an** *n* epa mina muali witu mawurian sesenaan witu katare epa wetikan
- ru.kun** *a* wangun;
- ke.ru.kun.an** *n* kawangunen
- ru.mah** *n* doong; wale;
- pe.ru.mah.an** *n* pa doongen: pa waleen; kadoongen
- rum.bai** *n* wunga epaa tadi neikawerey witu pawiliten;
- be.rum.bai-rum.bai** *vi* daked ne rumbai
- ru.mit** *a* rawoi
- rum.pun** *n* se matuarian;
- be.rum.pun** *vi* mapatuarian;
  - se.rum.pun** *num* esa matuarian
- rum.put** *n* dukud; induk;
- me.rum.put** *vi* madukud
- ru.mus** *n* neipoto witu (hukum, ilmu kimia epa wadina) pasaduiyan huruf, angka epa wadina)
- run.cing** *a* tadem;
- me.run.cing** *vi* matadem
- run.ding** *n* esaa;
- be.run.ding** *vi* maesaan;
  - pe.run.ding.an** *n* paesaan
- run.duk, me.run.duk** *vi* doomis; kumung; madoomis; makumung
- run.tuh** *v* wurakar;
- re.run.tuh.an** *n* wewurakaren,
  - re.run.tuh.an** *n* kawurakaren
- run.tun, be.run.tun** *vi* tundu; matunduan

ru.nut *n* dawas;

me.ru.nut *vt* malele witu; dawas

ru.nyam *a* wuted;

me.ru.nyam.kan *vt* mawutedan

ru.pa *n* tanu;

be.ru.pa *vi* matanu;

me.ru.pa.kan *vt* matanuen;

me.nye.ru.pa.i *vt* mapatanuen

ru.pi.ah *n* doit ne Indonesia

ru.sak *a* lewo;

me.ru.sak *vt* malewo;

pe.ru.sak.an *n* palewoan;

pe.ru.sak *n* simapalewo;

ke.ru.sak.an *n* kalewoan

ru.suh *a* wangaang;

ke.ru.suh.an *n* kawangaan

ru.suk *n* winaru

ru.te *n* akadan epa toroan nei udit dewaten

ru.tin *n* kura pasiwon wo dai pasaduien;

ke.ru.tin.an *n* .....

ru.wet *a* .....

ke.ru.wet.an *n* .....

S

sa.at *n* tempo (dai ure)

sa.bar *a* leos;

ke.sa.bar.an *n* kaleosan

sab.da *n* tetudu aki wo mai si Opo Empung;

ber.sab.da *vi* matudu aki si Opo Empung

sa.bo.ta.se *n* palewoan anu ne pamerenta

Sab.tu *n* ngaran pitu na endo

sa.buk *n* ingka-ingkaan witu rerenan; papetpet

sa.bun *n* pepontolan witu pamualian pawasan dambung, nawak epa wadina,

me.nya.bun.i *vt* maki sabun

sa.bung *v* koro;

me.nya.bung *vt* makoro

sa.but *n* gonofu

sa.dap *v* keet;

me.nya.dap *vt* makeet

¹sa.dar *a* pawean genang,

ke.sa.dar.an *n* kapaweang

²sa.dar *n* wedwed

sa.dis *a* tou lelewo; tou dai masinau

sa.dis.me *n* kalewoan, si tou masenang sa toro keniten si tou wadina

- sa.dur** *v* lelapis logam u tipis rumae; pasusunen sumaup u sisl;
me.nya.dur *vt* masiwon weru epa wadina
- sa.gu** *n* tetanemen witu nate batang na toro siwon tepung;
me.nya.gu *vi* masiwo tepung sagu
- sah** *a* pakeen;
me.ng.e.sah.kan *vt* mapakeen;
pe.ng.e.sah.an *n* papakenen
- sa.ha.bat** *n* kalo;
ber.sa.ha.bat *vi* makaloan
- sa.ha.ja** *adv* tentuman;
ber.sa.ha.ja *n* matentuman;
ke.sa.ha.ja.an *n* katentumanan
- sa.ham** *n* weteng; pontol; palus; suruk
- sah.du** *a* samer;
ke.sah.du.an *n* kasameran
- sa.hih** *a* udit rondor;
ke.sa.hih.an *n* kauditan rondor
- sa.hur** *v* makaan witu kaondolan ni endo
- sa.hut** *v* sawat; wingkot;
me.nya.hut *v* masawat, wawingkot
- ¹**sa.ing, ber.sa.ing** *v* toang;
per.sa.ing.an *n* patoangen
- ²**sa.ing** *n* ilos; lesei;
ber.sa.ing *v* mailosen; malesei;
per.sa.ing.an *n* pailosen; paleseien
- sains** *n* papatuduen witu waya
- sa.is** *n* tom
- sa.ja** *p* man
- sa.jak** *n* suaten bunyi/ting;
ber.sa.jak *v* naan masuatan bunyi
- saji, me.nya.ji.kan** *v* kekanen neiwe witu tampa na pakikan;
ter.sa.ji *vi* neika saji;
- pe.nya.ji.an** *n* pasajian
- sa.ke.lar** *n* nalat apasungkud wo paretasen kadien listrik
- sa.kit** *a* kenit;

- ke.sa.kit.an** *n* kekeniten
sak.ral *a* posan;
sak.sa.ma *a* suweng;
ke.sak.sa.ma.an *n* kasuwengan
sak.si *n* daidi;
me.nyak.si.kan *vt* masaidien;
ke.sak.si.an *n* kasaidien
sak.ti *a* 1 tonaas; 2 naan ketedan
¹**sa.ku** *n* popoji; sompoi
²**sa.ku** *adv* koot; makekootan
³**sa.ku, me.nya.ku.kan** *v* nei tampas
sa.lah *a* tipa
¹**sa.lak** *a* wua (pakanen, kuditna parundangen);
me.nya.lak *vt* mawua
²**sa.lak** *n* rauk; maere
sa.lam *n* sihi;
ber.sa.lam.an *vi* mapasihian;
me.nya.lam.i *vt* masihian
sa.lat *n* sumembayang wia si Opo Swt.
sal.do *n* sisana
sa.leh /saléh/ *a* leos; mai;
ke.sa.leh.an *n* kaleosan ; kamawiai
sa.lep *n* nundam dai paelepen taan pagoson witu kudit;
me.nya.lep.i *vt* mawe undam witu pela si tou kinapelaan
sa.lib *n* mapuuna
¹**sa.lin** *v* timea;
ber.sa.lin *vi* matimea;
per.sa.lin.an *n* patimeaan
²**sa.lin, me.nya.lin** *vt* sadui; masadui
sa.ling *adv* mase; (sarū; masesaruan)
sal.ju *n* doud minadate wo mawatu witu dangit wo mai karagas witu
 katanaan mamuali
sal.to *n* doud sumaup; agean masuiān
sa.lur, me.nya.lur.kan *vt* kadi; makadien; sadun; masadunen;

- ter.sa.lur** *vi* neikekadi;
- sa.lur.an** *n* kadien
- ¹sa.lut** *a* sesaput
- ²sa.lut** *n* sigi;
- me.nya.lut.i** *vt* ipasigi
- sa.ma** *a* suat; porpor;
- ber.sama** *vi* mawadi; maporpor;
- me.nya.ma.i** *vi* masuaten ; maporporen;
- me.nya.ma.kan** *vt* pepasuaten; pepaporporen;
- per.sa.ma.an** *n* pasuaten; paporporen
- sa.mar** *a* diingow; pulala;
- me.nya.mar** *vi* madiingow; mapulala;
- sa.mar.an** *n* diingowen; pulalaen
- sam.bal** *n* dabu-dabu;
- me.nyam.bal** *v* masiwo dabu-dabu
- sam.bar** *v* pantu;
- me.nyam.bar** *vt* mapantu;
- sam.bar.an** *n* pantuen
- sam.bil** *adv* kasuatan;
- sam.bil.an** *n* pasuaten
- sam.bung** *v* daup; gentel;
- me.nyam.bung** *vt* madaup; magentel;
- sam.bung.an** *n* daupen; gentelan
- sam.but** *v* wiwit;
- me.nyam.but** *v* mawiwit;
- sam.but.an** *n* wiwiten;
- pe.nyam.but.an** *n* pamawiwit
- sam.pah** *n* oo; noo
- sam.pai, me.nyam.pai.kan** *vt* mawiya; mawiyaa;
- pe.nyam.pai.an** *n* pawiyaan
- sam.pan** *n* perahu koki siniwo witu kayu wuleleng;
- ber.sam.pan** masake perahu koki siniwo witu kayu wuleleng
- sam.par** *n* panyaki madakit
- sam.ping** *n* sande
- ke.sam.ping** *vi* neikasande;

- me.ngesam.ping.kan** *vt* mapasandeen
sam.pul *n* saput; roko;
ber.sam.pul *v* mapasaput; maparoko;
me.nyam.pul.i *vi* masaputen
sa.mu.de.ra *n* doud sela rumae
sa.mu.rai *n* peda ni Jepang
sa.na *pron* mena
san.ca *n* ude sela witu depo epa poopo
san.dal *n* papaken witu kuku
¹**san.dang** *n* pesaan;
me.nyan.dang *vt* mapesaan
²**san.dang** *n* wuyang; dambung
san.dar, ber.san.dar *vi* seret; maseret; tende; matende;
me.nya.dar.kan *vi* masereten; matenden;
san.dar.an *n* sesereten; tetendean
san.de.ra *n* tou si minaingka witu pasiwon pawean ing-ingkaan;
me.nyan.de.ra *vt* maingka tou wo pasiwon pawean ingka-ingkaan
san.dung, me.nyan.dung *v* sundu; masandu, rumpak; marumpak,
 tangkurang, matangkurang;
ter.san.dung *vt* kinasunduen
sa.ngat *adv* sio; talous;
me.nya.ngat.kan *vt* kasioan; katalousen
sang.ga *v* todoada;
me.nyang.ga *vt* matodoada;
pe.nyang.ga *n* pepatodoadaen
¹**sang.gah, me.nyang.gah** *vt* saru; sumaru;
sang.gah.an *n* sesaruen;
pe.nyang.gah *n* si tou si sumaru
²**sang.gah** lepok
sang.ga.ma *n* kiu;
ber.sang.ga.ma *v* makiuen
sang.gul *n* konde;
ber.sang.gul.an *vi* makondean;
me.nyang.gul *vt* masiwo konde

sang.gup *adv* tampenei;

ka.sang.gup.an *n* katampeneien

sang.ka *v* ingkot;

me.nyang.ka *vt* maingkot;

ter.sang.ka *vt* kinaingkoten;

sang.ka.an *n* ingkoten

sang.kal *v* kelong;

me.nyang.kal *vt* makelong;

sang.kal.an *n* kelongan

sang.kar *n* kalero (babì)

sang.kut *v* sungkud;

ber.sang.kut.an *vt* masungkudan;

me.nyang.kut *vt* masungkud;

ter.sang.kut *vt* neika sungkud

sang.si *a* uget;

me.nyang.si.kan *vt* maugeten;

ke.sang.si.an *n* kaugeten

san.tai *a* perut; sadisi;

ke.san.tai.an *n* kaperuten; kasadisien

san.tan *n* tekoru

san.tap *v* makan;

me.nyan.tap *vt* makaan;

san.tap.an *n* makanan

san.tar *a* kareo; keted; repet

san.ti.a.ji *n* pasinauen

san.tri *n* si tou si metau rumai igama Slam

san.tun *a* leleos;

san.tun.an *n* pawean si tou mina cilaka epa mina susa;

pe.nyan.tun *n* si tou leleos; si tou suleng

sa.nu.ba.ri *n* nate leos

sa.pu *n* sihi;

me.nya.pa *vt* masih;

sa.pa.an *n* sihien

sa.pi *n* sapi (rerengaten tanu kerbau)

sa.pu *n* kaanit;

me.nya.pu *vt* makaanit;

pe.nya.pu *n* si tou si makaanit

sa.raf *n* mapainde-inde daipe masarnan

sa.ran *n* tetudu;

me.nya.ran.kan *vt* mapatetudu

sa.ra.na *n* waya toro papaken tanu patosoan

sa.rang *n* punei;

ber.sa.rang *vi* mapapunei

sa.ra.seh.an *n* paransaken ne tou wo patadingen tetudu ne tou katidoan
witu tetuduan

sa.rat *a* wuted wo daked

sar.den /sardén/ *n* peenoud sela pina kalengan

sa.ri *n* tauk katare

sa.ri.a.wan *n* wiwi mina wenta nu kinatoan makaan wua (vitamin C)

sa.ring *v* titik;

me.nya.ring *vt* matitik;

pe.nya.ring.an *n* patitiken

sar.ja.na *n* 1 si tou dintas; 2 ngaran ne we witu se tou mina sampet witu
pasekolanan rakeh (perguruan tinggi)

sa.ru *a* pakaoan;

me.nya.ru *vt* mapakoan

sa.rung *n* kariwu; wuyang; karukuw

sa.sar, me.nya.sar *v* sea; masea;

sa.sar.an *n* toroan

sas.tra *n* sisil; tetudu

sa.te.lit *n* tetoti makelang mawuleleng tetaki wadina kaselaan tayo

sat.ria *n* 1 suraro; 2 si tou leos

sa.tu *num* esa; kumkum;

ber.sa.tu *vi* maesa; makumkum;

me.nya.tu *vi* minaesa; minakumkum;

me.nya.tu.kan *vt* maesaen; makumkumen;

per.sa.tu.an *n* pinaesaan; pinakumkumen

sat.wa *n* rerengaten

sau.da.gar *n* si tou si mawangker daked

sau.da.ra *n* kombit; tuari;

- per.sau.da.ra.an** *n* pakombiten; patuarian
- sa.uh** *n* nalat naan kiit wo wuted nai siwo witu wesi papaken witu kapal sesengkotan wo toro maento
- sa.us** .....
- sa.wah** *n* ataran, desow; depo;
ber.sa.wah *vi* naa ataran; desow;
pe.nya.wah.an *n* si tou si naan ataran;
per.sa.wah.an *n* paataran
- sa.ya** *n* nyaku
- sa.yang** *a* rendem;
me.nya.yang.i *vt* maparendemen;
ke.sa.yang.an *n* karendemen
- sa.yap** *n* kalewkew; kekapang
- sa.yat** *v* uwa;
me.nya.yat *vt* mauwa;
sa.yat.an *vt* uwaan;
- sa.yem.ba.ra** *n* palowaan witu papantikan wo kaeleken papayayo
- sa.yu** *a* rawoy
- sa.yup** *a* tawis kadaokan
- sa.yur** *n* sende;
me.nya.yur *vt* masende;
sa.yur.an *n* sendeen
- se.bab, me.nye.bab.kan** *vt* nu; nitumo;
pe.nye.bab *n* mawe sebab
- se.bal** *a* senso;
me.nye.bal.kan *vi* manenso
- se.bar** *v* urat; kayas; wanga;
me.nye.bar.kan *vt* neiraten; neiwanga;
pe.nye.bar *n* si naurat; si mawangen;
pe.nye.bar.an *n* pauraten; pawangen
- se.ben.tar** *a* kawait; taape
- se.be.rang** *n* masaruan;
ber.se.be.rang.an *vi* mapasaruan;
me.nye.be.rang *vt* masaruan
- se.but** *v* tudu;

me.nye.but.kan *vt* matuduan;

ter.se.but *vi* neiketudu;

pe.nye.but *n* patudu

se.dak, ter.se.dak *vi* 1 sea; neikaselek; 2 selek; neikaselek

se.dan *n* sindek

¹**se.dang** *adv* tareman

²**se.dang** *a* taan

se.dap *a* dangiow;

me.nye.dap.kan *vi* madangiow;

pe.nye.dap *v* padanigow

se.de.kah *n* pawean witu se tou lengel

se.der.ha.na *a* uned;

me.nye.der.ha.na.kan *vt* mauneden;

ke.se.der.ha.na.an *n* kauneden

se.di.a, ber.se.di.a *v* amio;

me.nye.di.a.kan *vt* maimoan;

per.se.di.a.an *n* pasiomoan

se.dih *a* rawoy;

ke.se.dih.an *n* karawoyan

se.di.kit *a* iruk; toyo; kaot; saipe

¹**se.du** *v* sindek;

ter.se.du-se.du   sesindeken

²**se.du** *a* ogean

se.ga.la *num* waya

se.gan *a* soo; dai;

ke.se.gan.an *n* kosooan; kadaien

se.gar *a* siha;

ke.se.gar.an *n* kasihian

se.gel /ségel/ *n* materai;

me.nye.gel *vt* mameterai;

pe.nye.gel.an *n* pameteraian

se.ge.nap *num* waya;

se.ge.ra *adv* repet;

ber.se.ge.ra *vi* marepet

se.gi *n* teren witu pepontol;

- per.se.gi** *n* materen witu pepomtol
- se.hat** /séhat/ *a* sigi;
me.nye.hat.kan *vt* masigian;
ke.se.hat.an *n* kasigian
- se.hing.ga** *p* akad
- se.jah.te.ra** *a* lawid; samer;
me.nye.jah.te.ra.kan *vt* mapalawiden; mapasameren;
ke.se.jah.te.ra.an *n* kasameren; kalawiden
- se.jak** *p* kampe
- se.ja.rah** *n* sisil
- se.ja.ti** *a* tunau
- se.je.nak** *n* taape; dai ure
- se.jo.li** *n* kasuatan
- se.juk** *a* date
me.nye.juk.kan *vt* madatean;
ke.se.juk.an *n* kadatean
- se.ka** /séka/, **ber.se.ka** *v* kaanit; mapakaanit;
me.nye.ka *vt* makaanit
- se.ka.li.an** *num* mapasan
- se.ka.li.gus** *adv* pakasaan
- se.ka.li.pun** *p* maan pe
- se.kam** *n* elo
- se.kap, me.nye.kap** *vt* we witu tampa paukep;
pe.nye.kap.an *n* pawe witu tampa paukepen
- se.ka.rang** *adv* inania; yaai
- se.ka.rat** *a* kapatean
- se.kat** *n* selat; elet;
me.nye.kat *vt* maselat; maelet
- se.ka.ten** /sekáten/ *n* wengi pawangkeren neisiwo witu malaayan
- se.ki.an** *adv* akad via
- se.ki.tar** *adv* karendé
- se.ko.ci** *n* 1 perahu koki; 2 nalat koki witu masina pawiliten pawean benang
- se.ko.lah** *n* seholo;
me.nye.ko.lah.kan *vt* masekolaan
- se.kon** *n* sekonen

se.kong.kol *n* masaan;

ber.seng.kong.kol *vt* mapasaan

se.ko.nyong-ko.nyong *adv* kekompoan

se.kop *n* wingkung

sek.re.ta.ri.at /sékretariat/ *n* senapa witu pasaan maayang wo paurusen
papaayang ne mamantik;

ke.sek.re.ta.ri.at.an *n* kakepantikan

sek.re.ta.ris /sékretaris/ *n* se mamantik

sek.rup *n* boit

seks /séks/ *n* udud udit pangewan

sek.si /séksi/ *n* senapa wita kaesaan

sek.te /sékte/ *n* senapa tou si eskapercayaan

se.kun.der /sekundér/ *a* ung kadua

se.ku.ri.ti sékuriti/ *n* dai siapa kaendena;

se.ku.tu *n* se marapit witu pasaan; kana;

ber.se.ku.tu *vi* marapit witu pasaan;

per.se.ku.tu.an *n* parapitan witu pasaan

¹**sel** /sél/ *n* senapa koki witu organisme, esa epa leke inti, protoplasma, wo
zat-zat mate neidiput witu selaput sel

²**sel** /sél/ *n* tampa koki wo tompis

se.la *v* kaapit;

me.nye.la *vt* makaapit

se.la.da *n* tetanemen, dedaina sombor toro pasiwon sendeen

se.lai *n* pira wua paweweken paawesan teriis dutuan akad mawewek
(toro kaanen epa pawian witu roti)

se.la.lu *adv* susudai

se.lam *v* denek; desek; didip;

me.nye.lam *vi* madenek; madesek; madidip;

me.nye.lam.i *vt* dumeneck; dumesak; sumidip;

pe.nye.lam *n* si tou si madenek

se.la.ma *adv* kaure

se.la.mat *a* lawid;

me.nye.la.mat.kan *vt* malawiden;

pe.nye.la.mat.an *n* palawiden;

ke.se.la.mat.an *n* kalawiden

se.lang *n* elet;

ber.se.lang *vi* maelet

se.la.put *n* kudit alus

Se.la.sa *n* Nendo kadua witu sena minggu

se.lat *n* doud sela rumai taan tompis paapit witu tanah-tanah sela

se.la.tan *n* timuua

se.led.ri *n* sendeen tanu tuudna wo dedaina pawean witu sup, bakso, wo
mawou sedaap

se.lek.si /seléksi/ *n* wetin;

me.nye.lek.si *vt* mawetenen;

pe.nye.lek.si.an *n* pawetinen

se.lek.tif /seléktif/ *a* witu padawat mawetin

se.lek.ti.vi.tas /seléktivitas/ *n* kawetinen

se.lem.pang /selémpang/ *n* 1 ide; 2 neikakeka

se.len.dang /seléndang/ *n* 1 roko dambo palilitan witu dee; 2 roko papaken
marawah

se.leng.ga.ra, me.nye.leng.ga.ra.kan *vt* maurus wo maeleh epa-epa

se.le.ra /seléra/ *n* ewe;

ber.se.le.ra *vi* maewe

se.le.sai *a* siwak; sampet; lehep; kapepen; kawus;

me.nye.le.sai.kan *vt* masiwaken; masampeten; malekopen;

pe.nye.le.sai.an *n* pesampeten, pasiwaken

se.les.ma /selésma/ .....

se.le.wang /seléwang/. **me.nye.le.wang** *v* ingkot; maingkot;

pe.nye.le.weng.an *n* paingkotan

se.li.dik *v* suweng;

me.nye.li.dik.i *vt* masuwengi;

pe.nye.li.dik.an *n* pasuwengan

se.li.mut *n* roko paukepan nawak;

ber.se.li.mut *vi* maroko paukepen nawak;

me.nye.li.mut.i *vt* marokoan paukepen nawak

se.li.nap, me.nye.li.nap *vi* sepsep; masepsep

¹**se.lip, me.nye.lip** *vi* apit; maapit;

me.nye.lip.kan *vt* maapitan

- ²se.lip** *a* seksek
se.li.sih *n* wadina;
 ber.**se.li.sih** *vt* mawadina;
per.se.li.sih.an *n* pawadinaan
- se.lo.kan** *n* serongsong
se.long.song *n* saput
se.lo.roh *n* uwah;
 ber.**se.lo.roh** *vi* mapauwak
- se.lu.bung** *n* roho pa paukepan nudu; lenso;
 ber.**se.lu.bung** *vi* maparoho pa paukepan nudu; make lenso;
me.nye.lu.bung.i *vi* maroho pa paukepan nudu malenso
- se.luk-be.luk** *n* masesaruan
se.lun.dup, me.nye.lun.dup *v* koot; makoot;
me.nye.lun.dup.kan *vt* makootan;
pe.nye.lun.dup *n* si makoot;
pe.nye.lun.dup.an *n* pakekootan
- se.lu.ruh** *num* piri;
ke.se.lu.ruh.an *n* kapirian
- se.lu.sup, me.nye.lu.sup** *vt* muntep wo makoo-koot
se.lu.sur, me.nye.lu.sur *v* wonor; mawonor;
me.nye.lu.sur.i *vt* mawonoren
- se.mai** *n* kaloko
se.mak *n* tule-tule
se.mam.pai *a* royor
se.ma.ngat *n* rambun;
 ber.**se.ma.ngat** *vi* marambun
- se.mang.ka** *n* kekanen/wua wuleleng sedap wo naan batuna epa dai;
 sadutu mo rundang warnanya
- se.ma.rak** *a* 1 sena; 2 wangun;
 ber.**se.ma.rak** *vi* masena; mawangun
- se.mat** *v* tandur; tewik;
me.nye.mat.kan *vt* tumanduren; tutewiken;
pe.nye.mat.an *n* petanduren; petewiken
- se.ma.ta-ma.ta** *adv* nitu man; masuat; rumae
- se.ma.yam** *n* umpe; empo; rumber;

ber.se.ma.yam *vi* neiumpe; neiempo; nei rumber
sem.bah *n* anur;

me.nyem.bah *vt* maanur;

per.sem.bah.an *n* paamuren

sem.ba.yang *n* makuwe wia si Opo Empung

sem.ba.rang *adv* waya;

sem.ba.rang.an *adv* wayaan

sem.be.lih *v* ketor;

me.nyem.be.lih *vt* maketor;

pe.nyem.be.lih.an *n* paketoran

¹**sem.be.lit** *a* dai maketai

²**sem.be.lit** *n* sompoi

sem.be.lit *num* sian

sem.bi.lu *n* ketewa

sem.bo.yan *n* tudu;

ber.sem.bo.yan *vi* mapatudu

sem.buh *a* tudus;

me.nyem.buh.kan *vt* tumudus;

pe.nyem.buh.an *n* tetudusen

sem.bul, me.nyem.bul *v* ondol; mangondol

sem.bu.nyi *v* adung; dikep; duum; kawel;

ber.sem.bunyi *vi* maadungen; madikepen; maduumen; makawelen;

me.nye.bu.nyi.kan *vt* makiadungen; makidikepen; makiduumeng; makikawelen;

pe.nyem.bu.nyi.an *n* paadungen; padikepen; duumen; pakawelen

sem.bur *n* petot;

me.nye.bur.kan *vt* mapepetoten;

sem.bur.an *n* petoten

se.men /semén/ *n* 1 tepung siniwo witu kapur wo wadina papaken pasiwon dinding, palengketan um bata-bata;

me.nye.men *vt* masiwo epa maayang witu pepayangen mapaken se-men

se.me.na-me.na *adv* wuted seneweka

se.me.nan.jung *n* tingku; tongkeina

se.men.ta.ra *adv* kasuaten

- se.mer.bak** *a* mewewow leos
- se.mes.ta** *n* waya ta wia wawo untana
- se.mes.ter** /seméster/ *n* tengah na taun;
se.mes.ter.an *n* tengah na taunan
- se.mi.nar** /séminar/ *n* paransakan epa pawadian wo matarendeman witu
 kasuaten wo naan ni dintas matudu
- se.mir** *n* dana papaken witu masina;
- me.nye.mir** *vt* .....
- se.mo.ga** *adv* adi; adi pe; adi pe ange doon
- sem.pal** *v* kepel; repu
me.nyem.pal *vt* makepel; marepu
- sem.pat** *adv* pengkang;
me.nyem.pat.kan *vt* mapengkangen,
ke.sem.pit.an *n* kapengkangen
- sem.pit** *a* tompis; keodos;
me.nyem.pit.kan *vt* matompisen; makeedosen;
ke.sem.pit.en *n* katompisan; kakeedosen
- sem.prot** *v* waroso; repot;
me.nyem.prot.kan *vt* mawarosoen; marepoten;
pe.nyem.prot.an *n* pawarosoen; parepoten
- sem.pur.na** *a* tenteng;
me.nyem.pur.na.kan *vt* matengtengen;
ke.sem.pur.na.an *n* katengtengen
- sem.ra.wut** *a* semporak;
ke.sem.ra.wut.an *n* kasemporakan
- se.mu** *a* 1 paeleken tanu un karengan taan dai kan, 2 wingkot
- se.mu.a** *adv* nikita piri; waya rikem
- se.mut** *n* laga; lalamentik; sedem; senget;
me.nye.mut *vi* malaga; málalamentik; marikem;
ke.se.mut.an *a* kalagaan; kalalamentiken; karikemen
- se.nam** *n* pa ogean nawak witu katantuan ogean;
ber.se.nam *vi* ma ogean nawak witu katantuan nawak;
pe.se.nam *n* si tou si ma oge nawak witu kaogean nawak
- se.nan.dung** *n* makentar taan pakokien suarana, epa makentar kekokian
 pasigaan nawak

se.nang *a* kaiyan; kedia; wayat;

ke.se.nang.an *n* kakaiyanen kakediaen; kawangaten

se.nar *n* tadi witu nalat musik pagoson tanu witu biola; tadi witu reket papaken witu badminton epa wadina

se.na.rai *n* pepantikan witu kasusungen;

me.nye.na.rai.kan *vt* mapantikkan witu kasusungen

se.nat /sénat/ *n* 1 nawak/paransakan witu perwakilan rakyat; 2 paransakan ne mapatude witu pasekolan

se.na.tor /sénator/ *n* si tou situ senat

sen.di *n* sungkuden neikadadid apiten tulang;

per.sen.di.an *n* tampa-tampa witu pasungkuden neikadadid apiten tulang

sen.di.ri *a* masasa;

ke.sen.di.ri.an *n* kasasaen

sen.dok /séndok/ *n* irus; saap;

me.nyen.dok *vt* mairus; masaap

sen.du *a* rawoy;

ke.sen.du.an *n* karawoyen

se.nga.ja *adv* tutu;

ke.se.nga.ja.an *n* katutuen

se.ngal *a* kereng;

ter.se.ngal (ter.se.ngal-se.ngal) *adv* neikakereng

se.ngat *n* susudan

se.ngau *a* paret;

ke.seng.gang.an *n* kapareten

se.ngit *a* kesing;

ke.se.ngit.an *n* kakesingen

seng.ke.ta /sengkéta/ *n* kuleket; ruketket;

ber.seng.ke.ta *vi* makuleket; maruketket;

per.seng.ke.ta.an *n* kuleketan; kariketketen

seng.sa.ra *n* lengsei; rawoy,

ke.seng.sa.ra.an *n* kalengeian; karawoyan

¹**se.ni** *a* rintek, royor koki

²**se.ni** *n* katuduan masiwo paayang leos;

- ber.se.ni** *vi* makatduuan masiwo paayang leos;
- ke.se.ni.an** kakatduuan masiwo paayang leos
- se.ni.man** *n* si tou si tido witu katduuan masiwo paayang leos
- Se.nin** *n* nendo katare witu pitu naendo
- se.ni.or** /sénior/ *a* 1 rakek witu papaayangan; 2 papatuuan
- se.ni.o.ri.tas** /sénioritas/ *n* udit witu karakeken
- sen.ja** *n* marapa
- sen.ja.ka.la** *n* witu karapaan
- sen.jang** *a* wadina;
- ke.sen.jang.an** *n* kawadinaan
- sen.ja.ta** *n* lutam;
- ber.sen.ja.ta** *vi* mapalutam
- sen.sa.si** /sénsasi/ *n* 1 masiwo nate rendem; 2 masiwo nate lewo/maupi
- sen.si.tif** /sénsitif/ *a* 1 repet marendem; 2 repet maupi
- sen.sor** /sénsor/ *v* elek leos;
- me.nyen.sor** *vt* maelek leos;
- pe.nyen.sor** *n* paelek leos (si tou si maelek leos)
- sen.sus** /sénsus/ *n* parenkenen ne pamerentu se tou mena mbanua witu tataun epa mapudu un taun
- sen.ter** /sénter/ *n* nalat pasena
- 'sen.til, me.nyen.til** *vt* kedut; makedut;
- sen.til.an** *n* kedutan
- sen.to.sa** *a* unei;
- ke.sen.to.sa.an** *n* kauneien
- sen.tral** /séntral/ *n* kauened
- sen.tra.li.sa.si** /séntralisasi/ *n* neiunedan
- sen.tuh** *v* doup; kamu; kothot; saad, sanghid;
- me.nyen.tuh** *vt* madoup; makamu; makothot; masaat; masanghid;
- ter.sen.tuh** *vi* kinadoupen; kinakamuen; kinakothot; kinasaad; kinasangkiden
- se.nyam.pang** *adv* selak; leos
- se.nyap** *a* penes;
- ke.se.nyap.an** *n* kapenesen
- se.nyum** *n* temis; ngingi;

- ter.se.nyum** *vi* tumemis; mangingi
- se.pak** /sépak/ *v* matangkar
- se.pak.bo.la** /sépakbola/ *n* leleongan matangkar bola;
- ber.se.pak.bo.la** *vi* matangkar bola
- se.pa.kat** *a* tarimongurong; timomod; tumbuas;
- ke.se.pa.kat.an** *n* katumbuasen; katimomoden
- se.pa.tu** *n* capatu;
- ber.se.pa.tu** *vi* mapasapatu
- se.pe.da** /sepéda/ *n* lospede
- se.per.ti** *adv* dua; tanu nitu
- se.pi** *a* penes;
- me.nye.pi** *vi* mapenes;
- ke.se.pi.an** *n* kapenesan
- sep.rei** /sepréi/ *n* roko papakean wito keholoan
- Sep.tem.ber** /séptémber/ *n* wulan kasiana
- se.ra.gam** *n* suat witu;
- ber.se.ra.gam** *vi* mapasuat
- se.rah, ber.se.rah** *v* we wia si Opo mawe wia si Opo;
- me.nye.rah** *vi* 1 mapakue wia si Opo; 2 mengkoai;
- me.nye.rah.kan** *vt* makakuean wia Si Opo;
- pe.nye.rah.an** *n* papakuen wia Si Opo
- se.rak** *a* paret
- se.rak** /sérak/. **ber.se.rak** *v* rukew; rupe; marukewen; marupean,
- ter.se.rak** *a* naikarukew; neikarupe;
- ber.se.rak.an** *vi* maparukewen; maparupeen
- se.ra.kah** *a* angkum; lawit;
- ke.se.ra.kah.an** *n* keangkumen; kalawiten
- se.ram** *a* kaende;
- me.nye.ram.kan** *vi* makaendeen
- se.ram.bi** *n* toodong
- se.rang** *v* taku; gorog; sakut;
- me.nye.rang** *vt* matakku; masakul;
- ter.se.rang** *vi* neikataku; neisakul;
- se.rang.an** *n* takuen; sakulen
- pe.nye.rang** *n* simataku; simasakul;

- pe.nye.rang.an** *n* tetakuen; sesakuen
- se.rang.ga** *n* sisor; londi
- se.rap** *v* 1 rendem; 2 sesep;
- me.nye.rap *vt* marendem; masepsep;
- pe.nye.rap.an *n* parendemen; pasepsepen
- se.ra.si** *a* wangun;
- ke.se.ra.si.an *n* kawangunen
- se.rat** *n* 1 kaukep; 2 dedadina pasiwon kertas;
- ber.se.rat *vi* mapaukep
- ser.ba** *adv* daked; sio
- ser.bet** /serbét/ *n* lenso papaken mabersin
- ser.bu** *v* sarun;
- me.nyer.bu *vt* masaru,
- pe.nyer.bu.an *n* pasaruan
- ser.buk** *n* epa wewek wo rintek tanu topong
- ser.da.du** *n* suraro
- se.rem.pak** *a* mawadi-wadi
- se.rem.pet** /serémpét/ **me.nye.rem.pet** *vt*
- se.ren.tak** *a* pasaan; renganen
- ¹**se.ret** /sérét/ *n* kaol; keong;
- me.nye.ret *vt* makaol; makeong
- ²**se.ret** /sérét/ *n* bata-bata
- ser.gah** *n* neikakompo witu kakereoan;
- me.nyer.gah *vi* makompo witu kakereoan
- ser.gap** *v* saru wo kompoan;
- me.nyer.gap *vt* masam wo kompoan;
- pe.nyer.gap.an *n* pasaruan wo kompoan
- se.ri** *n* serna;
- ber.se.ri-se.ri *a* sernaan
- se.ri** /séri/ *n* tonaas;
- ber.se.ri *adv* mapatonaas
- se.ri.kat** *n* pasaan; pakasaan
- se.ring** *a* dodo; susud;
- se.ri.ngai, me.nye.ri.nga.i** *v* sembut; manembut
- se.ri.osa** /sériosa/ *n* .....

se.rí.us /sérius/ *a* udit tudu; tun;

ke.se.rí.us.an *a* kauditan; katutuan; katunan

se.ro.bot *n* ngudu;

me.nye.ro.bot *vt* mangudu

se.rong /sérong/ *a* sea

ser.pih *a* pokol;

me.nyer.pih *vi* mapokol;

ser.pih.an *n* pokolan

ser.ta *adv* 1 wo; 2 tundu;

me.nyer.ta.i *vt* matunduan;

pe.ser.ta *n* si tou si matundu

ser.ti.fi.kat /sértifikat/ *n* patetudu witu katetuduan

se.ru *a* ida;

ber.se.ru *vi* mapaida;

se.ru.an *n* idaan

se.ru.duk *v* pangkid;

me.nye.ru.duk *vt* mapangkid

se.ru.ling *n* nalat muski pasengon siniwo witu tetandan

se.rum /sérum/ *n* pawan tanu doud witu daa; mina kental

se.rut *n* nalat papaken palicin kai;

me.nye.rut *vt* maserut;

pe.nye.rut.an *n* paseruten

ser.vis /sérvis/ *n* ator wo wee;

me.nyer.vis *vt* maator eo mawee

se.sak *a* kembit; kembud;

ke.se.sak.an *n* kakembiten; kakembuden

se.sal *n* sesel;

me.nye.sal *vi* manesel;

pe.nye.sal.an *n* paseselen

se.sat *a* sea;

ter.se.sat *vi* neikasea;

ke.se.sat.an *n* kaseaen

se.su.ai *a* tagei;

ke.se.su.ai.an *n* katageien

se.tan /sétan/ *n* sakit;

- mem.per.se.tan** *vt* mapasakit
se.tek /seték/ *n* tuuna;
     me.nye.tek *vt* masiwo tuuna
se.tel /setél/ *n* 1 dua epa daked papaken pasuaten epa mawadi-wadi; 2 pasesuatan;
     me.nye.tel *vt* masesuat
se.ti.a *a* malele;
     ke.se.ti.a.an *n* kalelean
se.tir *n* udin;
     pe.nye.tir *n* simaudin
se.top /stop/ *v* ento;
     me.nye.top *vt* maento
se.tor *v* waer;
     me.nye.tor.kan *vt* mapawaer;
     se.tor.an *n* waeran;
     pe.nye.tor *n* simawaer (si tou si mawaer)
se.tu.ju *a* esa;
     per.se.tu.ju.an *n* paesaan
se.wa /séwa/ *n* tendan;
     me.nye.wa *v* matendan;
     pe.nyewa *n* simatendan
si.a, si.a-si.a *a* dada; dega;
     me.nyi.a-nyi.a.kan *vt* madadaen; madegaen
si.a.ga *a* dukad;
     ke.si.ga.an *n* kadukaden
si.al *a* lewo witu pepayangen
¹**'si.ang** *n* ayaa; ando;
     ke.si.ang.an *a* kaayaan, kaandoan
²**'si.ang** *a* iparas
siap *v* ema; dadid;
     ber.si.ap *vt* emaen;
     me.nyi.ap.kan *vt* maemaen;
     ke.si.ap.an *n* kaemaen;
     per.si.ap.an *n* paemaen
si.a.pa *adv* sipa

si.ar, me.nyi.ar.kan *vt* tudu; matuduen;

ter.si.ar *vi* neitudu;

pe.nyi.ar *n* si tou si matudu;

pe.nyi.ar.an *n* patuduen

si.a.sat *n* tena

si.buk *a* soing; dintas; impulu; rimbaa tewtew;

ke.si.buk.an *n* sesaingen; sedintasen; kaimpulan; karimbaan; katewtewen

si.dang *n* paransaken nu naan patetudu wia se tou daked;

ber.si.dang *vi* mapasiwo maransak nu naan patetudu wia se tou daked;

me.nyi.dang.kan *vt* masiwo maransaken nu naan patetudu wia se tou daked

¹**si.dik** *v* padiwagen

²**si.dik** *a* leos

³**si.dik** *n* woondo rumae

si.fat *n* wanti;

ber.si.fat *vi* mapawanti

si.gap *a* wuteete;

ke.si.gap.an *n* kawuteete

si.hir *n* songko; rewo; uru;

me.nyi.hir *vt* manyongko; mauru

si.kap *n* ente; sengkang;

ber.si.kap *vi* maente; masengkang

si.kat *n* wewen;

me.nyi.kat *vt* mawewe

sik.lus *n* wulelengen witu nendo

sik.sa *n* kenitan;

me.nyk.sa *vt* makenitan;

sik.sa.an *n* kakenitan

si.ku *n* seko;

me.nyi.ku *vt* maseko

si.kut *n* kisu

¹**si.la** *v* aker;

me.nyi.la.kan *vt* maaker

²**si.la** *n* wiides (duduk bersila)

si.lam *n* dewat

¹**si.lang, per.si.lang.an** *n* papetan tanu esa garis nei wira garis wadina
tanu x, +

²**si.lang** *v* elet;

si.lap *a* teroa;

ke.si.lap.an *n* kateroan

si.lat *n* leleongan witu katirukan;

ber.si.lat *vi* mapatiruk;

me.nyi.lat *vt* matiruk

si.lau *a* rara;

me.nyi.lau.kan *vt* maparaan

si.let /silé/*n* paghi koki dai siapa ingkaan wo dua weren

si.lin.der *n* rue paakadan witu pepongol wuleleng wo dua wuleleng masuat

si.lu.man *n* wuleng

si.mak *v* dunteng;

me.nyi.mak *vi* madunteng

sim.bol *n* papetanda

sim.pan *v* emas; saluk;

me.nyim.pan *vt* maemas; masaluk;

sim.pan.an *n* emasen; saluken;

pe.nyim.pan.an *n* paemasen; pasuluken

sim.pang *n* tea;

pe.nyim.pang.an *n* paseaen

sim.pa.ti *n* retuk

sim.po.si.um *n* paransakan pira patetudu witu poto tetuduen naan puser
katantuan

sim.pul *n* petpet;

me.nyim.pul.kan *vt* mapepetan;

sim.pul.an *n* petpeten;

ke.sim.pul.an *n* kapetpeten

si.mu.la.si *n* kura maayar wo paeleken witu maelek

si.mul.tan *a* pasuatan

si.nam.bung, ber.si.nam.bung *v* materus; mapaterus;

ke.si.nam.bung.an *n* katerusan

- si.nar** *n* antang; sena; warenget
- sin.di.kat** *n* paransaken ne tou lewo witu katidoan
- sin.dir, me.nyin.dir** *vi* waangel; mawaangel; dungkud; madingkud;
- sin.dir.an** *n* waangelen; dingkuden
- sin.drom** *n* tetudu witu kasuatan wo matetudu kasalaan
- sing.gah** *v* tudi;
- per.sing.gah.an** *n* patudien
- sing.ga.sa.na** *n* paumpean ne raja
- sing.gung, ber.sing.gung** *v* pison; neipisor;
- me.nying.gung** *vt* mapison
- sing.kap** *v* tingkesu;
- ter.sing.kap** *v* neike tingkesu
- sing.kat** *a* poto;
- me.nying.kat** *vt* mamoto;
- sing.kat.an** potoen
- sing.kir, me.nying.kir** *v* egor; maegor;
- me.nying.kir.kan** *vt* megoren
- sing.kong** *n* kapuk
- sing.let /singlét/** *n* dambung lalem ne tuama
- sing.sing, me.nying.sing** *v* padeaan; apaayang keted;
- me.nying.sing.kan** *vt* 1 mapayangen keted. 2 mapadeaan
- si.ni** *pron* wiai
- si.nis** *a* lewo genang
- si.nis.me** *n* paeleken lewo genang
- sin.kron** *a* sempakan
- sin.kro.ni.sa.si** *n* pasempaken
- si.nya.le.men /sinyalemén/** *n* 1 pasinan; 2 kuan
- si.nyalir, men.si.nya.lir** *vt* sinan; masinan; kuan; makuan
- si.pir** *n* si madukad witu wale pa we si tou simingkaan
- si.pit** *a* cipit
- si.pu, ter.si.pu-si.pu** *a* idang, neika idang
- si.put** *n* renga
- si.ram** *v* piipi; demes;
- me.nyi.ram** *vt* mapiipi; mademes;
- si.ram.an** *n* pii pien; demesen

si.rap *n* papang nipis pasiwon witu kayu pawe natep wale
si.rat *n* elet;

me.nyi.rat *vi* maelet;

ter.si.rat *n* neikaelet

si.re.ne /siréne/ *n* nalat parangatan

si.rih *n* ngura

si.rik *a* wadin

si.rip *n* takudei

sir.ku.it *n* wuleleng; lalan ma wuleleng

sir.ku.la.si *n* u pinakususdan

sir.na *a* tampuk

si.sa *n* tedoi

si.si *n* senaweka; winaru (rusuh)

si.sih, me.nyi.sih *vt* egor; maegor;

me.nyi.sih.kan *vt* maegoran;

pe.nyi.sih.an *n* paegoren

si.sik *n* erap

si.sip, me.nyi.sip *vi* serupit;

me.nyi.sip.kan *vt* maserupitan;

si.sip.an *n* serupiten

si.sir *n* sesurur;

ber.si.sir *vi* naisurur;

me.nyi.sir *vt* masurur

sis.tem /sistém/ *n* kura pepayangen

sis.te.ma.tis /sistématis/ *a* kaleosan witu kura pepayangen

sis.wa *n* rente masekola

si.ta *n* endo;

me.nyi.ta *vt* maendon;

si.ta.an *n* endonen

si.tu *pron* witu; mena

si.tu.a.si *n* kaumpean

si.ul (si.ul.an) *vi* sengo; siwik

ber.si.ul *vi* sumengo; sumiwik

ska.la *n* gegaris epa tetistik masiwo masuat eletenna papaken witu paukuran

skan.dal *n* sesiwon lewo

- ske.ma** /skéma/ *n* tototolan pasiwon pinantik
- ske.ma.tis** /skématis/ *a* palele witu totolan pasiwon pinantik
- ske.na.ri.o** /skénario/ *n* pepantikan sumiwo sandiwaru
- skep.tis** /sképtis/ *a* sensa
- sket.sa** /skétsa/ *n* tetekena repet; tetekenan tanu tototolan pasiwon pinantik
- ski** *n* leleongan mapake papan dambo witu tempokna maatas wo papaken witu doud epa salju
- skor** *n* kedakeden witu kalayaan
- skrip.si** *n* pepantikan kadintasan nei pantik ne rente masekola raket
- slo.gan** *n* tetudu/dakuden poto taan kapaadan ne tou
- so.al** *n* dediwagen;
- mem.per.so.al.kan** *vt* maddediwagen;
- per.so.al.an** *n* padediwagen
- so.bek** /sobék/ *a* kisi; koyot; rindi; saut;
- me.nyo.bek** *vt* makisik; makoyot; marindi
- ¹**so.dok** *n* ruki
- ²**so.dok, me.nyo.dok** *vt* oge, maoge
- so.dor, me.nyo.dor.kan** *v* wee, maweean;
- so.dor.an** *n* weeán
- so.fa** *n* umpean dambo naan dengen wo naan tendean nei susung karet epa busa neisaput roko beludu, satorona tanu keholoan
- so.fis** *n* si tou sipaat mawe un kawangunen taan masea se tou
- so.gok (so.gok.an)** *n* kensi rinte; doit pa we
- me.nyo.gok** *vt* makunai rinte; mawe doit wo repet
- so.hor, ter.so.hor** *a* tau, patauan
- so.kong** *v* su; sawang;
- me.nyo.kong** *vt* masu; masawang;
- so.kong.an** *n* suan; sawangan
- so.lar** *n* pepontolan um pamualian tutung un dana pawean witu masina diesel
- so.lek** /solék/ wangun
- ber.so.lek** *vi* mapasolek
- so.li.da.ri.tas** *n* rendem paesaan

so.li.der /solidér/ *a* masaan

so.lo *a* esaan

som.bong *a* bela; pela;

ke.som.bong.an *n* kabelaan, kapelaan; kapesaen

so.ne.ta /sonéta/ *n*

song.song *v* lales;

me.nyong.song *vt* malales

son.tek /sonték/, me.nyon.tek *vt* 1 dibo; madibo; 2 mamantik anu

pepanikan ne tou

sop *a* douna

so.pan *a* leos; metan tou;

ke.so.pan.an *n* keleosan; katetouan

so.rak *n* kareo;

ber.so.rak *vi* mapakario;

me.nyo.rak.i *vt* makareoan

so.re /soré/ *n* wengindo; rapa;

ke.so.re.an *a* kawengindoan; harapaen

so.rong, me.nyo.rong dei; masondei; suruk; masuruk

so.rot *n* elek; wetik;

me.nyo.rot *vt* maelek; mawetik;

me.nyo.rot.i *vt* naeleken; maelekem;

so.rot.an *n* elekon; wetik

so.si.al *a* kapaad ne tou daked

so.si.a.lis *n* tou si maingha kapaad ne tou daked

so.si.a.li.sa.si *n* hura siwo wadina am ne sasa mammali nu waya;

men.so.si.a.li.sa.si.kan *vt* hura masiwo wadina am ne sasa mammali nuwaya

so.si.o.log *n* si tou si dintas witu ketetanan tetanan sosial

so.si.o.lo.gi *n* tetanan witu wanti ne tou wo pasioan ne tou waya

so.sok *n* wokwok

spa.si *n* akadan

spe.do.me.ter /spédométer/ *n* sepedometer

spek.ta.ku.ler /spéktakulér/ *a* keneten nate

spek.trum /spéktrum/ *n* kadakeden warna masesambungen tinerima sa

- un sena neiha sera witu komponen na
- spe.ku.lan** /spékulan/ *n* se tou si mapangelek doit daked wo masiwo
kekuraan
- spe.ku.la.si** /spékulasi/ *n* suatan;
ber.spe.ku.la.si *vf* mapasuatan
- sper.ma** /spérma/ *n* kawewenean
- spe.si.al** /spésial/ *a* madempok
- spe.si.a.li.sa.si** /spésialisasi/ *n* pepaayangan
- spe.si.fik** /spésifik/ *a* taasa
- spi.dol** *n* polpen papaken sa mamantik
- spi.on** *n* si tou si mawetik
- spi.o.na.se** *n* pawetiken
- spi.ral** *n* into; nalat padouan rinte
- spi.rit** *n* mukud; maduh
- spon.sor** *n* si tou si masiwo kaleleongan;
men.spon.sor.i *vf* mapasiwo kaleleongan
- spon.tan** *a* marengan
- spon.ta.ni.tas** *n* karenganen
- spo.ra** *n* kura madaketen un tetanemen
- spor.tif** *a* leleos; rendai; wuteete
- spor.ti.vi.tas** *v* karendaan
- sta.bil** *a* leos;
ke.sta.bil.an *n* kaleosan
- sta.di.on** *n* tampa paleongan ne wuleleng umpean
- sta.di.um** *n* paadaan witu panyaki
- staf** *n* se tou si maesaan maayag masawang si wewangko
- stag.nan** *a* neika ento
- stag.na.si** *n* kura kaiento
- stam.buk** *n* papintikan si maisi ngaran, parekenen, wo epawidina
- sta.mi.na** *n* keketelan wo kanawakan ne tou mapaayang
- stan** *n* kaumpean
- stan.dar** *n* nalat pasuleng naan kukuna;
men.stan.dar.kan *vf* kura nalat saleng naan kuku maayang
- stan.dar.di.na.si** *n* pasesuaten un dadid
- sta.si.un** *n* tampa paentoan ne tou sumaki kereta pai epa wadina

sta.tis *a* maento; dai maego

sta.tis.tik *a* paintongan

sta.tus *n* tanu;

ber.sta.tus *vi* mastatus

ste.ker *n* parukien witu aliran listrik

ste.no /steno/ *n* nuruf papotoan

sten.sil /sténsil/ *n* nalat maendo pepantiken

ste.pa /stépa/ *n* katanaan doang wo pera

ste.re.o /stéréo/ *n* kura maendo epa patuduan un suara witu dua saluran

ste.ril /stéril/ *a* resik;

men.ste.ril.kan *vt* maresiken

ste.ri.li.sa.si /stérilisasi/ *n* paresiken

ste.tos.kop /stétoskop/ *n* nalat papaken ne dokter sa matadinga bunyi paayang nalat mena nawak mena wetwet ne tou

sti.lis.ti.ka *n* tetanan witu papaken tetudu wo gaya tetudu witu kewangunan dedakuden

sti.mu.lans *n* patondoan witu imukudan

stok *n* kaemasan witu papaken ne tou

sto.ker *n* se maayang paapian witu kereta pai

stop.kon.tak *n* kotak pakekontaken witu kelanjang listrik

stop.les /stoplés/ *n* tampa pawean kue ep wadina

stra.ta *n* kaadean witu se tou daked

stra.te.gi /strategi/ *n* tetanan witu maator se suraro masaru se kekoro

stra.te.gis/stratégis/ *a* masungkud witu strategi

stra.to *n* maade-adean witu tamporok paapian

stres /strés/ *a* kawurakesan imukud wo nawak

struk.tur *n* kura masesusun epa ipawangun

stu.di *n* maelek makaleos witu ilmiah

stu.dio *n* 1 tampa pepaayangen; 2 tamp pepaayangen wo pa siaran radio

stu.pa *n* wanganan nei siwo witu watu tanu wewangunan leos igama

Buddha

su.a, ber.su.a *v* 1 mai wo marendean; 2 masempakan

su.ai, se.su.ai *a* toro, satoro;

me.nye.su.ai.kan *vt* matoroan;

per.se.su.ai.an *n* patetoroan

- su.a.ka** *n* tampa pakedungan
- su.a.mi** *n* kaawu; karia senawu; karia sendombo; karia senapaosan; karia senaweka
- su.ap** *n* duduk; salak; saleng; weke
- su.a.ra** *n* tinting, udeng
- su.a.sa.na** *n* reregesen
- su.bang** *n* kerabu
- sub.jek.tif** /subjéktif/ *a* tanu paeleken mangesa
- su.lung** *a* si puuna; si katare; rinte tua
- su.lur** *n* wetik;
- ber.su.lur** *vi* panawetik;
- me.nyu.lur** *vi* mawetik
- su.lut, me.nyu.lut** *vi* rukaalew, marukaalew
- 1sum.bang** *v* lewo
- 2sum.bang, me.nyum.bang** *vt* riwuat; mariwuat; tantawi, matantawi.
- sum.bang.an** *n* reriuwaten; ruukup; tantawien,
- pe.nyum.bang** *n* simariwuat; simatantiwien
- sum.bat** *n* unter; penas; piot:
- me.nyum.bat** *vt* maunter; mapenas; mapiot;
- pe.nyum.bat** *n* paunteren; paioten
- sum.ber** *n* tampa paondolanoud;
- ber.sum.ber** *vi* tampa mapaondolanoud
- sum.bing** *a* sumbeng
- sum.bu** *n* puser;
- ber.sum.bu** *vi* mapapuser;
- me.nyum.bu.i** *vt* mapuseren
- su.mo** *n* masaruan (leleongan ne tou Nippon)
- sum.pah** *n* taad; tiwa;
- ber.sum.pah** *vi* mataad; mamiwa;
- pe.nyum.pah.an** *n* tetaaden; tetiwaen
- sum.pek** *a* liei
- sum.sum** *n* liawuk; tawang;
- me.nyum.sum** *vi* matowang; maliauwut
- su.mur** *n* riwuag
- su.nah** *n* .....

- su.nat** *n* rembet;
me.nyu.nat *vt* marempet;
pe.nyu.nat.an *n* parembeten
sun.dul, me.nyun.dul *v* nudu paruki witu bola;
sun.dul.an *n* rukian
su.ngai *n* doud sela; sooson
sung.guh *a* tutu; tuu; udit;
ke.sung.guh.an *n* ketutuen; katutuen; kauditen
sung.kur, me.nyung.kur *vt* tumbi; (tulelang) masumbi;
ter.sung.kur *vi* neika tumbi
sung.,ang *a* kasui;
me.nyung.sang *vi* masui
su.ngut *n* engut; weeteng;
ber.su.ngut-su.ngut *vi* maengut-engut; maweteng-weteng
sun.tik *n* tundek witu kudit karia jarong;
me.nyun.tik *vt* matundek witu kudit karia jarong
sun.tik.an *n* tundekan
¹**sun.ting** *n* wunga pa we witu wuuk ne wewene
²**sun.ting** *v* sampet pepantikan wo cetaken;
me.nyun.ting *vt* masapet pepantikan wo cetaken;
sun.ting.an *n* sampetan
¹**sun.tuk** *adv* akad witu kaakadan;
ter.sun.tuk *adv* neika kaakadan
²**sun.tuk** *a* poto witu nutek
su.nyi *a* penes;
ke.su.nyi.an *n* kapenesan
su.pa.ya *p* wo
su.pel *a* lepu; tidak malepu; tidak makaria
su.per *a* neika rakek
sup.lai *n* kanaanan;
me.nyup.lai *vt* manaanan
sup.le.men /suplemén/ *n* kaawesan
su.por.ter *n* tua si matudu witu leleongan
sup.re.ma.si /suprémasi/ *n* katirukan witu kerakekan

su.rah *n* nenapa witu Quran

su.ram *a* salem;

ke.su.ram.an *n* kasalemen

su.rat *n* kertas papantiken; epa nai pantik;

me.nyu.rat.i *vt* mapantiken;

su.rat.an *n* epa nei tudu ne Opo

sur.ga *n* tampa witu kaleosoan

sur.ga.wi *a* epa witu kaleosan

sur.plus *n* kadaaheden

su.ruh *n* aker; tuun;

me.nyu.ruh *vt* maaker; matuun;

pe.su.ruh *n* si tou si maaker; si tou si matuung

su.ruk, me.nyu.ruk *vt* kentar; makentar

su.rut *a* solisip; salindeh; warionten;

me.nyu.rut.i *vt* sumolisip; sumalindeh

sur.vai *n* eleken; pangukuren;

me.nyur.vai *vt* maelek; mangukur

sur.ya *n* endo

su.sah *a* rawoy;

me.nyu.sah.kan *vt* marawoyan;

ke.su.sah.an *n* karawoyan

su.si.la *n* leos witu tetudu;

ber.su.si.la *vi* maleos witu tetudu

sus.pen.si /suspénsi/ *n* sadui

sus.ter *n* wewene si maransak witu kaleosan

su.su *n* toto;

me.nyu.su *vi* matoto;

me.nyu.su.i *vt* patotoen;

su.su.an *n* totoen

su.sul, me.nyu.sul *vt* tundu; matundu

su.sun *n* gesel

su.sup, me.nyu.sup *v* urip; maurip;

pe.nyu.sup.an *n* pauripan

su.sur *n* toyo;

me.nyu.sur *vi* matoyo;

su.sur.an *n* toyan

¹**su.sut, me.nyu.sut** *vi* teepak; mateepak

²**su.sut, me.nyu.sut** *vi* kodong; makodong; kokod roopos; maroopos; makokod; sadingkukut

su.te.ra *n* tadi koki neisiwu si ulat

sut.ra.da.ra *n* tou si maator wo matetudu witu artistik teknis;
me.nyut.ra.da.ra.i *vt* mawangko wo mator witu pamentasan;
pe.nyut.ra.da.ra.an *n* kura ma siwo film epa wadina

su.ve.nir *n* lele ung genang

swa.da.ya *n* keketadan manasa

swa.kar.sa *n* kapaadan manasa

swa.kar.ya *n* ekum

swas.ta *n* dai anu ne pemerenta;

man.swas.ta.kan *vt* masiwon swasta

sya.fa.at *n* waduk

sya.ha.dat *n* ipatudu

syah.du *a* wangko

sya.ir *n* puisi me epat beris;

ber.sya.ir *vi* mapantik syair;

pe.nya.ir *n* si tou si masiwo syair

syi.ar *n* kawangkoan; kaselaan

syu.kur *n* pawean terima kasih ung aleoseen ne Empung

T

ta.at *a* lele;

me.na.at.i *vt* maleleen;

ke.ta.at.an *n* kaleleen

ta.bah *a* kadedeng; loong; tengad;

ke.ta.bah.an *n* kakadengen; kalongan

ta.bel /tablé/*n* papepantikan patouk kedakeden patetudu tanu tetudu epa parekehén;

me.na.bel.kan *vt* we witu tabel

ta.bi.at *n* genang wo sesiwon pakewadi.

ber.ta.bi.at *vi* magenang wo sesiwon makewadi

ta.bib *n* tonaan; rewo;

ke.ta.bib.an *n* katonaasen; kerewoen

ta.bir *n* roko sei;

ber.ta.bir *vi* maroko sei;

me.na.bir.i *vt* maroko seien

tab.let /tablét/*n* nundam neisiwo tanu kekokian

tab.rak *v* raka; pangkid;

me.na.brak *vt* maraka; mapangkid;

tab.rak.an *n* rerekaan

ta.bu *a* seip;

me.na.bu.kan *vt* maseipen

ta.buh *n* tengku;

- me.na.buh** *vt* manengker;
ta.buh.an *n* tetengkoran
- ta.bung** *n* sumbud;
me.na.bung *vt* masumbud;
ta.bung.an *n* sumbuden
- ta.bur** *v* parut;
me.na.bur *vt* mamarut
- ta.dah** *n* tampa pateriman epa-epa aki wo mai si tou wadina;
pe.na.dah *n* si tou si materima epa-epa aki wo mai si tou wadina
- ta.di** *adv* tareman
- ta.fa.kur** *n* gegeang;
ber.ta.fa.kur *vi* magegenang;
me.na.fa.kur.kan *vt* magegenangen
- taf.sir** *n* pasenaan tetudu witu Quran wo ketauen epa toroanna;
me.naf.sir.kan *vt* kura masenaan tetudu witu Quran wo ketauen epa toroanna;
- taf.sir.an** *n* tetoroan witu Quran
- ta.han** *a* tolalan; kudedam;
me.na.han *vt* matolalan; makudedam;
ta.han.an *n* tetolananen; kudedamen;
pe.na.han *n* si tou si matolalan
- ta.hap** *n* kelang; adan;
pe.na.han.an *vt* pakelangen; paadanan
- ta.hu** *a* tau;
me.ng.e.ta.hu.i *vt* matau;
pe.ng.e.ta.hu.an *vt* tetauen;
pe.ng.e.ta.hu.an *n* patauen
- ta.hun** *n* taun;
ber.ta.hun-ta.hun *adv* matauntaun
- ta.jam** *a* tarius; tewel; sowsow;
ke.ta.jam.an *n* katariusen; katewelen
- ta.juk** *n* adan;
ber.ta.juk *vi* mapadan;
me.na.juk.i *vi* maadan
- ta.kar** *n* digis;

me.na.kar *vt* madigis;

ta.kar.an *n* digisen

tak.dir *n* epa nei we si Opo Empung

takh.ta *n* ung pa ketedan;

ber.takh.ta *vi* maprenta makukung

takh.yul *a* mapercaya witu pagenangen naan taan weta disiapa

tak.jub *a* o kada; kaela; irang;

ke.tak.jub.an *n* kaitangan

tak.luk *v* seksek;

me.nak.luk.kan *vt* maseksek;

pe.nak.luk *n* simapaseksek;

pe.nak.luk.an *n* pasekseken

tak.si *n* noto papakean epa patendan ne tou

tak.dir *n* lele; dai mawe genang,

me.nak.dir *vt* malele; dai mapawe genang

tak.tik *n* tena

ta.kut *a* talo; indee;

ke.ta.kut.an *n* kataloan, kinaindeen,

pe.na.kut *a* si tou talo; si tou meinde

tak.wa *n* lele;

ber.tak.wa *vi* malele;

ke.tak.wa.an *n* kalelean

ta.lak *n* matampa witu ajaran ne Slam seletan ne senakawu lumele kepaaden ne kaawu;

me.na.lak *vt* si tun mapaayang

ta.lang *n* kadien; waduh witu pawangkeren;

me.na.lang.i *vt* makadienen

ta.las *n* kolai

ta.li *n* tadi; rumae

ta.mak *a* bela;

ke.ta.mak.an *n* kabelaan

ta.man *n* tana tinanemen tetanamen wunga wo pasiwon rumber paregeregese

per.ta.man.an *n* paurusan tana tinanemen tetanamen wunga

ta.mas.ya *n* eleken leos; kalelelosan;

- ber.ta.ma.sya** *vi* maelek leos
- ta.mat** *v* sampet;
- me.na.mat.kan** *vt* masampeten,
- ta.mat.an** *n* sampeten
- tam.bah** *n* sewok; sembor; somar;
- me.nam.bah** *vt* masewok; masembor; masomar;
- pe.nam.bah.an** *n* pasewoken; pasemboren; somaren
- tam.bak** *n* tambu;
- pe.nam.bak.an** *n* patambuan
- tam.bang** *n* tadi sela;
- me.nam.bang** *vi* mawakes witu tadi sela;
- pe.nam.bang.an** *n* kura mawakes witu tadi sela
- tam.bat** *v* lilit;
- me.nam.bat.kan** *vt* maliliten;
- tam.bat.an** *n* liliten
- tam.pak** *v* lelek;
- me.nam.pak.kan** *vt* mapaelek
- tam.pan** *n* wangun;
- ke.tam.pan.an** *n* kawangunen
- tam.pang** *n* gio
- tam.par** *n* sepal;
- me.nam.par** *vt* masepal;
- tam.par.an** *n* sepalen
- tam.pik** *v* tondo ung kinewiten;
- me.nam.pik** *vt* matondo ung kinewiten
- tam.pil** *v* odol;
- me.nam.pil.kan** *vt* mamondolen;
- pe.nam.pil.an** *n* paondolon
- tam.puk** *n* tempok
- tam.pung** *v* tumerina;
- me.nam.pung** *vt* manerima;
- pe.nam.pung** *n* simanerima;
- pe.nam.pung.an** *n* paterimaan
- ta.mu** *a* sakei
- ta.nah** *n* tana

- ta.nak, ber.ta.nak** *v* dutu; dunutu;
me.na.nak *vt* madutu
- ta.nam** *v* tanem;
me.na.nam *vt* mananem;
pe.na.nam.an *n* pananemen
- tan.cap** *v* siwon repet
- tan.da** *n* udad;
pe.nan.da *n* pandaden
- tan.dan** *n* ibing; parei; pengpeng, tana
- tan.dang** *n* mambet;
ber.tan.dang *v* mapaambet
- tan.das** *a* pakaabisen, patoroan;
me.nan.das.kan *vt* makabisen; matoroan
- tan.ding** *a* wayu;
ber.tan.ding *v* mawaya;
per.tan.ding.an *n* pawayen
- ta.ngan** *n* dengen
- tang.ga** *n* adan
- ¹tang.gal** *v* mapido;
me.nang.gal.kan *vt* mapidoen
- ²tang.gal** *n* paitongan witu nendo wo wulan;
pe.nang.gal.an *n* almanak (paeleken nendo wo wulan)
- tang.gap** *a* tiruk; tidoo;
me.nang.gap.i *vt* matiruken; matidooen;
tang.gap.an *n* tetiruken; tetidooen
- tang.guh** *a* sio;
ke.tang.guh.an *n* kasioen
- ¹tang.gung, me.nang.gung** *vt* pesaa; mapesaa;
tang.gung.an *n* pesaanen
- ²tang.gung** *a* kekokian
- ta.ngis** *n* ame;
me.na.gis *vi* maame;
- ta.ngis.an** *n* amean
- tang.kal, pe.nang.kal** *n* todaada; patodoada

- tang.kap** *v* tengkel; wiong; rongkop;
me.nang.kap *vt* manengkel; mawilong; marongkop;
pe.nang.kap.an *n* patengkelen; pawilongan; parongkopen
- ¹**tang.kar** *n* negko witu paa
- ²**tang.kar** *v* madaked;
me.nang.kar *vi* pinadaked
- tang.kas** *a* tewtew; dintas; dadid;
ke.tang.kas.an *n* katewtewan, kadintasan, kadiden
- tang.kis** *v* tolalen;
me.nang.kis *vt* matolalen
- ta.ni** *n* uma;
per.ta.ni.an *n* paumaen
- tan.jak** *a* ade;
me.nan.jak *vi* maade;
tan.jak.an *n* adean
- tan.tang** *v* dimbo;
pe.nan.tang *n* si tou si madimbo
- ta.nya** *v* diwag;
per.ta.nya.an *n* dediwagen
- ta.pa** *n* keted; resen
- ta.pai** *n* kendi
- ta.pak** *n* dawas;
ber.ta.pak *vi* padawas;
me.na.pak *vt* madawas
- ¹**ta.pis** *n* nalat papaken mattik sinewo wito roha epa wadina.
ta.pis.an *epa* neitik;
me.na.pis *vt* manitik
- ²**ta.pis** *a* sungkut; tiruk; dintas
- tap.lak** *n* roko epa wadina papaken paangew meja
- ta.raf** *n* tiwan;
- ber.ta.raf** *vi* mapatiwan
- tar.get** /target/ *n* aked;
me.nar.get.kan *vi* maakeden;
pe.nar.get.an *n* paakeden

ta.ri *n* purekei; ramba;

me.na.ri *vi* mapurekei; maramba;

ta.r.i.an *n* purekeien; rambaaen

ta.rif *n* narga; takura waeren

ta.rik *v* waru; ingko; kaol; kenet;

me.narik *vi* mawaru; maingko; makaol; makenet

ta.ring *n* uwala

ta.ruh ni pido;

ber.ta.ruh *vi* mapaido;

me.na.ruh *vt* mapido

ta.rung *v* raka;

ber.ta.rung *vt* maparaka;

per.ta.rung.an *n* parakaan

tas *n* tingting kekokian

ta.ta *n* tundak; imek;

me.na.ta *vt* matundak; maimek;

pe.na.ta.an *n* patundaken; imeken

ta.tap *v* tenteng; sarap;

ber.ta.tap.an *vi* matengtengen; masarapen;

me.na.tap *vt* matenteng; masarap

tat.ka.la *p* nitu

ta.to *n* tetekenan witu nawak

ta.ut, ber.ta.ut *v* mawuri; mapawuri;

ta.ut.an *n* wurian;

per.ta.ut.an *v* ingka; maingka

ta.wan, me.na.wan *v* ingka; maingka

¹ta.war a dewa; tewang;

pe.na.war.an (racun) *n* padsewaan; patewangan

²ta.war *v* tanawal;

me.na.war *vi* matanawal;

me.na.war.i *vt* tumatanawal;

me.na.war.kan *vt* matanawalen

te.bak *v* lele; cigulu;

me.ne.bak *vt* malele

te.bal a kentai;

- me.ne.bal.kan** *vt* makekentai
te.bang *v* wira;
 me.ne.bang *vt* mawira;
te.bang.an *n* mawira
- te.bar, ber.te.bar.an** *vi* wanga, mapawangan;
 me.ne.bar.kan *vt* mawangaan;
te.bar.an *n* wangaen
- te.bas, me.ne.bas** *vt* pontak, mamontak, puntar; waatas, mawaatas
te.bing *n* temping;
 me.ne.bing *vi* manemping
- te.bu** *n* pola
te.bus *v* leos witu lelewo;
 me.ne.bus *vt* maleos;
 pe.ne.bus.an *n* paleosen
- te.duh** *a* adum; ento
te.ga *a* lelewo
te.gak *a* pipi; rondon;
 me.ne.gak.kan *vt* mapipien, marondoren;
 pe.ne.gak *n* simapipi, simarondoren
- te.gang** *a* weeleng; dangan;
 ke.te.gang.an *n* kaweelengen; kadanganen
te.gar *a* keted; dedot; kereng; entek;
 ke.te.gar.an *a* kaketedan; kadedoten; kakerengan; kaentehen
- te.gas** *a* sena wo leos;
 me.ne.gas.kan *vt* masena wo maleos;
 ke.te.gas.an *n* kasenaan wo kaleosen
- te.guh** *a* riipit;
 ke.te.guh.an *n* kariipiten
- te.guk** *v* rengkuk;
 me.ne.guk *vt* marengkuk
- ¹**te.gun, ber.te.gun** *v* deken, madeken;
 ter.te.gun *vi* neika deken
- ²**te.dun** *a* keted wo kekar
te.gur *n* sinau;
 me.ne.gur *vt* masinau;

- te.gur.an** *n* sinaunen
- tekad** /tékad/ *n* keted kepaaden;
- ber.te.kad** *adv* maked kepaaden
- te.kan** *n* diimed; toodis;
- me.ne.kan** *v* diimed; toodis;
- me.ne.kan** *vt* madiimed; matoodis;
- ter.te.kan** *vi* kina diimeden; kina toodisen
- tek.nik** /téknik/ tetuan wo kadintasan masiwo epa-epa tanu (bangunan wo mesin epa wadina)
- tek.no.krat** /téknokrat/ *n* si kadintasen; si katiruken
- tek.no.lo.gi** /téknologi/ *n* katoroan tetuan wo kadintasen witu eksata
- teks** /téks/ *n* pepontolen witu pamualian pinantik ung madood mena tetuduen
- tek.stil** /tékstil/ *n* koro
- te.kuk** *v* depet;
- me.ne.kuk** *vt* madepet
- te.kun** *a* kadedeng;
- ke.te.kun.an** *n* kadedengen
- te.la.ah** *n* eman makaleos;
- me.ne.la.ah** *vt* maeman makaleos;
- pe.ne.lah.an** *n* pemanan makaleos
- te.la.dan** *n* toro;
- ke.te.la.dan.an** *n* katoroan
- te.la.ga** *n* tambuk
- te.lah** *adv* aimo
- te.lan** *v* deow;
- me.ne.lan** *vt* madeow;
- pe.ne.lan.an** *n* padeown
- te.lan.jang** (**ber.te.lan.jang**) *v* talaloi; dengat; dantoi;
- me.ne.lan.jang.i** *vt* tumalaloi; dumengat; dumantoi
- te.lan.jur** *adv* neikapuna;
- ke.te.lan.jur.an** *n* kapunaan
- te.lan.tar** *a* kasera; kawaya;
- me.ne.lan.tar.kan** *vt* makaseraan; makawayaan
- te.la.ten** /telatén/ *a* welung

- te.le.dor** /telé dor/ *a* wui; dai tiruk;
ke.te.le.dor.an *n* kawuien; kadaian tiruk
- te.leks** /téléks/ *n* kura mawe witu tetuduen
- te.len.tang** *adv* kotai; tidoo;
- ter.len.tang** *adv* neika kotai; neika tido
- te.le.pon** /télépon/ *n* nalat wo listrik minaki tadi besi; papaken witu patarendemen ne tou ma donan tampana
- te.le.vi.si** /télévisi/ *n* pesawat materima tetekenen matetou
- te.li.nga** *n* dunteng; tengaar;
ber.te.li.nga *vi* naan dunteng; patengaar
- te.li.ti** *a* suweng;
pe.ne.li.ti.an *n* pasuwengen
- te.luk** *n* duok
- te.lung.kup** *v* tuang;
me.ne.lung.kup *vi* manuang
- te.lun.juk** *n* lelalan
- te.lur** *n* atedu;
ber.te.lur *vi* minatedu;
pe.te.lur *n* si matedu
- te.lu.sur** *v* makelang witu lalanna;
me.ne.lu.sur.i *vi* makekelang witu lalanna
- tema** /téma/ *n* unud genangan;
ber.te.ma *vi* mauned genangen
- te.man** *n* karia;
me.ne.man.i *vi* makarian
- tem.bak** /témbak/ *v* lutam; seput;
me.nem.bak *vi* malutam; maseput;
tem.bak.an *n* lutamen; seputen;
pe.nem.bak *n* simaseput; simalutan
- tem.ba.kau** *n* kau
- tem.bi.kar** *n* wereng
- tem.bok** /tembok/ *n* dinding sinewo witu watu;
me.nem.bok *vi* masiwo dinding witu watu
- tem.bus** *v* giigi; pepe;
me.nem.bus *vi* magiigi; mapepe;

tem.bus.an *n* giigien; pepean

tem.pa, me.nem.pa *vt* warai; mawarai

tem.pat *n* tampa;

me.nem.pat.kan *vt* matampaan

tem.pa.yan *n* tampa sela pawian doud, epa waas, neisiwo wita tana

tem.pel /tempel/ *v* sesek;

me.nem.pel *vt* maseksek;

tem.pel.an *n* sekseken

tem.pe.leng /tempéleng/ *n* tengkap; pengkel; sepal;

me.nem.pe.leng *vt* manengkap; mapengkel; masepal

tem.pe.ra.men /temperamén/ *n* wanti witu paendamen epa pagenangen;

ber.tem.pe.ra.men *vi* neiwanti witu paendamen

tem.pe.ra.tur *n* pasu wo date un nawak

tem.pi.as *n* tariktit;

me.nem.pi.as *vt* matariktit

tem.po /témpo/ *n* pengkang;

tem.po-tem.po *adv* pengkan pengkangen

tem.po.long *n* tanpa siniwo witu kaleng padudaen

tem.po.ral /témporal/ *a* satempora

¹**tem.puh** *v* wuku;

me.nem.puh *vt* mawuku

²**tem.puh** *v* paseiaduien saka (saka lele).

tem.pur *v* saka

ber.tem.pur *vi* masaka (isaka).

per.tem.pur.an *n* pasakaan

te.na.ga *n* taboya,

ber.te.na.ga *vi* mataboya

te.nang *a* dood; dened; penes; naner;

ke.te.nang.an *n* kadooden, kadeneden, kabenensen, kapeneren

te.nar *a* wangko;

ke.te.nar.an *n* kawangkoan

tenda /tenda/ *n* wale hohi siniwo wito roko

ten.dang *v* tangkar; lumbak, winti,

me.nen.dang *vt* matangkar; malumbak,

ten.dang.an *n* tangkaren; lumbaken

tender /ténder/ *n* 1 tampa witu kereta napi paisian batu bara; 2 mawei dediwagen witu narga; (pemborong)

te.nga.dah *v* saluk;

me.ne.nga.dah *vi* manyaluk

te.ngah *n* unet;

pe.ne.ngah *n* sipaunet

teng.gang /ténggang/ , **ber.teng.gang** *vi* .....

teng.ge.lam *v* leplep; teptep;

me.neng.ge.lam.kan *vi* paleplepen; pateptepen

1teng.kar *v* wayu; wetwet; kurea;

ber.teng.kar *vi* mawayu; mawetwet; makurea;

per.teng.kar.an *n* kawayuen; kawetweten; kakureaen

2teng.kar, pe.neng.kar *a* kete nudu; si tou si kete nudu

teng.kuk *n* muri dee;

se.teng.kuk *num* akad witu muri dee

teng.ku.lak *n* mepawangker wo mepateles nu mangelek nuntung daked

teng.ku.rap *v* tuang;

me.neng.ku.rap *vi* matuang

te.ngok /téngok/ *v* elek;

me.ne.gok *vi* naelek

ten.tang *p* taaned;

me.nen.tang *vi* mataaned

ten.teng /ténténg/ *v* tenteng;

me.nen.teng *vi* manenteng;

ten.teng.an *n* tentengan

ten.te.ram *a* leos; wangun;

ke.ten.te.ram.an *a* kaleosan; kawangunen

ten.tir /tentir/ *v* majar maharian (marengan) sa tawi mo panjian

ten.tu *adv* tanu nitu;

me.nen.tu.kan *vi* matantuan.

pe.nen.tu.an *n* patantuan

te.nun *n* roko; tongtong;

me.ne.nun *vi* maroko; matongtong;

te.nun.an *n* rokoen; tongtongan

te.nung *n* rewo;

me.ne.nung *vi* marewo

te.o.re.tis /téorétis/ *a* pasuaten witu gegenangan neiwe ne tou epa minamuali

te.o.ri /téori/ *n* tutuden neiwe tanu tetuduen witu minamuali
te.pat *a* sempu;

me.ne.pat.i *vt* mapasempu;

ke.te.pat.an *n* kasempuen

te.pi *n* semdii; dikdik;

te.pi.an *n* sendiien; dikdiken

te.puk *n* poka;

me.ne.puk *vt* mapoka

te.pung *n* riwuwu; waid;

me.ne.pung *vt* mariwuwu; mawaid

te.ra.li *n* tadi;

ber.te.ra.li *vi* mapatadi

te.rang *a* sena; tadinga;

me.ne.rang.i *vt* masenaan;

pe.ne.rang.an *n* pasenaan

te.rap, me.ne.rap.kan *vt* siwon; masiwon;

pe.ne.rap.an *n* pasiwoen

te.ra.pi /térapí/ *n* paundaman

te.ras /teras/ *n* 1 nisi na witu kaya; 2 kaumedan wale;

ber.te.ras *vi* wale naan kaumedenna

te.ra.si *n* peen koki wo

te.ra.so /téraso/ *n* pawean witu wawa um wale

te.ra.wang *n* wokwoken;

me.ne.rang.wang *vt* mawokwoken

ter.bang *v* sendow; telew; kara; lempad;

me.ner.bang.kan *vt* mapasendow; mapatelew; mapalembad;

pe.ner.bang.an *n* sesendowen; pakaraan; palembaden

ter.bit *v* ondol;

me.ner.bit.kan *vt* maondolen;

pe.ner.bit *n* paondol

te.riak *v* warangkiren;

ber.te.riak *vi* mawarangkiren

te.rik *a* pasu; serit; sarean;

me.ne.rik.kan *vt* mapasuen; maneriten

te.ri.ma *v* elek;

ber.te.ri.ma *vi* mapaelek;

me.ne.ri.ma *vt* maelek;

pe.ne.ri.ma *n* simaelek;

ke.ber.te.ri.ma.an *n* toro kaelek

te.ri.to.ri.al /téritorial/ *n* watas witu mbanua witu doud sela rende mbanua

wadina

ter.jal *a* temping

ter.jang *v* tangkar;

me.ner.jang *vt* manangkar

ter.je.mah, me.ner.jah.kan *vt* egor witu; maegoren;

pe.ner.je.mah *n* simaegor;

pe.ner.je.mah.an *n* paegoren

ter.jun *v* ragos;

me.ner.jun.kan *v* maragosen;

pe.ner.jun.an *n* paragosan

ter.ka *v* koan;

me.ner.ka *vt* makoan

ter.ka.dang *adv* torona

ter.kam *v* ruki;

me.ner.kam *vt* maruki

¹**ter.mi.nal** /términal/ *n* paentoan (noto, kereta api)

²**ter.mi.nal** /términal/ *n* papaken

ter.mi.no.lo.gi /téminologi/ *n* kura un tetudu

ter.nak *n* reringaten;

pe.ter.na.kan *n* pareringaten

te.ro.bos *v* pudis;

mene.ro.bos *vt* mapudis;

pe.ne.ro.bos.an *n* simapudis

te.ro.pong *n* wintulang;

pe.ne.ro.pong *n* pewintulang

te.ror /teror/ papainde;

- men.te.ror (me.ne.ror)** *vt* mapaide
- te.ro.wong.an** *n* lalan witu lalem untana epa un tamporok
- ter.pa, me.ner.pa** *vt* ruki; maruki;
- ter.pa.an** *n* neirukien
- ter.pen.tin /térpentin/** *n* dana padutu un cat
- ter.ta.wa** *v* kekek; dumun;
- me.ner.ta.wa.i** *vt* kinekean; kinadumunen;
- ter.ta.wa.an** *n* kekeken; dudumunen
- ter.tib** *a* totol;
- ke.ter.tib.an** *n* ketotolan
- te.rus** *adv* tereen;
- me.ne.rus.kan** *vt* matereenan.
- pe.ne.rus** *n* simapateren
- te.sis /tésis/** *n* padaoken epa papatanen paingkopten witu tarndemen neipantik
- te.tak** *v* wira;
- me.ne.tak** *vt* mawira
- te.tang.ga** *n* kasupu
- te.ta.nus /tetanus/** *n* panyaki minalewo witu pela wo makereng
- ¹**te.tap** *adv* paoraen witu deso
- ²**te.tap, me.ne.tap** *v* goguta; magoguta;
- pe.ne.tap** *n* si tou si magoguta
- te.tas, me.ne.tas** *vi* wenta; mawenta
- te.tek /tetek/** *n* toto;
- me.ne.tek** *vi* manoto
- te.tes /tetes/** *n* saroksok;
- me.ne.tes** *vt* masaroksok;
- te.tes.an** *n* saroksoken
- te.was /tewas/** *a* mate;
- me.ne.was.kan** *vt* pamatean
- ti.a.da** *adv* dai siapa;
- ke.ti.a.da.an** *n* kadaisaiapaaan
- ti.ang** *n* tombol;
- ber.ti.ang** *vi* tatombol
- ti.ap** *p* esa; saesa

ti.a.rap *v* tuang;

ber.ti.a.rap *vi* tinuang

ti.ba *v* mawia;

se.ti.ba *adv* samawia

ti.dak *adv* dai

ti.dur *v* tekel; kolo

me.ni.dur.kan *vt* mapatekelen

ti.fus *n* penyaki witu katinaian

ti.ga *num* tedu;

ke.ti.ga *adv* katedu

ti.kai, per.ti.kai.an *n* koro; pakoroan

¹**ti.kam** *n* paki taruh witu toong un doit epa wadina

²**ti.kam** *n* tudak; ruki; sera;

me.ni.kam *vt* manudak; maruki; masere

ti.kam.an *n* tudaken; rukien; sereen

ti.kar *n* tepee; wereng; kanbid; watang

ti.ket /tikét/ *n* karcis paendo epa telesen sa masesengkot

ti.kung, meni.kung *v* liku, maliku;

ti.kung.an *n* likuan

ti.kus *n* kawok;

me.ni.kus *vi* makawok; makapenes

ti.lam *n* tendean;

ber.ti.lam *vi* mapatendean

¹**ti.lik, me.ni.lik** *v* elek makaleos;

pe.ni.lik.an *n* peleken makaleos

²**ti.lik** *n* tonaa

ti.mang, me.ni.mang *v* rawak; marawak

tim.ba *n* papaken witu mendo doud;

me.nim.ba *vt* mamasong;

pe.nim.ba *n* si mamasong

tim.bang, me.nim.bang *v* sombuwu; masombuwu;

tim.bang.an *n* sesombuwuen;

per.tim.bang.an *n* pasombuwuen

tim.brung *v* rapit/karia witu kekoroan;

- me.nim.brung** *vt* marapit/makaria witu kekoran
tim.bul *v* ondol;
me.nim.bul.kan *vt* maondolan
tim.bun *n* timbur; repang;
me.nim.bun *vt* manimbur; marepang;
pe.nim.bun *n* si tou si manimbur
tim.pa *v* susudei karahosen;
me.nim.pa *vt* masusudai harahosen
tim.pang *a* keod; keso; kento;
ke.tim.pang.an *n* kekeoden; kakesoen; kakentoan
ti.mur *n* sedangan
tin.dak, ber.tin.dak *v* siwo, masiwo;
tin.dak.an *n* siwoan
tin.das *v* kepel;
me.nin.das *vt* makepel;
pe.nin.das.an *n* pakepelen
tin.dih *v* seksek; umel;
me.nin.dih *vt* maseksek; maumel
tin.dik *v* naan wokwok witu dunteng;
me.nin.dik *vt* masiwo wokwok witu dunteng
ting.gal *n* toras; tudau;
me.ning.gal *vi* minate;
pe.ning.gal.an *n* pepatorasen; petundauen
ting.gi *a* raket; landeng;
ke.ting.gi.an *n* karakeken; kalandengen
ting.kah *n* korengkeng;
ber.ting.kah *vi* makorengkeng
tingkat *n* tiwan;
me.ning.kat.kan *vt* tutiwanen;
pe.ning.kat.an *n* tetiwanen
tin.jau *v* tembo;
me.nin.jau *vt* manembo;
pe.nin.jau.an *n* panemboan
tin.ju *n* kisul; tengkap;
me.nin.ju *vt* makisul; matengkap;

ber.tin.ju *vi* kisulen; tengkapen

tin.ta *n* pawan aduy didem epa rundang papaken mamantik;

me.nin.ta.i *vt* mawe pawan aduy didem epa rundang papaken mamantik

ti.pe *n* pandud

ti.pis *a* sipi; tileng; koki; rintek; telang; telumpis;

me.ni.pis *vt* manipi; matileng; makoki; marintek; matelang; matulumpis

ti.pu *v* tuid; pentu;

me.ni.pu *vt* matuid; mapentu;

pe.ni.pu.an *n* patuiden; papentuen

ti.rai *n* roko papaken papenetan leloangan epa wadina

ti.ra.kat *v* si tou simasasa nu dai maakan wo dai maelep

ti.ru *v* inarai;

me.ni.ru *vt* mainarai;

pe.ni.ru.an *n* inaraien

ti.tel *n* ngaran papaken sa sitou simampet witu skola raket

ti.tik *n* kekokian doud neikaragas akinatas wo mai;

me.ni.tik.kan *vt* makokian doud neikaragas aki natas wo mai

ti.tip *v* neiwe wo paemasen wia si tou wadina;

me.ni.tip.kan *vt* maween wo paemasen wia si tou wadina;

pe.ni.tip.an *n* tampa pawean wo paemasen wita si tou wadina

ti.up *v* sengo; untap;

me.ni.up *vt* masengo; mauntap

to.as *n* kekeneng; tengku

to.bat *a* pedis;

ber.to.bat *vi* mapedis;

me.no.bat.kan *vt* mapedisen

to.koh *n* tonas;

pe.no.koh.an *n* patonaasen

tol *n* lalan ni mapakuwe waer ta sipa si dumewat witu

to.lak *v* tondo;

me.no.lak *vt* matondo;

pe.no.lak.an *n* tondoan

to.leh /toléh/, **me.no.leh** *vt* weelek; maweelek

to.le.ran /toléran/ *a* doso

to.le.ran.si /toléransi/ *n* kadosoen

to.ol *a* singa;

ke.to.lol.an *n* kasungaan

to.long *v* sawang;

me.no.long *vt* masawang;

per.to.long.an *n* pasawangen

to.mat *n* temantes

tom.boi *n* katiruken wo kadidisen witu rinte touma epa wewene;

ke.tom.boi.an *n* kura katiruken wo kadidisen witu rinte touma epa wewene

tong.gak *n* layu-layu; tombol

tong.kat *n* teken; tetuda; wai;

pe.nong.kat *n* ipatuda; ipawai

ton.jol *n* warangkuku; keleng; landeng; wangkor;

me.non.jol.kan *vt* mawarangkukuen; makelengen malandengen; mawangkoren

ton.ton *v* elek; reramean;

me.non.ton *vt* maelek reramean;

ton.ton.an *n* eleken rerameian;

pe.non.ton *n* si maelek rerameian

¹**to.pang** *n* su

²**to.pang** *v* sulang; towtoudna,

me.no.pang *vt* masuleng; matowdoudna

to.peng /topéng/ *vt* paukepen ngio siniwo witu kertas epa uka:

ber.to.peng *vi* mapake paukepen ngio

topi *n* porong;

ber.to.pi *vi* maporong

to.pik *n* uned patarndem;

me.no.pik.kan *vi* maunededen patarendemen

to.reh /toréh/ *v* winta;

me.no.reh *vt* mawinta

tor.pe.do /torpédo/ *n* lutam pabe witu kapal tanu kan selas;

me.nor.pe.do *vt* lutam mabe witu kapal tanu kan selas

- to.wer** *n* papantik kura u reges minai wo mange; wo takure keketedna,
    witu walintukan
- tra.di.si** *n* sisisil
    men.tra.di.si *vi* masisisil
- tra.di.si.o.nal** *a* wanti wo kura maele witu paingka-ingkaan se sena rinte
    wo karintean
- tran.sak.si** *n* paingka-ingka witu wangker wo teles
- trans.fer** *v* egor epa wera tampa;
    men.trans.fer *vt* kura maegor epa wera
- trans.fu.si** *n* paegoren epa pauntepen nundam epa daa witu si tou si
    pandung nitu
- tran.sit** *v* tampa pa tudian
- trans.krip.si** *n* patuangen tetudu witu pasaduan ejaan wadina patudu lafal
    bunyi;
    men.trans.krip.si.kan *vt* matuangen tetudu witu pasaduen ejaan
    wadina patutu lafal bunyi
- trans.li.te.ra.si** *n* patuangen, witu pasaduen huruf wadina
- trans.mig.ran** *n* tumani wo mapar
- trans.mig.ra.si** *n* tumani; matani
- trans.mi.si** *n* pakiwean tudu wo wadina wia se tou esa aki tou wadina
- trans.por** *n* pawaan; paegoren
- trans.por.ta.si** *n* pawaan pawan witu kadeken kendaraan pasuaten
    keselaan teknologi
- tra.u.ma** *n* pamakuden lewo
- tra.vel** *n* tampa paurusen pawaan
- trem** /trém/ *n* kereta neipakelang witu listrik pasakean ne tou epa pawan
- tri num** tedu
- tri.li.un** *n* e wo mapudu dua nol
- tro.fi** *n* dadid piala pawean se tou si mina waranei witu pakaeleken
- tro.pis** *a* tampa witu khatulistiwa (pasu)
- tro.to.ar** *n* tampa pakelangan ne tou witu lalan si niwo parakeken toyo
- truk** *n* noto sela pawaan pawan
- tu.a** *a* tua; tuud;
- me.nu.a.kan** *vt* matuaen; matuuden;
- ke.tu.an** *n* si tuuden

tu.ah *n* leos;

ber.tu.ah *vi* maleos

tu.a.lang, ber.tu.alang *vi* tilen, matilen;

pe.ru.a.lang *n* patilenen

tu.an *n* tanteren;

ber.tu.an *vi* matanteren;

me.nu.an.kan *vt* matanterenen

tu.ang *v* toa; serempia;

me.nu.ang.kan *vt* tumoa; sumerempia

tu.ba *n* kadien;

me.nu.ba.i *vt* makadien

tu.bi *vi* sau-saupen;

ber.tu.bi-tubi *vi* masaup-saup

tub.ruk *n* raka;

me.nub.ruk *vt* maraka;

tub.ruk.an *n* rakaan

tu.buh *n* awak;

ber.tu.buh *vi* kinawaken

¹**tu.ding** *a* wangun

²**tu.ding** *v* sualan;

me.nu.ding *vt* masualan

tu.duh *n* toke;

me.nu.duh *vt* matoke;

tu.duh.an *n* tokean

tu.dung *n* porok;

pe.nu.dung *n* simaporok

tu.gas *n* kuru;

ber.tu.gas *vi* makuru;

me.nu.gas.i *vt* mapakuru;

me.nu.gas.kan *vt* neikuru;

pe.nu.gas.an *n* pakuruuen

Tu.han *n* Empung; Empung Renga-Renga, Empung Wailan, Empung Manembo-nembo

tu.ju, me.nu.ju *v* toro; tumoro

tu.ju.an *n* toroa

tu.juh *n* pitu

tu.kang *n* si tou kinadintasen witu pepayangenna;

per.**tu.kang.an** *n* padedintasen

tu.kar *v* gorit; saudi; suked;

me.nu.kar *vt* magorit; madeo; masadin; masuked; papedeoan

pe.nu.kar.an *n* pagoriten; papedeoan; pasudinen; sukeden

tu.kas *n* tengkol witu tetuduan;

me.nu.kas *vt* matengkol witu tetuduen;

tu.kas.an *n* tengkolan witu tetuduan

tu.ki, me.nu.kik *v* sui, masui

tu.lang *n* engkok (tekor)

tu.lar, me.nu.lar *n* dadidi; madadidi;

pe.nu.lar.an *n* pedadidian

tu.li *a* duteng; senga;

me.nu.li.kan *vt* mapaidunteng, mapaisenga

tu.lis *v* pantik;

me.nu.lis *vt* mapantik;

me.nu.lis.kan *vt* mapantiken;

tu.lis.an *n* pepantien;

pe.nu.lis *n* si tou si mapantik

tu.lus *a* leos;

ke.tu.lus.an *n* kaleosen

tum.bal *n* sale

tum.ben /tumbén/ *p* katarean; kawadinaen

tum.buh *v* resaw;

me.num.buh.kan *vt* maresaw,

per.**tum.buh.an** *n* paresawen

tum.buk *n* tungtung;

me.num.buk *vt* matungtung

tu.mit *n* kenter

tu.mor *n* masela witu lalana nawak nu minalewo nawakna

tum.pah *v* rahos;

me.num.pah.kan *vt* marahosan

tum.pang, me.num.pang *v* sade; masade;

pe.num.pang *n* si masade

tum.pas *v* paras;

me.num.pas *vt* mamaras;

pe.num.pas.an *n* paabisan

tum.pu, ber.tum.pu *v* kampet, makampet, seret, paseret, kantag, makantag;

tum.pu.an *n* kampeten; kantagen; sesereten; kakampeten; kakantagen

tum.puk *n* gesel; kuwu; timbur;

me.num.puk *vt* magesel; matimbur;

tum.puk.an *n* geselen; kuwuun, ruang timburen

tum.pul *a* sumpeg; soonpud; kolkol; sompid;

me.num.pul.kan *vt* sumesumpeg, sumesoopud, masongit

makekolkol;

ke.tum.pul.an *a* sesumpegken; sesoompuen, kakolkolen

¹**tu.na** *n* peen tanu cakalang toro kanen

²**tu.na** *a* pela; lewo;

ke.tu.na.an *a* kapelaan; kalewoen

tu.nai *n* waer;

me.nu.nai.kan *vt* mawaeren

tu.nas *n* pusu

¹**tun.da** *n* sesengkot

²**tun.da** *v* uwe;

me.nun.da *vt* nauwe;

pe.nun.da.an *n* pauween

tun.duk *a* doomis, kumung;

me.nun.duk.kan *vt* madoomisen; makumungen

¹**tung.gak** *n* tetek

²**tung.gak, me.nung.gak** *vi* dai pe makawaer sisa witu pawaeran.

tung.gak.an *n* mawaer witu tetoyoan

tung.gal *a* mangesa

tung.ging, me.nung.ging *vt* engkok, maengkok

tung.gu *v* ento; opos;

me.nung.gu *vt* mengento; maopos

tun.jang, me.nun.jang *v* sole, masule,

tun.jang.an *n* sulean

tun.juk *v* lalan; tutud;

me.nun.juk *vt* mawelalan matutud

tun.tun *v* tataa; wadi;

me.nun.tun *vt* matataa, mawadi;

pe.nun.tun *n* si simawadi mataaa

tun.tut *v* ketket; towis;

me.nun.tut *vt* makekcket, matowis;

tun.tut.an *n* ketketen; towisen

tu.pai *n* tetanemen; wangee

tur.bin *n* motor epa pawuliliten mirake wuliliten si neioge witu doud

tur.na.men /turnamén/ *n* wewayuan pira na regu

tu.run *v* tumpa; warionten;

pe.nu.run.an *n* patetumpaan; pawarionten

tu.rut *v* tundu; lele;

me.nu.rut *vt* matundu;

me.nu.rut.i *vt* tumundu

tus.lel /tustél/ pa paken endoan foto

tu.suk *v* tundek; songe; api; pelpel;

me.nu.suk *vt* maapi manundek; masonge,

tu.suk.an *n* tundeken; songeen

tu.tor *n* tudu

tu.tup *n* angew; gantem; serew; ukep; ules;

me.nu.tup *vt* maangen; magantem; maserew; maukep, maules;

pe.nu.tup.an *n* paangewen; pagantemen; paserewen; pankepen;

    paulesen

tu.tur *n* tarendem;

ber.tu.tur *vi* tumarendem;

me.nu.tur.kan *vt* materendem;

pe.nu.tur *n* si tou si matarendem;

pa.nu.tur.an *n* tarendemen

U

u.ang *n* doit;

ber.u.ang *a* makedoit;

ke.u.ang.an *n* kadoiten

u.ap *n* sengor; terembur; awun; engur;

me.ngu.ap *vi* materembur; masengor; maawun; maengur;

pe.ngu.ap.an *n* pasengoren; pateremburen; paawunen; paenguren

u.bah *v* kayo;

ber.u.bah *vi* minakayo;

meng.u.bah *vt* makayo;

per.u.bah.an *n* kayoen

u.ban *n* wuuk puti;

ber.u.ban *vi* maputi mo un wuuk;

u.ban.an *n* wuuk peputien

u.bi *n* kapu; kaput

u.bun-u.bun *n* rimpuru

u.cap *n* tepu;

meng.u.cap.kan *v* matepu;

u.cap.an *n* tepuen

u.dang *n* sapun; angoan

u.da.ra *n* reges;

meng.u.da.ra *vi* mareges

u.dik *n* siru

u.jar *n* tudu;

ber.u.jar *vi* matudu;

u.jar.an *r* tuduen

u.ji *n* waawa;

meng.u.ji *vt* mawaawa;

u.ji.an *n* waawaen

u.jung *n* putar

u.kir *v* teken;

meng.u.kir *vt* mateken;

u.kir.an *n* tekenen

u.kur *n* lele; teintu;

meng.u.kur *vt* malele; mateintu;

u.kur.an *n* lelean; teintuen;

peng.u.kur.an *n* palelean; pateintuen

u.lah *n* siwon;

ber.u.lah *vi* masiwo

u.lar *n* ude

u.las *n* tudu makaleos;

meng.u.las *vt* matudu makaleos;

u.las.an *n* tuduan makaleos

u.lat *n* teong;

ber.u.lat *vi* seongen

u.let *a* taas;

ke.u.let.an *a* kataasen

ul.ti.ma *a* pepenet; kapepen

ul.ti.ma.tum *n* paringaten kapepen wo kura neisawat

u.lur, **meng.u.lur** *v* enteng; maenteng;

meng.u.lur.kan *vt* maentengen

um.bi *n* tuur masela wo maketeng;

un.bi-um.bi.an *n* sendeen

um.but *n* kenet; tempok

um.pa.ma *n* sa;

meng.um.pa.ma.kan *vt* masaen;

per.um.pa.ma.an *n* pasa saen

um.pan *n* saru,

- meng.um.pan** *vt* we saru;
peng.um.pan *n* simasaru
um.pat *n* wadui; kotok;
meng.um.pat *vi* mawadui; makotok.
um.pat.an *n* waduien; kotoken
u.mum *a* papetau wia se tou sena mbanua teror.
meng.u.mum.kan *vt* tumeror;
peng.u.mum.an *n* teteroren
u.mur *n* lawid;
ber.u.mur *v* malawid
un.dang *v* tawa;
meng.un.dang *vt* matawa;
un.dang.an *n* tawaen
un.dang-un.dang *n* tetenaan,
per.un.dang-un.dang.an *n* patetenaan
un.di *n* wetin;
meng.un.di *vi* mawetin;
un.di.an *n* wetinen
un.dur *v* egor;
meng.un.dur.kan *vt* mapaeGOR;
peng.un.dur.an *n* paegoren
ung.gas *n* reringaten (kukuma dua, naan tetelew, naan semud wo rawut tanu tetelewon;
per.ung.gas.an *n* pareringaten
ung.gul *a* lala;
ke.ung.gul.an *n* kelalaen
ung.gun *n* timbur; sirun;
meng.ung.gun.kan *vt* mapatimburen; masiruwen;
ung.gun.an *n* timburen; siruwen
ung.kap *v* tudu;
meng.ung.kap.kan *vt* matuden;
ung.kap.an *n* tetuduen;
peng.ung.kap.an *n* patuduen
ung.kit *v* keikei; tedid; lentut;
meng.ung.kit *vt* makeikei; matedid; malentut

ung.si, meng.ung.si *vi* egor;

peng.ung.si *n* maegor;

peng.ung.si.an *n* paegoren; kaegoren

u.ngu *a* rundang nei sewok biru

u.ni.form *a* kasuaaten papaken

u.nik *a* senapa;

ke.u.nik.an *n* kasenapaen

u.ni.ver.sal *a* waya;

ke.u.ni.ver.sal.an *n* kawayaen

u.ni.ver.si.tas /universitas/ *n* sekolah raket (pasekolahen sa linekepo SMA)

un.juk *v* tudu;

-- **rasa** tudu pedamen (nate)

meng.un.juk.kan *vt* mapatuduen

un.sur *n* kekokian

un.tai *n* tadi papaken witu paperong;

meng.un.tai *vt* matadi witu paperong;

un.tai.an *n* tadien

un.tuk, meng.un.tuk.kan *vt* ween; maweanen;

per.un.tuk.an *n* paweweanen

un.tung *a* serapsir;

ber.un.tung *vi* serapsiren;

per.un.tung.an *n* paserapsiren;

ke.un.tung.an *n* kaserapsiren

u.pa.ca.ra *n* reramparon

u.pah *n* doit pawean si tou manaayang; widot;

meng.u.pah *vi* mawe doit siminaayang; mawidot;

u.pah.an *n* si tou si maayang; widoten

u.pa.kar.ti *n* kekamangen neiwe ni pamerenta wia se masiwo industri

koki wo kadintasen

u.pa.ya *n* wendu; lause;

meng.u.pa.ya.kan *vt* mawenduen; malause;

peng.u.pa.ya.an *n* pawenduen; palausen

u.pe.ti *n* doit pa we netou daked wia se maparenta

u.rai, meng.u.rai.kan *v* pintar; mapitaren; taatar; matuatar;

peng.u.rai.an *n* papitaren; pataataren

- u.rat** *n* koat;
ber.u.rat *vt* makoat
- ur.ba.ni.sa.si** *n* paegoren ne tou mena mbanua koki mange mbanua sela
- u.ri.ne** *n* dias
- u.rus** *n* kalaso; tegamen;
peng.u.rus.an *n* pakalasoan; pategamen
- ¹**u.rut** *v* peos
- ²**u.rut** *adv* totol; tutud;
u.rut.an *n* totolen; tutuden
- u.sa.ha** *n* paayang;
ber.u.sa.ha *n* paayang;
ber.u.sa.ha *vi* mapaayang;
meng.u.sa.ha.kan *v* mapaayangen;
per.u.sa.ha.an *n* papaayangen
- u.sai** *a* sampek; lekek;
meng.u.sai *vt* masampek; malekek
- u.sang** *a* wuud;
ke.u.sang.an *n* kawunden
- u.si.a** *n* umur;
ber.u.si.a *vt* maumur
- u.sik** *v* sengel; waet;
meng.u.sik *vt* masengel; mawaet
- u.sil** *a* corde;
u.sil.an *n* cordeian
- u.sir** *v* kaset; kiso; rikakow; tuntus;
meng.u.sir *vt* makaset makiso; marikakon; matuntus;
peng.u.sir.an *n* kaseten; karikakowan; patuntusen
- u.sul** *n* genang;
meng.u.sul.kan *vt* magenangen;
u.sul.an *n* genangen
- u.sung** *v* pesaan;
meng.u.sung *vt* mapesaan
- u.sus** *n* tinai
- u.sut** *v* rikap; elek makaleos;
meng.u.sut *vt* marikap; maelek makaleos;

- peng.u.sut** *n* simarikap; simaelek makaleos;
peng.u.sut.an *n* parikapen; paeleken makaleos
u.ta.ma *a* ketare; tundan;
    meng.u.ta.ma.kan *vt* makaketarean; makatunden;
    ke.u.ta.ma.an *n* kaketarean
u.tang *n* doit neipakuwe wi se tou wadina;
    ber.u.tang *vi* madoit neipakuwe se tou wadina
u.ta.ra *n* amian;
    meng.u.ta.ra.kan *vt* paamianen
u.tas. *n* dintas; tadi
u.tuh *a* punat;
    ke.u.tuh.an *n* kapunaten
u.tus, meng.u.tus *vt* akerl maaker;
    u.tus.an *n* akeren
un.sur *n* zaal; tengkol

V

va.kan.si *v* dai maayang epa dai maskola

vak.sin *n* tuur ne panyaki papaken witu vaksinisasi

va.len.si /valénsi/ *n* sesewoken ne keketeden

va.lid *a* tanu u neipalele

va.li.di.tas *n* tanu u nei palelean

va.li.um *n* undam pawe se tou saki wo matekel

va.lu.ta *n* papewaer naan paemasen emas witu bank ne pemerenta

van.del *n* rerembai nei siro witu kertas epa roko pawean tadi wo pinantikan
epa tinekenen; pawe se tou

va.ni.li *n* pawean witu kekanen wo mawewow leos

va.ri.a.ble *n* toro makayo-kayo (witu narga epa wadina)

va.ri.asi *n* pekakayoan witu katarean; pekakayoan witu kadadiden

va.ri.ses /varisés/ *n* padawaen ung koat

vas *n* tampa pawean wunga

va.sek.to.mi /vakséktomi/ *n* pasayoan katuamaan witu pakelangen sperma

ve.ge.ta.ris /vegétaris/ *a* si tou simakaan man sendeen

ve.ge.ta.si /vegétasi/ *n* mbanua tetanemen

ver.si /vérsi/ *n* dadid tetuduen; lelen; udud

ver.ti.kal /vértikal/ *a* rondor teren mena wawa wo matas

ve.to /vétó/ *n* ingka-ingkaan ne maperenta witu maentok witu pam

via *v* dewat; dumewat

- vi.de.o** /vídeo/ *n* tampa witu mawe sena wo gambar witu pesawat televisi
- vi.la** *n* wale koki witu kampung
- vi.nil** *n* pepontolen um pamualian wa resen pasu
- vi.nyet** /vinyét/ *n* dadid leos pawe witu tekenen wo pepantiken aki tetanemen madangou, dadina wo wadina
- vi.o.let** /violét/ *n* karundangen wo pakadidemen
- vir.gi.ni.a** *n* tetanem kan papaken witu tabaku dai pawen cinghe
- vi.rus** *n* dadid koki rumae dai paeleken weren ne tou mawe panyaki (flu, cacar epa wadina)
- vi.sa** *n* tetoro witu mauntep mbanua sela
- vi.si** *n* paelek witu paipien; paeleken
- vi.su.al** *a* toro ielek witu weren
- vi.sum** *n* pepantiken epa pasenaan kaleleanno ne dokter
- vi.tal** *a* talooa paundungen witu katouen
- vi.ta.li.tas** *n* dood tou
- vi.ta.min** *n* zat leos rumae pakamen ne tou epa reringaten wo matou
- vo.kal** *n* tinting; wuaya mawe gegenangen
- vo.lu.me** *n* kedakeden gas epa sesewoken
- vo.nis** *n* neitantu witu pakoroan
- vul.ka.nis** *a* naan pasuatan witu tamporok maapi

W

wa.bah *n* penyaki repet rumau madakid se tou daked witu mbanua;

me.wa.bah *vi* madakit repet

wa.ca.na *n* tudu; pira tetuduen manuali esa

wa.duk *n* tambu sela; paemasen doud daked

wa.fat *v* mate; minate (se tou sela epa tonas)

wa.gon *n* tampa pa umpean ne tou epa wadina witu kereta api

wa.ha.na *n* pasakean; papaken mapaayang

wah.yu *n* tetudu aki wo mai si Opo Empung nei we wia se Nabi wo

Rasul dimewat iipi

wai.sya *n* diputan katedu witu najaran ne agama Hindu. sera diputan mawangker, matanem wo se madintas

wa.jah *n* gio;

per.wa.jah.an *n* pagioen

wa.jan *n* rumping

wa.jar *a* tanuman;

ke.wa.jar.an *n* katanumanan

wa.jib *a* paki payang;

ke.wa.jib.an *n* kapayangen

wa.kaf *n* wewean simaoge epa dai tanu u leos neiwe,

ber.wa.kaf *vi* maweweán simaoge epa dai tanu u leos neiwe

wa.kil *n* taou si masadui se tou wadina;

- me.wa.kil.kan** *vt* masesaduien;
per.wa.kil.an *n* pasesaduien
- wak.tu** *n* kaure
- wa.lau** *p* maan
- wa.lau.pun** *p* maan pe
- wa.li** *n* simatutud;
- per.wa.li.an** *n* patutuden
- wa.ngi** *a* wau/wou;
- we.wa.ngi.an** *n* pawewauen
- wang.sa** *n* kawawaan raja (tonaas)
- wa.ni.ta** *n* wewene;
- ke.wa.ni.ta.an** *n* kawewenean; tetongaien
- wa.ras** *a* dai lela; leos;
- ke.wa.ras.an** *n* dai kalelaan; leos; kaleosan
- war.ga** *n* katoutoan
- wa.ris** *n* udud;
- me.wa.ris.kan** *vt* maududen;
- wa.ris.an** *n* ududen
- war.na** *n* epa neiwe weren witu sena neiwe ingka-ingka iketena
- war.ta** *n* tetudu;
- me.war.ta.kan** *vt* mataduen
- war.ta.wan** *n* si tou si matudu
- wa.rung** *n* walean koki pawangkeren
- wa.si.at** *n* tetudu neiwe ne tou si tawimo mate;
- me.wa.si.at.kan** *vt* matetaduen neiwo ne tou si tawimo mate
- wa.sit** *n* si tou kauneden
- was.pa.da** *a* tirem;
- ke.was.pa.da.an** *n* katiremen
- was.was** *a* sensa
- wa.tak** *n* genang wo sesiwon makawadi
- wa.wan.ca.ra** *n* dediwag;
- me.wa.wan.ca.ra.kan** *vt* madediwagen;
- pe.wa.wan.ca.ra** *n* si madediwag
- wa.yang** *n* popie tanu tou towowan siniwo witu kudit epa kai wo se wadina
 pasiwon si waranei epa wadina

we.sel /wesel/ *n* surat pos papaken paiwe doit

we.we.nang *n* kaketedan nai we nukung pamerenta pinasungkudan

wi.ba.wa *n* kaketeden;

ke.wi.ba.wa.an *n* oakeketedan

wi.di.a.wi.sa.ta *n* makelang wo masiar eman mbanua wadina karia

wi.la.yah *n* kapontol mbanua doong

wi.sa.ta *v* mange masiar wo se karia

wi.sa.ta.wan *n* si tou si mange masiar

wis.ma *n* wale epa pira walr mina ransak

wu.jud *n* dadid wo pakaeleken wo to parikapen;

per.wu.jud.an *n* dadid toro paeleken (pura mena Bali)

wu.kuf *n* kura maayang ibadah haji tanu mento mena Arafah witu tempo

repet katempona marapo tgl. 9 Zulhijah akad kaondolan mendo tgl

10 Zulhijah

Y

ya.i.tu *p* tanu nitu

ya.kin *a* udit eman;

me.ya.kin.kan *vt* maudit en maeman;

ke.ya.kin.an *n* kauditen maeman

yak.ni *p* tanu nitu; nitu mo

yang *p* si (tunggal); se (jamak)

ya.tim *a* uda

ya.ya.san *n* karansaken ne tou si maayang masawang witu tumeren
    pasekolaan epa wale ne lumenit

yel /yel/ *n* warangkiren; kekeret

yo.di.um *n* pasiwon mundam

yo.ga *n* nawak paegoan witu paasengan, pagenangan, akad se tou siga
    nawak karia kanatean

yo.gia *a* toro;

se.yo.gi.a.nya *a* satorona

yog.hurt *n* susu palelepan siniwo asem wo winean bakteri

yu.di.ka.tif *a* matoroan witu tetoroan

yu.di.si.um *n* patantuan witu palulusen si tou maajar (PT)

yu.do *n* kura makoro

yu.ri.dis *a* palele ung hukum

yu.ris.pru.den.si /yurisprudensi/ *n* najaran ung nukum witu palelean

yu.te *n* tetanemen pasiwon karong

yu.yu *n* sesopit si toras witu doud sela

Z

za.kar *n* tonti; kelot

za.kat *n* mbaya kinewu witu kawaidan pinabentengan pawean se lenges
(Slam)

za.lim *a* lelewo

za.man *n* kadamboan witu kaendoan

zam.rud *n* watu matak

zam.zam *n* weren dood mena Mekah

zat *n* dadid

zab.ra /zébra/ *n* kawalo nawaknya taan pagarisen didem wo putih

ze.ni *n* se suraro se mator witu seseputen

ze.ro /zéro/ *n* daimo siapa

zi.a.rah *v* angean witu tampa naan kaemasen si tonaas epa warenei;

ber.zi.a.rah *vi* maange witu tampa naan kaemasen si tonaas epa
warenei

zi.kir *n* paowei wia se Opo Empung pakapiraen

ber.zi.kir *vi* mapaoewi wia si Opo Empung pakapiraen

zi.na *n* kekinen se tou (wewene wo tuama) si dai kimaweng;

ber.zi.na *vi* masiwo kekiuen wewene wo si tuama si dai kimaweng

zo.di.ak *n* tetanem witu tetotian

zo.ne *n* kapontol mbanua doong sela

zoo.o.lo.gi *n* tetude witu reringaten

zul.hi.jah *n* wulan ne kapudu dua witu un taun Hijriah

zul.ka.i.dah *n* wulan ne kapudu esa witu un taun Hijriah

SUMBER ACUAN

- Departemen Pendidikan dan Kebudayaan. 1988 *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Jakarta : Balai Pustaka
- Departemen Pendidikan dan Kebudayaan. 1988 *Tata Bahasa Baku Bahasa Indonesia*. Jakarta : Balai Pustaka
- Departemen Pendidikan dan Kebudayaan. 1989-1990 *Pedoman Penyusunan Kamus Dwibahasa Indonesia - Bahasa Daerah*. Jakarta : Balai Pustaka.
- Moningka, H.B. 1985 *Beberapa Bahan Obat dan Ritus dalam Pengobatan Tradisional di Tonsea - Minahasa Manado*. Lembaga Ekonomi dan Kemasyarakatan Nasional - LIPI dan Universitas Sam Ratulangi.
- Pangemanan, Th. S.W. 1983 *Assuren Mena Tana Minaesa Cerita Tua dalam Bahasa Tonsea*. Jakarta : Yayasan Pembinaan Maritim Nematuan
- Pengemanan, W.J. 1959 Nama-nama Negeri dan Nama-nama Tumbuhan yang banyak dan spesifik terdapat di Minahasa. Palembang : Maesa.
- Taulu, H.M. 1952 *Kamus Etymology Malesung Minahasa - Indonesia*. Manado : Yayasan Budaya "Membangun", Percetakan Negara Manado.

07-6447

170

Selea Warraow (ed). *Struktur bahasa Minahasa Tombulu*, Tonsea, Tondano. Proyek Penelitian Bahasa dan Daerah Sulawesi Utara. Manado. 1977/1978.

Jan Ten Hove, A. van der Roest Jr. 1904. *An Amut Un Tarendem Ne Tonsea Ipawolanda*. Pinantik Ni. Menado.

PERPUSTAKAAN
PUSAT PEMBINAAN DAN
PENGEMBANGAN BAHASA
DAPARTEMEN PENDIDIKAN
DAN KEBUDAYAAN

URUTAN

96 - 466